

**Dr. Hikmet
Kıvılcımlı**

**Emperyalizm
Geberen
Kapitalizm**

köXüz

Yayımları

Emperyalizm Geberen Kapitalizm

Dr. Hikmet Kıvılcımlı

köXüz

Dijital Yayınlar İndir - Oku - Okut - Çoğalt - Dağıt

**Bu kitap ilk defa: 1935 yılında Marksizm Bibliyoteği
Yayınlarda yayınlanmıştır.**

Bu kitap KöXüz sitesinin dijital yayınıdır.

**Kar amacı olmadan, okumak ve okutmak için, indirmek, dijital olarak
basamak ve dağıtmak serbesttir.**

Alıntılarda kaynak gösterilmesi dilenir.

köXüz

Yayınları

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
-------------	---

EMPERYALİZM GEBEREN KAPİTALİZM

I- MESELENİN KONULUŞU

Emperyalizm Nedir?.....	13
Emperyalizm Ne Değildir?.....	15
Emperyalizm Gelişigüzel İstilacılık Değildir.....	17
Emperyalizm Çağı Nerede Başlar?.....	18
İngiliz-Boer Savaşları.....	19
İspanya-Amerika Savaşı.....	20
Emperyalizmin Ana Karakterleri Nelerdir?.....	22

II- SERBEST REKABETTEN TEKELCİLİĞE

A) Konsantrasyon, Santralizasyon, Monopol.....	23
B) Şirket Ve Tekel.....	25
C) Tekel Şekilleri.....	29
I- Genişliğine tekeller.....	30
II- Derinliğine Tekeller.....	30
D) Tekeller Ve Egemenlik.....	31
E) Tekeller Ve Tezatlara.....	34

III- BANKALAR, FİNANS KAPİTAL VE OLİGARŞİ

A) Banka Temerküzü ve Endüstri İle Kaynaşma.....	37
I- Bankaların temerküzü ve tekeli.....	37
II- Üstünlük ve endüstri ile kaynaşma.....	38
B) Finans Kapital Saltanatı.....	39

C) Finans Kapital Çapulu	41
a) Bilanço dolapları.....	41
b) Sıhhatlandırma ve Sulandırma Oyunları.....	43
c) Kıymet ihracı (Emisyon) haraçları.....	44
d) Arazi Kumarı.....	45
D) Finans Oligarşisi	45
I- Sınıf içinde.....	45
II- Devlet İçinde.....	47
Finans Kapitalinin Karakteristiği.....	50
I- Büyük Kapitallerin Sentezidir.....	50
II- Çelişkileri Kaldırmaz, Büyütür.....	51

IV- META YERİNE KAPİTAL İHRACI

A) İç Pazarın Daralması.....	53
B) Gümrük Savaşı.....	56
C) Kapital İhracı.....	58

V- ULUSLARARASI NÜFUZ BÖLGELERİ..... 61

VI- DÜNYAYI ÜLKECE PAYLAŞMA

A) Koloni Bulmak Zorunluğu.....	65
B) Sömürge İle Anavatan Çelişkisi.....	68
1- Sömürge.....	68
2- Yarı Sömürge.....	68
3- Bilhassa Tabi (Uydu) memleketler.....	69
C) Emperyalistler Arasındaki Çelişkiler.....	70

VII- KAPİTALİZMİN ÖLÜM ÇAĞI

A) Üretici Güçlere Engel Oluş.....	73
B) Tufeylilik Soysuzlaşma Ve Çürüyüş.....	76

VIII- SOSYALİZME GEÇİŞ "DOĞUM"

A) Üretici Güçler, Üretim İlişkileriyle Çelişiyor.....	81
B) Devrim Güçleri Üstündür.....	83
I- Finans Kapital İrticai.....	84
II- Proletarya İnkılabı.....	86

EK 1

GEBEREN KAPİTALİZM: EMPERYALİZM

BUGÜNKÜ DURUMU.....91

EK 2

EMPERYALİSTLER ARASI BOĞUŞMA

AMERİKAN SÜPEREMPERYALİZMİ.....95

Ek 3

DR. HİKMET KIVILCIMLI'NIN EMPERYALİZM

KİTABIYLA İLGİLİ AĞIR CEZA MAHKEMESİNDEKİ

SAVUNMASI.....99

BİBLİYOGRAFYA.....109

ÖNSÖZ

"Emperyalist" ya da "Anti emperyalist" terimleri çok işitilen sözlere aittir. Fakat, Emperyalizm nedir? Onu, bazıları herhangi bir tabiat hadisesiyle bile karıştırır; bazıları da, ekonomi dışında sırf bir politika meselesi sayarlar. O zaman herhangi bir Kadîm İmparatorluğa da Emperyalist adını vererek, emperyalizmi "Kalûbelâ!"ya kadar çıkarmak; yahut Bursa ovasındaki leylekleri yaralayan kartallardan da bir emperyalistlik kokusu alıp, emperyalizmi, alâim-üceviye: meteor [göktaşı] sırasına sokmak işten bile değildir. Bu yüzden, emperyalizmi, yerin dibinde gizli bir **Deccal** gibi bekleyen veya bulutlar ötesinde kanat germiş bir **Zümrüdüanka** sanan sanana...

Gerçekte emperyalizm denilen şey, yirminci yüzyıl Marksizmi tarafından, yaşanan çağın alnında okunmuş bir lanet damgasıdır. Onu, ne devekuşuna çevirmek isteyen **filisten** çok bilmişliği, ne şantaj konusu yaparak kendisine bir durum tedarikleyen (yontan) küçük burjuva aydınının defigüre edici [bozucu, biçimsizleştirici] şarlatanlığı, bize anlatamaz. Emperyalizmi, ancak onunla ölüm-kalım derecesinde ve evrensel bir surette sonuna kadar çarpışan proletaryanın bilimi, yani Marksizm bize izah edebilir. O halde şu tekeller devrinde bir tekel de niçin biz yapmayalım. Açıkçası: Emperyalizmin içyüzünü kaçamaklıca göstermek tekeli, **gerçek** Marksistlerindir. Emperyalizm öyle değil, böyle konur.

Aşağıdaki satırlar bu gücü (güçlüğü) başarmaya uğraşır. Emperyalizm hakkında yazılmış uzunca bir etüdümüz var. Onu neşredemiyoruz. Çünkü, önce **"istitaati maliye"**miz, yani **"barut"**umuz kıt: Bu sübjektif engel. Ondan sonra gelen objektif engel de yabana atılmaz. Herkesin **"istitaati haliye"**si de kıt. Yani zaman o kadar çabuk, hayat o kertede sürükleyici ki, bizim kapalı anlarımızda sıraladığımız notları okuyacak uzun boylu tâkat "millette" kalmamış. Şu baş döndürücü çağda, bugünün insanından, o fedakarlığı ne mennen, ne de maddeten beklemek, hem haksız, hem de imkânsız olur?

Bu yol, ayrıca, meseleyi **aktüalize** etmemize de yaradı. O anlamda aktüalize etmek ki, sırf teorinin daima az çok sarartıp soldurduğu olağanlar içinde, yaşadığımız zemin ve zamana uzak düşmesin. Tâ ki, emperyalizmi sırf bir

"**Âfeti semaviye**" (göksel, tanrısal bela) gibi teleskopla "gökte arayan nice turfa müneccim"e [tuhaf yıldız falcısı] dönmevelim. Ve "**kitapta yazmaz**" diye, **günün** canlı gerçekliğine göz yumup, "kara kaplıda yazıyor" deyi, hep dünyanın harcı âlem olmuş düsturlarıyla, sosyal bilimi "ilmülmüstehasat": fosiller bilimi: Paleantoloji müzesine çevirmeyelim. Bu yol pedagojiktir de. Göz hekimliğince insanın bütün hayvanlardan bir farkı da, "miyop hayvan" oluşudur. Adam oğlu, kendisine zemin ve zamanca en yakın olanı daha iyi görür. Ve ancak iyi gördüğünü iyi kavrar. "Bir kulaktan giren öbüründen çıkabilir. Fakat, iki göze birden batan şey zor çıkar."

Onun için, pek uzağa gitmeye ne hâcet. Horas'ın dediği gibi: **de te fabula narratur!** (Aldırmıyorsun ama, bu anlattığım senin kendi hikâyendir.)

Ağustos 1935

Hikmet Kıvılcım

I

MESELENİN KONULUŞU

EMPERYALİZM NEDİR?

Lenin der ki: Emperyalizm, kapitalizmin tarih yolunda vardığı son noktadır; emperyalizm çürüyüp dağılan ve sonuna eren kapitalizmdir. Emperyalizm, kapitalizmin ta kendisinden başka bir şey değildir ama, ihtiyarlanmış, bir ayağı çukurda, düşüncesinde ve vücudunda iler tutar yer kalmamış, hazır yiyici, iliklerine kadar bozulmuş, bunamış, yatalak, ölüm döşeğine düşmüş bir kapitalizmdir. Emperyalizmde görülen zorbalık, bir canlılık ve gürbüzlük alâmeti değildir; bu, tıpkı gebermek üzere olan bir hayvanın son **fizyolojik** debelenişine benzer.

Emperyalizmi târif etmeye kalkışan oportünistler vardır. Bu kalp sosyalistler, ya emperyalizmi düpedüz överler (yani kapitalizmin tekelci veya rekabetçi her şekline eyvallah! derler); yahut, kapitalizmden ayrı, iğreti bir şeymiş gibi gösterirler (yani, gene, kapitalizmde kabahat yok, kabahatli emperyalizmdir, demeye getirirler.)

Birincilere, yani emperyalizmi açıkça övenlere örnek, Cunov (Künov) dur. Künov'a göre emperyalizm madem ki, modern kapitalizmdir, o halde, o da kapitalizm gibi ilerletici bir zorunluluktur. Lenin, böylelerine der ki: Öyle ise, hemen bir dükkân açın ve emperyalizm denilen metayı perakende satışa çıkararak ar yerine kâr etmeye bakın.

Eğer Künov gibilerine uyulursa, bir kere emperyalizmden gelen her belayı hak rahmeti saymak ve şükretmek gerektir. Çünkü emperyalizm bir "zorunluluk" imiş. Fakat işe bakın ki, emperyalizm boyunduruğu altında inleyen anavatan işçileri de, geri sömürge ve yarı sömürge ülkelerinin halk tabakaları da Künov'ları dinlemiyor. Emperyalizm "zorunluluklarına karşı, başka "zorunluluk"larla çıkıyor: Komünist devrimleri, sömürge isyanları, millî kurtuluş hareketleri v.s. gibi. Yani insanlar artık "**kader**"lerine küsmüyorlar. Gerekince, sosyal bir "zorunluluk" karşısında kendi dileklerini yeni "zorunluluk silah"ı gibi kullanabiliyorlar.

"Emperyalizm, bütün dünyada, sömürge dünyasının en ücra köşelerinde olduğu gibi, kapitalist iktidarının anavatanında dahi, sayısız proleter yığınlarını **finans kapital** denilen bir avuç plütokrasinin (zenginler saltanatının) önünde boyun eğmeye zorluyor."

Künov'un "zorunluluk" dediği budur, fakat iş burada kalmıyor. Madalyonun arka tarafı da şudur:

"Emperyalizm, kapitalist toplumun bütün çatışmalarını daha kolay anlaşılır bir kesinlikle derinleştirir. Alt sınıfların ezilişini son haddine vardırır. Kapitalist devletler arasındaki dövüşü en yüksek kerteye dek sarplaştırır. Bütün var olan ilişkiler sistemini sarsan Evren Emperyalist savaşlarını "zorunlu" duruma getirir ve toplumu dayanılmaz bir zorunluluk (**zaruret**) ile Dünya Proletarya Devrimine doğru yürütür.

Emperyalizm, tüm evreni finans-kapitalin bukağları (pranga zincirleri) ile zincirler. Bütün dünyanın, bütün milliyetlerin ve bütün ırkların işçilerini, kanla, demirle, açlıkla kendi boyunduruğu altında eğilmeye zorlar ve iktidarı hemen ele geçirmek göreviyle yüz yüze getirdiği işçi sınıfının işletilip soyuluşunu, ezilişini, kullaştırılmasını korkunç surette ağırlaştırır. Böylelikle de, işçilerin sınır, milliyet, kültür, dil ve ırk, cins, meslek farklarına bakmayarak şekillenmiş bir Bütün Dünya Proleterlerinin biricik **Enternasyonal** ordusu halinde sıkı bir kaynaşma ve elbirliği etme **zorunluluğunu** yaratır." (Progr.)

"Zorunluluk" iddiasından başka Künov bir de yalan kıvırıyor. Emperyalizm belki üstün sınıflarca tutulan bir "zaruret" olabilir, ama **"ilerletici bir zaruret"** asla!.. İleride göreceğiz ki, emperyalizm, serbest rekabetçi kapitalizm gibi **ilerletici** olmak şöyle dursun, tersine yaptığını yıkan geriletici, gerici bir çağdır. Emperyalizm, üretici güçlerin gelişmesine karşı bir engel çıkarır. Tarihin şartlarını tersine döndürmek için boşuna uğraşır, akıntıya kürek çeker.

"Gerek 1914-18 Evren savaşı, gerekse bu savaşın getirdiği genel kapitalizm krizi, dünya ekonomisinin üretici güçlerinin gelişimi ile sınırlar arasındaki derin çelişkinin bir sonucu oldu. Savaş ve savaşın sonuçları ispat etti ki, kapitalist toplumunun içinde, sosyalizmin maddecil şartları artık olgunlaşmıştır ve toplumu saran kapitalizm kabuğu, insanlığın son gelişimi için çekilmez (kaçınılmaz) bir engel haline geldiğinden, tarih, kapitalist boyunduruğunu devrimle altüst ederek yıkmayı günün meselesi yaptı."

İkinci tür kalp-sosyalistlere gelince: Onlarsa tersine olarak emperyalizmi bir zorunluluk saymazlar.

Mesela, dönek Kautsky'ye bakılırsa, emperyalizmde görülen monopolçülük (tekelcilik) ve oligarşi (bir avuç adamın zılgıtı) kapitalizm için hiç de bir

"zaruret" değildir. Karteller, tröstler, dünyayı nüfuz bölgeleri halinde paylaşmak, sömürge çapulları vs. hep birer "yanlışlık", birer "anomali"dirlir.

Böyle düşünürsek, o zaman emperyalizmi bir sistem saymamak, güzelim kapitalizm tarlasında nasılsa bitmiş yabancı bir ot saymak ve şu halde, bu yabancı emperyalizm otu yolunup atılırsa, kapitalizm tarlası cennete döner, demek olmaz mı? Oysaki emperyalizm kapitalizmin kendi kendini inkâr ettiği, yiyip bitirdiği son çağıdır. "Emperyalizm **ölen kapitalizm** çağıdır."

EMPERYALİZM NE DEĞİLDİR?

Emperyalizmi yanlış anlayan veya yanlış anlatmak isteyen oportünistler, yukarıdaki dediklerini ispat etmek için, iki çeşit sapık açıklamaya kalkışır: Önce, emperyalizm konağının, endüstri kapitalizminden çıkma bir şey olduğunu ileri sürerler. Demek isterler ki, değişen pek fazla bir şeyler yoktur. Yalnız sanayi kapitalizminde bulunmayan bir iki yeni karakter gelmiş, kapitalizm üzerinde tünemiştir. Lâkin kapitalizm, eskiden ne ise gene o kalmıştır. İkinci olarak, böylece emperyalizm yüzünden kapitalizmde kökten bir değişiklik olmamıştır dedikten sonra, aynı oportünistler daha da ilerisine gitmekten sıkılmazlar. Emperyalizmin pek de yeni bir şey olmadığını, ezelden beri var olduğunu, mesela eski Roma imparatorluğunun da bir emperyalistlik sayılacağını gevelerler.

Bu iki biçim sapıklık da gelir bir noktada toplanır: Emperyalizm sonuza dek var olacaktır!

Doğru mu? Hayır! Niçin? Şu iki sebepten:

1- Ekonomi bakımından: Emperyalizm bir endüstri olayı değildir. a) Önce, bir ülke içinde alınınca, emperyalizm, sırf sanayi kapitalinin ürünü, sonucu değildir. b) Sırf sanayide ilerlemiş sermaye anavatanlarının, sadece geri kalmış ekincilik ülkelerine saldırışı da değildir.

a) Emperyalizmi sanayi sermayesinin sonucu sayarsak, kapitalizmin bu şeklini gene eski kapitalizmden farksız sanıyoruz demektir. Oysa ki emperyalizm, kapitalizm içinde olmuş sayıca (nicelikçe) bir değişiklikten ibaret değildir. Tersine, emperyalizm çağına gelen kapitalizm, tâ can evinden değişir. XIX.y.y. kapitalizmi, **serbest rekabetçi** kapitalizmdi. Yani klasik endüstri kapitalizminin özü (niteliği) **rekabetti**. Emperyalizm çağında ise, kapitalizm, nicelikçe değil, nitelikçe değişikliğe uğrar. Emperyalist kapitalizm ekonomisinin özü serbest rekabet değil, onun tersi olan tekelleşme (monopolcülük)tür.

Tekelci kapitalizm nedir? Endüstri kapitali mi? Asla. Endüstri kapitalinin özü rekabettir; her fabrikacı kendi metaları sürülsün diye, daima baş-

ka fabrikacıları batırmanın yolunu arar. Tekel ne zaman başlar? Kodaman endüstri kapitalleri, bütün öteki büyük kapitaler ve irat sahipleri ile banka kasalarında sarmış dolaş oldukları vakit ve o zaman: Artık arkada ayrı ayrı ne endüstri, ne banka, ne ticaret v.s. kapitali kalır. Bütün kocaman kapitaler biricik bir **finans-kapital** haline girerek ortalığı haraca keser. Ve kapitalistler, bundan böyle yatırdıkları paraların hangi işte kullanıldığını bile fark etmezler. Bu biricik finans-kapital haşmetlüları, ellerine geçecek olan kazançtan başka bir şeyi düşünmez olurlar. Finans-kapital, yapılışından tekelcidir. Çünkü ayrı ayrı kapitalistleri değil, bir avuç kodaman kapitalistler kliğinin topunu birden temsil eder. Onun için emperyalizm, özü rekabet olan endüstri kapitalinin değil, özü tekel olan finans-kapitalin ürünü ve sonucudur. Hatta o kadar ki, emperyalizmde gün olur endüstri kapitali gerisin geri gider de, finans kapitali onun zararına ülkeler fetheder. Meselâ Fransa'da 1880'den beri iş böyle olmuştur. Endüstri kapitali adeta nispeten (görece olarak) dumura uğrarken, finans kapitalin çıkarına uygun bir sömürge politikası almış yürümüştür. Ve bugün aynı Frengistan, borç verme ve borç alma oyunları ile haraca bağladığı bir çok milletlere karşı geleneksel "Avrupa'nın sarrafı" rolüne devam etmektedir.

b) Dünya içinde emperyalizmi, yalnız endüstrici ülkenin, ziraatçı ülkelere saldırması sayarsak, emperyalizmin iç yüzünü epeyce saklamış oluruz. O kanyı besleyenler şunu demeye getirirler: Ne yapalım, gerçi ziraatçı ülkeler eziliyorlar ama, bu emperyalizmin saldırcı olması kadar, o memleketlerin de geri kalmalarından ileri geliyor. İleri tekniğın geri tekniği ezdiği gibi, ileri ekonomi ülkelerinin geri ekonomi ülkelerini ezmesi kaçınılmazdır. Bu tabiatın ve tarihin bir kanunudur. vs.

Fakat gerek Evren Savaşı, gerekse savaş sonu olayları bize gösterdiler ki, emperyalizm, yalnız endüstri anavatan (metropol)larının ikinci ülkelere saldırmasından ibaret değildir. Tersine, emperyalizm, en ileri endüstri ülkelerine de saldırır. Almanya savaştan önce, yalnız İngiliz sömürgelerine değil, Belçika gibi dünyanın en endüstrici ülkelerine de sulanıyordu. Fransa, Afrika fütuhatını yapadursun, ötede Loren gibi bir endüstri yuvasını yutmaya kalkıştı. Evren Savaşı sonunda öyle oldu ki, endüstri bakımından çok daha geri ülkeler, endüstride ileri olanları kendilerine kattılar. Bunun parlak örneği, geri bir ulus olan "Sırbıya Sırpları"nın ileri Hırvatlığı zılgıtı altına almasında görülüyor. Son günlerin Hitlerizm'inde hortlayan Alman emperyalizminin çalımına bir bakın. Yalnızca, geçen Londra 66'lar konferansında, "Ona endüstri ne lazım" dediği endüstrileşen Türkiye'ye karşı, yalnızca endüstrili Sovyet Ukraynası'na karşı dışlerini göstermekle kalmıyor, "Ausland" toplumlarının ha-

ritalarına göre, Kuzey ve Batlık denizlerinden Adriyatığe ve Akdeniz'e kadar, Orta Avrupa'nın dört bir bucağında "Anşlus" [bağlantı, eklenti] yapmadık bir lokma yer bırakmazcasına sırtıyor.

Demek emperyalizm ikinci ülkeler kadar, endüstrili ülkelere de musallat olur.

EMPERYALİZM GELİŞİGÜZEL İSTİLACILIK DEĞİLDİR

Yeryüzünde, eskiden de ortalığa yayılan büyük imparatorluklar vardı. İran, Roma, İslâm, Osmanlı imparatorlukları gibi. Sakın bu günkü emperyalizm de o eski imparatorluklara benzemesin? Ve "Tarih bir tekerrür" olmasın? Hayır. Modern emperyalizmi eski imparatorluk istilâcılığına benzetenler, ya emperyalizmin ne olduğunu hiç anlamamış olanlar, yahut da herkesi görünüşte aldatmak isteyenlerdir.

Emperyalizm, gerek sebep, gerek amaç ve gerekse şekilce, gelmiş geçmiş bütün imparatorluklardan bambaşkadır. Şöyle ki:

1- Eski istilâcılıklar, bezirgân ekonominin, adeta kervan yollarından ilerleye ilerleye açılıp yayılması ve geçtiği yerleri birbirine katmasıydı. Demek eski istilâcılığın sebebi sırf **ticaret** çıkarları etrafında döner dolardı. Emperyalizmde ise sebep **finans kapital** (mali sermaye) çıkarları, yani dünyayı paylaşma ve ilk madde kaynaklarını ele geçirme v.s. zorunluluğundan olur.

Meselâ, Güney Amerika'da boyuna iki cılız horoz gibi çatışan iki devlet var: Paraguay, Bolivya. Buradaki kanlı kavgalar basit bir ticarî çıkarından değil, dünyayı paylaşmayan Amerikan ve İngiliz petrol kumpanyalarının (yani finans kapitalin), Şako petrol kaynakları uğruna **dolaylıca** çarpışmalarıdır. Türen'de çıkan İtalyanca La **Stampa** gazetesi, 1934 aralık sonlarında bu meseleyi şöyle anlatıyordu: *"İyi ama, nasıl oluyor da Bolivya bugün henüz vahşi çalılıklarla örtülü bulunan ve pratikte kendisine hiçbir yararlığı bulunmaması gereken bir yer parçası için bu kadar yıkıcı bir savaş macerasına atılabiliyor. Milli ülkenin bütünlüğü, Bolivyalıların dediğine göre hükümdar fermanlarıyla ihsan edilmiş olan tarihi haklar gibi santimental (duygucul) sebepleri bir yana bırakalım, Şako adam akıllı bir cehennemdir. Fakat, hazineler saklayan, Güney Amerika'nın belki en zengin petrol kaynaklarını gizleyen bir cehennemdir. Şurası doğrudur ki, bu petrol Bolivya'nın kendisinden çok, Kuzey Amerika şirketi **Standart Oil**'e aittir. Şu karanlıklar içinde kaybolan Şako ormanları omuz silkinip geçilecek topraklar değildir. Özellikle yalnız Paraguay'ın değil, fakat başka sığıntıların (yani Royal Doç demek isteniyor, H.K.) dahi o kıymetli kaynaklara el atmalarına engel olmak gerekir..."*

2- Eski istilâcılıkların maksatları, sadece ilhak, yani yeni yeni ülkeler fet-hetmek, "cihangirlik" idi. Emperyalizm de, bir yere finans kapital uğruna iki amaçla saldırır: a) Dünyayı paylaşmak, b) Düşmanını zayıflatmak amaç-larıyla. Meselâ Evren Savaşı sırasında Almanların Belçika'ya saldırması, bir strateji hamlesi yaparak İngiltere'yi vurmaktı. İngilizlerin Bağdat'a saldırısı, Almanlara Hindistan ve Asya pazarları yolunu tıkamaktı. Çanakkale savaş-maları, müttefikleri zayıf düşürmek içindi. Bugünkü Habeş meselesi: Evren savaşından önce dünyayı paylaşmak için kurulmuş kumpasların aldığı en son kılıktır. İtalya'yı Çad gölüne doğru indirmek istemeyen Fransa, onu Kızıl ve Hint denizlerine açılan homogen bir sömürge kurmağa kışkırttı.

1934 Aralık sonlarında, Pariste çıkan "La Nouvelle Depeche": 1) Cibuti'de bir İtalyan serbest bölgesi açmak, 2) Adis Ababa demiryolunu (Fransızların kâra katılmaları koşuluyla) İtalyanlara bırakmak, 3) İtalyan salgınına politika ve finansça yardım ve kolaylık göstermek şartlarını anıyor ve sözü şöyle bitiriyordu: "(İtalya'nın) Habeşistan'a nüfuzu böylelikle yeter derecede garantileneceğinden, İtalya'nın Afrika'da yayılma davasına halledilmiş gözüyle bakılabilecek ve o da Çad yönünde her türlü niyetler beslemekten formelman vazgeçebilecektir."

3- Eskiden istilâcılığa kalkan Bezirgân İmparatorlukları "**Cihangir**" olurlardı. Yani belli bir çağ içinde parlayan ve cihanda tek kalan birer yıldız kesilirlerdi.

Halbuki emperyalizm göğünde yıldız çok: Birbirlerine karşı zit kamp-lar kurmuş salgıncı emperyalist devletler boğaz boğaza bulunur. Bu emperyalistlerden birinin yıldızı sönüyor, ötekinin yanıyor değil: Tümü de ufak tefek tempo ve ara farkları göstermelerine rağmen birbirlerinden aşağı kalmaz parlak istilâcılardır.

Mesela Habeş işinde, Hint yolu üzerinde İtalyan emperyalizminin kuvvetlenmesini çekemeyen İngiltere, önce İbnissuud'u imam Yahya'ya musallat ettiği gibi, Malta'da İtalyanca'yı resmî dil olmaktan çıkardı. Sonra, bir yanda Almanya ile uzlaşırken, ötede Nil'in Habeşistan içerilerindeki kaynaklarına doğru hazırlıklara girişti.

EMPERYALİZM ÇAĞI NEREDE BAŞLAR?

Emperyalizm hangi tarihte başlar? Lenin, modern anlamıyla emperyalizme başlangıç olarak, iki tipik finans kapital güdümlü savaşı gösterir. Biri İspanya-Amerika, ötekisi İngiliz-Boer savaşmaları. Pek küçük ve pek belirsiz gibi gözükse de bu savaşlar gerçekte o zamana değin görülmedik çeşit, en yeni emperyalist savaşlar devrini açmak bakımından nitelikçe pek önemlidirler. O savaşlardan sonra, evrende paylaşılmadık hemen he-

men bir Çin pazarı kalıyordu. Bütün evren kodaman devletleri artık burun buruna gelmişlerdi. Ve o savaşlar, **Dünya Devrim ve Buhranları** devrini açan 1914-18 **Evren savaşının** keşif kolu çarpışmaları oldu.

Bu iki savaşın anlamı şudur: İstilâ hegemonyasında, Yenidünyada Birleşik Amerikan monopolcü kapitali başlangıç yapar; Eskidünyada da, İngiliz monopolcü kapitali varacağı son sınırına erişir. Aynı zamanda tüm dünyayı paylaşma zorunluluğu da kaçınılmaz kanlı bir dâvâ haline gelir. Her iki savaş ve sonuçlarını kısaca hatırlatalım:

İNGİLİZ-BOER SAVAŞLARI

1852-54'te, İngiltere, Transvaallar'daki âsi Hollandalıların Cumhuriyetlerini tanır. 1887'de Oranj ve Vaal Ormanlarının birleştikleri yerde Kimberley elmas madenleri bulununca iş değişir. "**Kap Napolyonu**" adını alan İngiliz işadami Sesil Rodez'in [Cecil Rhodes] başkanlık ettiği bir iki kumpanya, Transvaallar Cumhuriyetini, bu yerleri kendisine satmaları için sıkıştırır. 1877'de Hint denizine inmek isteyen Boerler, **Kafr**'lar tarafından ezilince İngilizler Transvaal'ı zaptederler. 16 Aralık 1880'de, Boerler birleşerek İngilizleri bozarlar. 3 Ağustos 1881 antlaşmasıyla, İngilizler Boerlerin dış siyasetlerinden başka hiçbir şeylerine karışmamaya razı olurlar. Fakat, felâkete bakın ki, Boerlerin başına Kimberley elmas madenlerinin açtığı yarayı, bu kez de bol altınlı Rand madenlerinin keşfi kangrenleştirecektir. Bir tarafta **ultlander** denilen İsveçli, Hollandalı, Fransız, İngiliz v.s. ulusların altın arayıcıları hücum ederek, Boer kasabası karşısında koskoca bir Yuhansburg [Johannesburg] şehri kurarlarken, öteden İngiliz büyük kapitali, İngiliz devletine **Kahire-Kap** siyasetini dikte ettiriyordu. 1882'de İngilizler, Mısır'ı "geçici olarak" işgal ederler. İngilizler, Boerlerin ülkesinde de çarçabuk "vahim bir kargaşalık unsuru" olurlar. Kurdukları "Millî Transvaal Birliği", boyuna silah ve cephaneye yığar. 27 Aralık 1895'te "Kap Napolyonu"nun aziz ahbabı Doktor Jameson kumandasında birkaç yüz **filibustiers** [milis kuvvetleri] conu, Yuhansburg'u zapta yürürler. Yolda Boer hükümetince yakalanırlar. O zaman "Büyük Savaşın sorumlusu" palabıyık Prusya Kralı II. Wilhelm'in Transvaal Cumhurbaşkanı Krügeri tebrik eden sesi gümbürder: Alman-İngiliz emperyalizmleri, Afrika'nın güney ucunda dahi burun buruna gelmişlerdir.

Fakat İngiliz emperyalizmi durmaz. O yıl Madagaskar'ı kendisine koloni yapan Fransa ile, Kuzey ve Batı Afrika'da yavaş yavaş uzlaşır. (1898-99 Haziran-Mart, İngiliz-Fransız konferansları), İtalyanlar Adua (1896 Mart) bozgunu ile Habeşistan'ın istiklâl elini öperlerken, "Sirdar" adını alan Kiçner Paşa, Mısırdaki Nil boyunca ordu ve demiryolu uzataraktan Mehdi Abdullah Paşa'yı kovalar durur. Ve sonunda 1 Eylül 1898'de der-

vişleri Hartum yanındaki Omdurman'da yerle bir eder. **Kahire**'nin işi tamamdır. Gelelim Kap'a: Hemen ertesi yıl **Kolonya! ofis**'ini kurdu. Çemberlayn, Boer işini eline alır. 11 Ekim 1898 Transvaal savaşında 200 bin İngiliz'e karşı, birkaç bin Boer, tam iki yıl kahramanca partizan dövüşü güder. Sonunda, 1902 Pretorya antlaşmasıyla Boerlerin Orans ve Transvaal Cumhuriyetleri dahi İngiliz tebalığını boyunlarına geçirirler. Kap'tan Zambezi'ye kadar Afrika, Büyük İngiliz sömürgesi olmuştur.

Bu İngiliz-Boer Savaşının sonucu ne oldu? Sosyal ve Politik burjuva tarihi şöyle der:

"Şu halde bu andan itibaren Afrika ülkesinin paylaşımı hemen hemen başanılmıştır. Batı Afrika Fransız Sömürge İmparatorluğu nihaî surette teşekkül etmiştir. İngilizlerin Kap'ı Kahire'ye bağlamak konusundaki büyük amaçları henüz yakında başarıya ulaşacaktır denemez. Bütün bu hat boyunca Mısır'da, Habeşistan'da, göller bölgesinde çözülecek korkulu siyasi sorunlar vardır. Hiç olmazsa XIX. yüzyılın son 15 yılında Afrika âdeta yeni bir Avrupa haline gelmiştir." (s.577)

Sömürgelerce tıka basa doyan İngiliz-Fransız emperyalizm cephesi, dünya savaşından önce böyle düşünüyordu.

İSPANYA-AMERİKA SAVAŞI

Cumhuriyetçi Parti'den Mac Kinley, daha 1890'da mebus iken, Amerika piyasasındaki Avrupa ticaretine karşı savaş açtı ve kendi adına bir **bill** (kanun) ile, hemen birçok Avrupa metallerinin Amerika'ya girmesini yasak ettirdi. Monroe'nin *"Amerika Amerikalıdır"* ilkesini ekonomi politikğe uygulatan ve istilâ politikasına destek yapan, Cumhurbaşkanı Mac Kinley'dir. Sosyal tarih-sözde öteki emperyalist ülkelerde iş başka türlü imiş gibi- der ki:

"Gerçekten, bu ülkede dışarıya yayılma, Cumhuriyetçi partiye özgü bir siyasettir. Bu siyaset, sürüm aramakta olan büyük endüstri ve tüccar kumpanyasının gittikçe büyüyen gelişimi ile ortaya çıkmıştır."

Birleşik Amerika, artık gerek Güney, gerek orta Amerika'da, Avrupalıların hegemonyasına tahammül edemiyordu. 1889 Washington kongresi, Kuzey ve Güney Amerikalıların arasında bir gümrük birliği fikrini ortaya atmıştı. Aynı Amerika, dört yıl süren İngiltere-Venezüella uyuşmazlığına karışarak, sonuçta 1899'da İngilizleri dileklerinden vazgeçmeğe mecbur etmişti. En sonunda fiilî fırsat birleşik-Amerika'ya da düştü. Avrupa'nın Osmanlılığı andıran İspanya İmparatorluğu ile Küba sömürgesi arasında yıllardan beri bir kördövüşüdür gidiyordu. Avrupa Düveli Muazzama'sının, Türkiye'de yaptıklarından daha kinci bir dille, Mac Kinley, İspanyollara bir ültimatom verdi: Küba'daki dirlik düzensizlik, Ame-

rikanın şeker ticaretine toz konduruyordu. İspanyol ordusu derhal Küba'yı tahliye etmeliydi. Harp patladı? Amerikalılar 1 ölü, 2 yaralıya karşılık İspanyol donanmasını yaktılar. Bu kolay zafer üzerine, Avrupa'ya, Akdeniz'e kadar deniz gösterileri yapmayı düşünen Amerikalılar oldu. 1 Aralık 1898 Paris Antlaşması üzerine, Küba, Filipin, Portoriko İspanyadan alındı. Portoriko olduğu gibi Amerika'ya geçti. Küba'dan, uzun çekişmeler üzerine, ancak 1902'de Amerikan askeri çekildi: Ama Küba, Amerika'nın "himayesi" altına girmişti. Filipin, masraflı bir ordu beslemek pahasına da olsa, gene büyük kumpanyaların arzuları veçhile Amerika'nın elinde kaldı.

İspanya-Amerikan savaşının sonucu ne oldu?

Sosyalopolitik burjuva tarihi şöyle der:

*"Zaten Birleşik Amerika Devletleri, Avrupa ile Pasifik Okyanusu üzerinde karşılıklı olarak egemenlik iddia ediyorlardı. Bu bakımdan Filipin adalarına sahip olmak, Amerika için pek değerlidir." "...Amerika bir Pasifik İmparatorluğu kurmak için gereken unsurlara sahiptir. Ve Filipinler siyasetinde, Çin işlerinin düzeltilmesinde, büyük bir rol oynayabilir. Amerika orada büyük Avrupa devletlerine rastlıyor. Uzak Doğu işlerine onlarla birlikte karışmaya yelteniyor. Amerika Cumhurbaşkanı Roosevelt 1905'te enerjik bir surette aracılıkta bulunarak, Rusya ile Japonya arasında **Portsmut** Antlaşmasını imzalatırdı. Politika, adeta bir dünya turu yolculuğu yaptı: 20 yıldan beri büyümekte olan bütün devletler Çin kapılarında rastlaşıyorlar. Ve bugüne dek Avrupa sömürüsüne yasak edilmiş olan biricik medeniyete ve biricik zenginlik kaynaklarına sahip olan ülke Çin'dir" (Historie Polit. Et Soci. s.587)*

"Güneş altındaki yeri"ni isteyen yeni dünya emperyalizmi, Dünya Savaşından önce, 20. yüzyıl başlarken böyle davranıyordu.

İşte Lenin'in o dahiyane görüşüyle, kapitalizme dönüm noktası olarak gösterdiği bu iki savaş tam XIX. yüzyılın bitip XX. Yüzyılın başladığı yerde, biri Yeni dünya, ötekisi Eski dünyaya dikilen iki tefziye [ürkütücü, korkutucu] kazığı olmuştur. Evren piyasası tam bu XIX. ile XX. Yüzyılların arasında **biricik bir pazar** haline gelmişti. Ve yeni eski bütün emperyalistler, iğne atsan yere düşmez hale gelmiş olan bu biricik evren piyasası üzerinde kavgaya hazırlanıyorlardı.

"Birdenbire, XIX. yüzyılın son yıllarında bütün Avrupa ulusları sanki emperyalizm hummasına tutulmuş gibi kıvranmaya başlamışlardı. Az zaman içinde sömürülerine uçsuz bucaksız yeni sahalar açtılar. Dünyayı zaptettiler. Kürenin 1789 ile 1900 siyasi haritalarının birbirleriyle karşılaştırılmasında görülenden daha hayrete değer görünüm yoktur; meğerki, dört bir tarafta başarılı politik, sosyal ve ekonomik kabuk değiştirmeler göz önünde tutulmuş olsun. XIX. yüzyılın sonunda her ne ka-

dar bağımsız da olsa, Amerika, sonra Afrika, Avustralya ve hemen tüm Asya, ırkça, milliyetçe veya hükümetçe bir o kadar yeni Avrupalı duruma girmişler; hepsi de Avrupa'dan ve hele Batı Avrupa'dan gelme ekonomik ve politik etkilere az çok uğramış (etkilenmiş) adetâ birer malikâne olmuşlardır." (Historie Polit. Et Soci. s.609)

Kendisine dünyanın dar gelmeye başladığı bu tarihtedir ki, kapitalizm bütün serbest rekabetçi **erdemlerini** yitirerek, bütün tekelci **alçaklıklarını** bir şövalye zırhı gibi giyinir. Artık emperyalizm çağı başlamıştır.

EMPERYALİZMİN ANA KARAKTERLERİ NELERDİR?

Serbest rekabetçi kapitalizm ile tekelci kapitalizm arasındaki fark, kapitalizmin doğum ve gelişme çağları ile ölüm çağı arasındaki farktır. Lenin, emperyalizmin ana karakterini özellikle şu üç noktada toplar:

1-Emperyalizm, ekonomi politikçe tekelci kapitalizmdir (tekellilik).

2-Emperyalizm, (tufeyli asalak), çürüyen ve gerici kapitalizmdir (ölüm).

3-Emperyalizm, (buhranlar, savaşlar ve devrimlerle) bir geçit kapitalizmidir (doğum).

Bu üç ana karakter birbirinden çıkar, birbirini doğurur. Üç karakterden birincisi, ötekisinin temelidir. Emperyalizmin çürüyüş ve geçiş kapitalizmi olduğunu açıklayan tekelliliktir. Onun için, en çok bu tekellilik ve sonuçları üzerinde duracağız. Emperyalizm, tekelci kapitalizm olduğu için ardından bir ölüm ve bir de doğum getirir. Ölen ihtiyar **kapitalizm: Doğan gerçek sosyalizmdir.**

Tekelci kapitalizm deyince, Lenin bunda ayrıca 5 karakter bulur:

1- Kapitalin birikerek temerküzleşme (konsantrasyon) ve **merkezileşme** (santrallaşma) ile tekele (monopole) varışı;

2- Tekelleştikçe (Banka + Endüstri + Ticaret + Arazi sahipliği v.s.) tüm büyük kapitallerin **biricik finans kapital** halinde içli dışlı kaynaşmaları: finans oligarşisi;

3- Dışarıya, metalar yerine kapitaller ihraç etmek.

4- Bütün dünya ülkelerinin **ekonomice** enternasyonal tekelci kuruluşlar tarafından **nüfuz bölgeleri** halinde paylaşılması;

5- Son olarak barış ve barış içinde birlikte paylaşma imkânsızlıkları önünde, bıçağa sarılıp dünyanın **savaşla ülkece** paylaşılması.

Önce bu beş karakterin ne olduğunu görelim; sonra yukarıdaki iki karakter; kapitalizmin:

6- Asalak ve gerici,

7- Geçit devri... oluşunu açalım.

O zaman, emperyalizmin ne idüğü kendiliğinden anlaşılacak.

II

SERBEST REKABETTEN TEKELCİLİĞE

A) KONSANTRASYON, SANTRALİZASYON, MONOPOL

Serbest rekabetçi kapitalizm nasıl olur da, kendi zıddı demek olan tekelciliğe dökülür? Marksist felsefenin, toplumdaki diyalektik (**Karl Marks'ın Hayatı, Felsefesi, Sosyolojisi**, Marksizm Bibliyoteği Yayınları kitabında, diyalektik konusuna bakıla.) gidişine en açık örneği, rekabetin tekele gidişinde buluruz: Kapitalin **tezi** olan rekabet, gitgide kendi **anti-tezine**, tekele döner ve **sentezini**, yeni bir doğumu, sosyalizmi bekler.

Niçin? Bizzat kapitalin kendi yaradılışı gereği. Kapitalizmin rekabetten nasıl tekelciliğe ister istemez geçtiğini şu iki mekanizma ile görürüz:

1- Kapitalistler arasındaki rekabet, onları her gün daha yeni ve daha mükemmel âletler kullanarak üretim yapmaya zorlar. Bu yüzden, her gün üretime yatırılacak sermayenin bir gün öncekinden daha büyük olması gerektir. Böylece biriken kapitalin en çok büyüyen kısmı, değişmez sermaye (kontsan kapital) dir. Yani kapital büyüdükçe, makineler, binalar için yatırılan kısmı, iş eli (iş gücü) için verilen değişir (varyabl) kapital kısmından (iş gücü ücretinden) çok daha fazla oranlarda artar. Buna kapitalin organik bileşiminin büyümesi denilir. (**K.M'in Ekonomi Politikası Sosyalizmi, Taktiği** adlı kitabına bakıla.)

Mesela, Amerika'da 1914 yılında, endüstri işletmelerinin yüzde 0.9'u üretimin yüzde 38'ini ve işgücünün yüzde 26.6'sını elinde tutuyordu. 1908'de aynı endüstrinin yüzde 1.1'i üretimin yüzde 43.8 ine ve işgücünün yüzde 30.5'ine sahipti. (Lenin) Türkiye'de 1932 yılında, teşviki sanayi 1474 endüstri işletmesinin teknik kıymeti (değişmez sermaye tutarı) 55 milyon 882 bin 396 lira iken, işçi ve usta ücretleri toplamı 12 milyon 236 bin 952 liradır. 1933 yılında, endüstri işletmelerinin sayısı 1397'ye düştüğü halde, bunların değişmez sermaye tutarları 62 milyon 953 bin 893 liraya, işçi ve usta ücretleri 12 milyon 902 bin 493 liraya çıkar. Yani

bir yıl içinde Türkiye endüstri kapitalinin değişmez kısmı 7 milyon 71 bin 497 lira, yani yüzde 12.4 (1/8 e yakın) oranında arttığı halde, değişir kapital kısmı ancak 665 bin 541 lira, yani yüzde 5.16 (hemen 1/20) oranında artar. Daha doğrusu, Türkiye'de bir yılda, **konstan** (değişmez) kapitalin yüzde oranı, değişir (varyabl) kapitalinkinden **iki misli** fazla çoğalır. Mutlak rakamla, bir yılda tekniğe yeniden yatırılan kapital, işçiyeye verilen ücretin **on buçuk** (10.6) **misli** fazladır.

Bir memleketteki artı değer toplamı değişmez kapitalle değil, değişir kapitalle orantılıdır. Kâr oranı ise, toplam kapitale oranla alınan kazançtır. Kapital biriktikçe organik bileşim yükselir. O halde kapitale düşen kâr oranı da alçalır demektir. Bu yüzden, kapital büyüdükçe ortalama kâr oranı küçülür. Küçülen kâr oranı karşısında, üretime yatırılan müthiş (kodaman) kapitaller birbirleriyle rekabet ederlerse, elde avuçta bir şey kalmayacağını görürler. O zaman kapitalistler arasında rekabet yerine uzlaşma eğilimi gözükür. Rekabetle çok kâr edeyim derken, az kârdan dahi olacağını anlayan kapitalistler, aralarında birleşmeye, tekeller yapmaya kalkışır. Bir üretim koluna yatırılan kapital, kâr gelmemeğe başlayınca, o üretimden kaldırılıp başka üretim koluna götürülür. Kâr oranının eşitleşmesi denilen şey budur. Fakat değişmez kapital büyüdükçe, kapitallerin bir koldan ötekine geçişi güçleşir. Sözelimi bir maden kuyusuna yatırılmış milyonlarca liralık tesisat, maden işi kârsız olunca hemen kaldırılıp, tatalım ki dokuma işine, taşınmaz. Kuyular, dehliz tesisatı ve diğer masraflar ölüp gider. Bu durum, rekabetin dehşetini bir kat daha artırır. Ve kapitalistler arasında, anlaşmalar yapmayı, şirketler, tekeller kurarak o derde bir deva bulmayı büsbütün zorunlu hale koyar.

Bu süreç (gidiş), serbest rekabetçi kapitalizmin bünyesinde gitgide tekelcilik tohumlarının niçin kaçınılmazca baş gösterdiğini anlatır.

2- Fakat kapitalizm içinde gerçekte tekelciliği mümkün kılan nedir? Gene rekabetin ikinci mantikî sonucu: Kapitalistler arasındaki rekabet, her geçen gün küçük kapitallerin ortadan kalkmasını gerektirir. "Büyük balıklar, boyuna küçük balıkları yutarlar." Büyük sermayeli şirketlerin büyük üretimi, kapitalistlikten önceki (prekapitalist) üretim yordamlarını eritir. Küçük üretimi ya yok eder, yahut emri altında kullanır. Böylelikle üretim, kodaman kapitalistlerin egemenliğine geçer. Fakat egemen kapitalistlerin sayısı artık pek azalmış bulunur. Rekabet yüzünden kapitaller büyüdükçe, kapitalist işletmeler eksilir. Şirketlerin kurulması bu sonucu büsbütün çabuklaştırır.

Mesela Türkiye'de teşviki sınıaiden yararlanan sanayi işletmeleri 1927'de 1509, 1932'de 1473, 1933 de 1397'dir. Bunların içinde orta, hatta küçük işletmeler de var. Halbuki büyük işletmelerin durumu kuşkusuz

daha ilginç olacaktır. Amerika'da, XX. Yüzyılın başlangıcında, her üretim koluna 10 büyük işletme egemendi. 1929 Türkiye'sinde önemli endüstri dallarında egemen olan büyük hisse senetli şirketlerin sayısı bundan da azdı. Çimento ve şeker üretimi gibi bazı üretim dallarına egemen değil, mutlak surette sahip olan birkaç büyük şirkettir. Çimentoda 5, şekerde (929 da, 2) şimdi 4 anonim şirket bütün üretimi elinde tutar. Dokuma üretiminde 8, kimyasal üretimde 6, değirmencilikte 4, metalürjide 3-4 hisse senetli şirket, **bütün** ekonomi politikte egemen rol oynar.

Ekonomi politikte burjuva bilginlerinin de kabul ettikleri, kanun de-recesinde istikrarlı, denenmiş bir kural vardır: Bir kolda yirmi büyük şirket belirlediği zaman, bu şirketler aralarında rekabeti kaldırarak bir tekel yapacak hale girerler. Nitekim çimento şirketlerimiz arasında dış rekabet meselesi bulunmadıkça, oldum olasıya adı konulmamış bir tekel vardır. Şeker şirketleri ise "umumî masraflardan tasarruf" etmek için, bugün yarın bir tek şirket halinde kaynaşmak üzere idiler, nitekim bugün kaynaştılar.

Bunun sebebi ortadadır: Küçükler saf dışı bırakılıp da, rekabet meydanında hep büyük şirketler kaldığı zaman, zaten ortalama kâr oranı eksilmiş bulunduğundan, rekabet kalkmamış, sadece büyümüştür. Eskiden cüceler dövüşürken, şimdi devler çarpışmaktadır. Hem bu kez çarpışmalar o kadar dehşetli olur ki, sonunda yalnız mağluplar değil, galipler de sırtlarını yerden zor kaldırırılar. O zaman her iki taraf için tehlikenin büyüklüğünü gören rakip kapitalistler, elbirliği etmekten başka çare bulamazlar. Sayılarının azlığı ise tekel yapmağa zaten elverişlidir.

B) ŞİRKET VE TEKEL

Tekelleşme prosesüsü [süreci] şirketler dolayısı ile büsbütün çabuklaşır, demiştik. Bu nasıl olur? Anlamak için şirketlerin iç yüzünü gözden geçirmemiz yeter. Şirket demek birkaç kişinin kendilerine düşen hisseleri vererek, bir kapital meydana getirmeleri ve kazancı aralarında paylaşmaları, demektir. Üç çeşit şirket tanınır: 1- Tam ortaklık, 2- Komandit, 3- Hisse senetli. Bu çeşitler arasındaki fark, ortakların sorumluluk hisselerinin derecesine göredir.

Tam ortaklık: Ortaklar şirketin işlerinde yalnız hisselerine göre değil, bütün varlıkları ve mülkleriyle sorumludurlar.

Komandit şirket: Bunda iki çeşit ortak vardır: 1- Ortaklar: Bütün varlıklarıyla; 2-Komanditerler: Hisselerine göre sorumludurlar.

Hisse senetli şirket: Bütün ortaklar hisse senetlerine göre sorumluluk alırlar.

Kapitalin organik bileşiminin yükselmesiyle ortalama kâr oranının eşitlenmesinden doğan güçlüğe karşı en elverişli gelecek ve sayıları azalan koca kapitalistlerin en çok işine yarayacak olanı, bu üç çeşitten hangisidir? Şüphesiz ki, anonim adını alan, hisse senetli şirkettir. Çünkü, 1- Böyle şirketin bulunduğu üretim şubesi kârsız olmağa başladı mı, kapitallerini o kola yatırmış olan büyük kapitalistler sırtlarında yumurta küfesi yok ya; bir takım hileciklere baş vurarak, hemen ellerindeki hisseleri satıverirler. Bir şeyciklerden haberi olmayan küçük hissedarlar kala kalırlar. 2- Anonim şirketlerde aksiyon (hisse senedi) sahipleri oy ve mülk sahibi sayılırlar. Halbuki obligasyon (tahvilât) denilen kâğıtlarla toplanan ve bir süre sonra sahiplerine faizleriyle birlikte ödenecek olan geçici hisselerin getirdiği kapitaller vardır ki, onların sahipleri, çok kere ufak tasarruf sahipleridir. Şirkette ne mülk, ne de rey sahibidirler. Aksiyon sahipleri şirkete diledikleri yönü verirlerken, obligasyon sahipleri seyirci kalırlar. 3- Fakat zannedilmesin ki, bütün hissedarlar (aksiyonerler) şirketin alinyazısına eşit surette karışırlar. Hayır, **Demokrasi** prensibine göre, bir şirkette hisse senetlerinin yarısı kimde ise şirkette oy ve egemenlik ondadır. Yani, birkaç kodaman kapitalist, şirketin yarı aksiyonlarını ellerinde bulundurdular mı, ufak hissedarlara sormadan şirkette astıkları astık, kestikleri kestik olur. Fakat pratikte, kodaman kapitalistlerin yarı hisseleri ellerinde bulundurmalarına ihtiyaçları yoktur. Ufak hissedarların on binlercesi, bir takım formalitelerle şirket işlerinden iskartaya çıkarılırlar. Mesela; "İş Bankası Türkiye Anonim Şirketi Genel Kurulu toplanacaktır" gibi ilânları gazetelerde her zaman okursunuz. Altında şöyle bir kayıt vardır: "On hisse senedinden az aksiyon sahipleri toplantıya iştirak edemez." Yani, yüz liralık hisse senedi almamış olan küçük hissedarların topu şirkette oy sahibi olamazlar. Bir ikinci kayıt ta şudur: "Toplantı Ankara'da olacaktır."

Yani Türkiye'nin başka şehirlerindeki 100 liralıktan fazla hissedarlar, ancak Ankara'ya gidip gelme masrafını göze alırlarsa, toplantıda bulunup banka işlerine oy verebilirler. Bir hesaplayalım: İstanbul'da bulunan bir hissedar, Ankara'ya gidip gelmek için onar lira tren ücretinden yirmi lira, on gün kadar toplantılarla vakit geçirmek için de (günde asgari yiyecek, otel masrafı olarak) 20 lira harcamaya mecburdur. Bu 40 lirayı kaç liralık İş Bankası hisse senedi ile temin eder? Her aksiyon %10 faizden 1 lira getirirse, demek en aşağı 400 liralık aksiyona sahip olması lâzım. Halbuki banka hisse senedi alan kimse, eline geçecek bütün kârı, İş Bankası'nın kara gözleri için yol masrafı etmek niyetiyle almaz. O zaman kolayca anlaşılır ki, İş Bankası'nın genel kurul toplantısında bulunmak için ne 10, ne

40 hisse senedine sahip olmak yeter. Ancak 400, 500 veya 1000 hisse senedi sahipleri (yani beş-on bin liradan yukarı kapitali bulunanlar) bu işi göze alabilirler. Şu halde, İş Bankası'nda ancak on binlikler gerçek oy ve hak sahibi sayılabilirler.

Bu kısa misalden anlıyoruz ki, aksiyonlu şirket, kocaman kapitalin egemenliğini güçlendiren ve garantileyen biricik sistemdir. Bu şirket bir kere kuruldu mu, onun kudretli eliyle memleket harmanından devşirilecek bereketli temettü hisselerinin (divident), hangi aksiyon dilimlerine sürülür kaymak olacağını kestirmek güç olmaz. Şirketin idare meclisine seçilenler, tabii büyük hissedarlardır: Yağlı ballı "hakkı huzurlar", şirkete direktör, murahhas aza vs. gibi idare ve kontrol mevkileri, elbet hep kocaman kapitalistler arasından seçilir. İnsana masal gibi gelen bol maaşlar, aidatlar, yüzdeler, ikramiyeler hep onların kesesine girer. Bir de şirketin "âyan"ı sayılan "müessisan" diye bir takım yaldızsız "imtiyazlı haşmetmaablar" vardır. Bunlar bütün hissedarlara düşen kârdan başka, net kazancın yüzdesinden bir şu kadcığını daha baş almak hakkına "banizamname" sahiptirler. Neticede ancak bu "**Hanı yağma**"dan artan kırıntılardır ki, öteki hissedarlara dağıtıldığı gazetelerde görülen resmî ve alenî "temettü" adıyla, kazaya belaya baş göz sadakası nevinden, verilir.

Mesela Ereğli Kömür Madenleri T.A.Ş.'ni ele alalım. Kapitali, 200'er Franklık aksiyonlarla 15 milyon Fransız frangıdır. Halbuki bir 1909'da, bir de 1913'te çıkarılan 500'er franklık iki seri tahvilât toplamı 7 milyon 839 bin 500 franktır. Şirketin yarı sermayesi kadar olan bu obligasyonları satın alanlar, şirketten ancak yüzde 4,5 derecelerinde bir "mütehavvil irad" bekleyebilirler. Ötesi şirkete aittir. Şirket bu ötesini ne yapar? O daha enteresan: Şirkette 75.000 âdi hisse senedine karşılık 2000 müessis (kurucuya ait) hisse senedi vardır. Şirketin kazancı şöyle paylaşılır: yüzde 5 ihtiyata, yüzde 6 hissedarlara birinci temettü, yüzde 15 idare meclisine; geri kalan temettüler, hisse senetleriyle müessisan hisse senetleri arasında "*munasifatan taksim olunur*"(Sermaye hareketleri s.501). Yani: 1- İlk bölüşmede kalın kapitalistlerden mürekkep olan idare meclisi, temettüden hissedarların tam iki buçuk misli, 15/6 arslan payı alıyor. 2- Geri kalan kârın yarısı 75 bin hisse senedine, öteki yarısı da 2 bin hisse senedine dağıtılıyor.

Şimdi bir de durumu şirket bilançosunun ilân ettiği rakamlarla tespit edelim: 1929 yılında Ereğli Türk Anonim Şirketi, temettü hisselerini şöyle dağıtıyor: 1) Meclisi idare azalarına verilen 1.064.750; 2) Hissedarına verilen 3.000.000, lira; bu 3 milyonun yüzde 50'si, (hisse senetlerinin sayıca yüzde 25'i demek olan) müessis hisse senetlerinin; yüzde 50'si de,

hisse senetlerinin yüzde 97,5'ine dağıtılıyor. Demek bütün temettüden, alelade (sıradan) hissedarlara bir buçuk milyon, müessislerle idare meclisine ise 2 milyon 654 bin 744 lira düşüyor. Milyonlarla böyle oynanır... Kozlu şirketinde 300 müessis hisse senedi (aksiyonların binde biri) yüzde 5, öteki 300.000 hisse senedi ise yüzde 70 pay alır. Yani bir müessis 4.100 hissedar kadar temettü alır. İşin en kıyak tarafını da anmadan geçmeyelim: Ereğli şirketinde müessis dediklerimiz yalnız üç kişiciktir. 300 müessis senetli Kozlu'da, bir tek müessis biricik İş Bankası hazretleridir.

(Lâ şerike lehü velâ nazire leh!)

Anonim şirketlerin koca kapitale bağışladığı üstünlükler bu kadarcıkla kalsaydı, hak rahmeti sayılabilirdi. Bu şirketlerin bir de "yavru sistemi" vardır. Yani, her ana şirket, kendisi kadar veya kendisinden büyük yahut küçük bir takım başka şirketleri doğurur. Bu nevezada (yeni doğana) "yavru şirket", bu işe de yavrulama denir. Fakat bir ana şirketin babacan yavru edinmesi için mutlaka yeniden şirket doğurması şart değildir. Kendinden daha eski şirketleri de patenti altına almak pekâla mümkündür: O zaman bu işin adına "iştirâk" denir. Yani bir şirket, başka şirketlerin sermayesine, idaresine ve ilh, "iştirak" eder. Gerek yavrulama, gerekse iştirak deyince şu anlaşılır: Bir şirket, başka bir şirketin hisse senetlerinden bir miktarını satın aldı mı, ona iştirak etti, onu kendine yavru yaptı, demektir. O zaman ne olur? Şu: Diyelim ki, ana şirketin kapitali 1 milyondur. 300 bin liralık aksiyonu elinde tutan üç kapitalist, bu şirkete egemendir. Aynı şirket, yarı kapitali ile 1 milyonluk başka bir şirketin yarı aksiyonunu satın alsa, şirketimiz ana sıfatıyla kendisi kadar kapitalli ikinci şirkette de hakim oldu, demektir. O zamana kadar 1 milyonluk bir şirkette egemen olan 300 bin liralık üç kapitalistimiz, bundan böyle kapitallerini on para arttırmağa hacet kalmaksızın, 2 milyon liralık iki şirkette egemen rolünü oynarlar. Ve yavrulamalarla iştirakler çoğaldıkça, birkaç kodaman kapitalistin bütün bir üretim kolu veya memleket üzerinde hakimi mutlak olması imkânı genişler durur.

Endüstri işletmelerinin birbirleri ile ne dereceye kadar içli dışlı olabilecekleri, bir etüde yapmış olduğumuz şu plandan iyice anlaşılır:

SEBAT DEĞİRMEN T.A.Ş.'nin iştirakleri

- Bomonti bira-Eczayi tıbbiye ve kimyeviye
- Barut inhisarı-Fişek İnh.
- Anadolu Çimento-Kartal Çimento
- İsparta sınaî ve ticarî deri
- Sabuncu zade Şakir

Pamuk ve Nebati yağ sanayi:

-(Süreyya Paşa Fabrikası)

-Oryantal endüstriyel monopolü-Pamuk sanayi ve ticareti-Karacasu mensucat.

Aslan Eskişehir Çimento:

Türk Çim.

-Feshane-Adapazarı ahşap ve demir malzeme-Bakırköy çimento

-AEG-Türkiye palamutçuluk-Foçeteyn değirmen taşı.

-Türk sanayi ve ticareti-Oryantal karpel-manufakt.

-Ankara un ve ekmek.

İttihat Değirmen:

-Karamürsel-Elektrik Şirketi-Omniyon Şark;

-Yün ve pamuk ipliği ve akmişei saire

İktisadi ve Sınai tesisat:

-Ticarî ve sınaî-Aksaray azmı millî.

-Karacasu.

-Dokumacılık-Alpullu

Trakya Konservencilik

Sanayi zeytiye ve kimyeviye

Hanüman-Rodsark

Edolf-Kansvaysleben

Yani 1929'da, bir şirketin **doğrudan** veya **dolayısıyla** ilgili olduğu şirketler: 2 yerli (fabrika) + 5 ecnebi şirket + 36 endüstri T.A.Ş. olmak üzere = yekûn 43 tanedir. Halbuki tekmi Türkiye endüstri şirketlerinin sayısı 52'yi geçmiyordu.

Meselâ kendi ana sermayesi 1 milyon liralık bir şirket olan İş Bankası'nın 1924 yılındaki iştirakleri 224 bin lirayı geçmezken, 1934 yılındaki iştirakleri 11 milyon 334 bin 492 lirayı bulmuştur. (Demek: 10 yılda 11 milyon liralık "yavru" yaratmış her yaştan!)

C) TEKEL ŞEKİLLERİ

Demek, gerek kapitalizmin kendi iç kanunlarının evrimi, gerekse bu evrime en uygun gelen şirketler ve bilhassa anonim şirketler sistemi, zorunlu olarak serbest rekabeti kaldırarak, yerine tekelleri geçiriyor. Tekel, ya kapital, ya ilk madde veya teknik tekeli oluyor. Tekelden maksat: 1) Fiyatları üretim masraflarının üstünde tutmak, 2) Üretim fiyatlarını indirmek (rasyonalizasyon), 3) İşçiye karşı yek vücut çıkarak, ucuz işgücü bulmaktır.

Tekel, rekabeti kaldırmak olduğuna göre, tekel Şekilleri de rekabeti kaldırıŐa göre başka baŐkadır. Rekabet iki biÇimde kaldırılır: I- Ufkliliğine: yatay olarak (aynı üretim kolları işinde); II-Őakuliliđine: Düsey olarak (ayrı ayrı üretim kollarında birden).

I- Genişliğine tekeller

Başlıca üç derecede derlenip toplanır:

1- Kartel: Aynı retimde birkaÇ kapitalist, kartelin meclisi halinde toplanır: En az fiyat, en gök cret, Pazar ve meta alımı üzerinde anlaşmalar yaparlar (Bizde hemen bütün mühim üretim kollarının sanayi odalarında toplama gibi). Fakat bu anlaŐmaların garantisi yoktur. Her işletme, ticarî bağımsızlığını korur. Onun işin karteller istikrarsız ve geÇicidirler.

2- Sendikalar: Ticarî bağımsızlık kalkar, bütün fabrikacıların mallarını, sendika satışa Çıkarır (Türk Çimento Şirketlerimizin böyle teşkilâtları vardır). Sendika kartelden daha dayanıklıdır ama, gene her kapitalistin teknik bağımsızlığı vardır. Fabrikasında sendikaya sormadan, hususi siparişler işin ayrıca üretim yapıp dilediği gibi satabilir. (Sovyetlerde sendika; ticaret teŐkilti demektir).

3- Trst: Gerek ticaret, gerek teknik bağımsızlığı kalkar. Bütün fabrikalar, bütün kapitalistlerin ortak malı olur. Bunlar işin de makulleŐtirme (rasyonalizasyon) yapılır, yani en iyi teknikle işleyen fabrikalar bir araya getirilir, kötüleri atılır, kapatılır. Böylece ortaklar arasında rekabet sıfıra iner, üretim masrafları azalır, tekel yapmamıŐ olan mteŐebislerle dövüŐmek kolaylaŐır. Bizim Şeker Şirketlerinin yapıp dedikleri gibi, artık buna trst değil de, "yeni bir Şirket" diyerek işi kapatıverirse kim sesini Çıkarır?...

II. Derinliğine Tekeller

Başlıca iki derecede derlenip toplanır:

1- Kombintlar: Birbirine yardımı olan, veya birbirini tamamlayan üretim kollarındaki işletmelerin birleŐmesidir. (Alpulu Şeker Şirketinin, aynı zamanda müskirat [alkol] fabrikası, pancar Őiftliđi ve ilh. iŐlerini elinde tutması, pamuk ve nebati yağlar sanayi T.A.Ő.'nin, dokumacıktan yağlılığa kadar bir seri işletmelerde bulunuŐu gibi). Enflasyon konsorsiyomları da bu nevi kombinezonlardır. Bu tekellerin koca kapitale yararlılığı: Konjonktrleri (krda ve işte görülen zikzak halleri) eŐitleŐtirmesinde, ucuz ilk madde tedarik etmesinde, dikey rekabeti kaldırması yüzünden yatay tekellerden daha üstün bir artan kr getirmesindedir.

2- Konzernler: Birbirine hiç ilgisi olmayan birçok üretim kollarındaki büyük işletmelerin bir araya gelmesidir. Kodaman bir kapitalist: Ödünç verme, hisse senedi satın alma, idareciler gönderme yollarıyla, birçok işletmeleri kendisine "yavru" kılar. Böylece bir üretim kolundaki zarar, öteki-deki kârla kapatılır ve kapitalist üretiminin anarşi tufanı üstünde büyük kapital gemisini, daima kârlı "ufuklara doğru" yöneltmek kaygısı güdülür. Fakat bu koskoca tekeller, çok kere spekülâsyonun (vurgunculuğun) pamuk ipliği ile kurulduklarından, iskambil kağıdından kâşaneler [şatolar] gibi çabucak yıkılırlar. Öteki tekellerden daha az ömürlüdürler ve pek klasik tekel şekli sayılmazlar. İntihar etmesi bir mesele teşkil eden, kibrit kralı Krokerin konzerni, tekelliliğin skandalı ölüm çağına bir örnektir.

D) TEKELLER VE EGEMENLİK

Tekelleşme, kapitalizmin çekinilmez bir kanunu olunca hangi akıbetleri ardından getirir? Bilhassa göze çarpan şu iki akıbeti: 1- Büyük kapitalin saltanatını, 2- Kapitalist çelişkilerinin eksilmeyip artmasını.

Büyük kapital nasıl şartsız ve kayıtsız saltanat sürer? Bu saltanatın politik, psikolojik, ideolojik çeşitlerini aşağıdaki fasıllarda göreceğiz. Burada sadece sırf ekonomik temeline işaret edelim.

Kapitalin hüküm sürmesi demek; büyümesi demektir; büyümesi demek sömürü (işletip soyma) oranının ve dolayısıyla kârın büyük boyutlara erişmesi demektir. Onun için, kapitalin şartsız, kayıtsız saltanat sürmesi deyince, onun yaman işletip soyma sistemine bakılarak, dehşetli kazançlarla müthiş surette büyümesi, her yana kol salması hatıra gelir. Ve tekellci kapitalizmde olan da budur: 1) Yaman dividantlar [kâr payı] dağıtarak peyda ettiği nüfuzla gönülleri büyülemek. 2) Dividantlar pek aşırı gelince onu kapitale eklemek.

Mesela: Amerika'da, çelik tröstü üretime dört yılda 115 milyon dolarlık yeniden kapital yatırır. Başka deyimle, yaptığı büyük kârların bir kısmını kazanç payı (dividant) diye ortaklara dağıtacağına, yeniden kâr getirecek bir hale sokar. O para ile yeni yeni aksiyonlar çıkarır. Bu yüzden çelik aksiyonlarının değeri, üzerlerinde yazılan gerçek değerlerinin tam beş katına çıkar. Sebebi: Bu 10 liralık aksiyonun, bankaya verilen 10 liradan 5 kere fazla kâr getirmesidir.

Aslan ve Eskihisar Çimento T.A.Ş.'nin dağıttığı temettü hisseleri, 1921'de yüzde 26 ve 1923'te yüzde 24 düşmüşken, "ulusal" idare sayesinde 1929'da yüzde 61'e çıkmıştır. O zaman böyle bir şirketin hisse senetleri gerçek değerinin kaç misline çıkmaz? Nitekim bu buhran yıllarında bile Türkiye'de hisse senedi ihraç fiyatlarının (emisyon) 5 değilse bile 2-3 misline çıkmış şirketler yok değildir. Mesela; 1935 yılının

31 Ağustosunda, İstanbul borsası kapanış korsasına göre, ihraç fiyatları 5,5 lira olan İttihat Değirmencilik Şirketinin hisse senetleri 8 lira, Aslan Eskihisar çimentosunun ihraç fiyatı 5 lira iken, satışı 10 lira 35 kuruş; telefon şirketinin ihraç fiyatı 5,5 lira iken 11 lira, Şirketi Hayriye'nin ihraç fiyatı 5 lira iken korsası 15,5 liradır. Fazla kârı dividant diye dağıtacak yerde kapitaline kapital katmakta kullanış bakımından tipik şirket, İş Bankası Türk Anonim Şirketidir. Alelâde hissedarlarına her yıl %10'dan fazla kâr vermiyor görünen işbu şirketin sermayesi, ancak 30 Haziran 1926 tarihinde 1 milyon Türk lirası olduğu halde, 1928'de İtibari Millî ile birleşerek 2 milyona erişmiş ve 1929'da aynı şirketin kapitali, birdenbire "tamamı tahsil olunmuş 5 milyon Türk lirası"na, yani bir iki yılda iki buçuk misline çıkmıştır. Fakat artan birikiş, gerçekte, bundan da çok fazladır. Şirkette 1926 yılında, sabit kıymetler 185 bin 875 lira iken, 1929'da tamam 2.190.265 liraya (yani, hemen 13 misline) çıkar. Aynı şirketin ihtiyatı 1926'da 166.000 iken, 1929'da nizamî, adî, nizamî fevkalâde ve fevkalâdenin fevkalâdesi olmak üzere 1.999.999, yani 1 lira da bizden cabasıyla tam 2 milyonu (üç yılda 16 mislini) bulur. (Cellecelâlühü!)

Kodaman kapitalin bu büyük kazancı ve büyüedürması, üretim üzerindeki hükümranlığını şu hale getirir: 1900 yılı Birleşik Amerika Devletleri'nin önemli üretim kollarında tekel yüzde 50 ile yüzde 84 arasında değişiyordu. 1909'da işletmelerin yüzde 25'i, mahsulün yüzde 70'ini hasil ediyordu. Türkiye'de mevcut genel istatistikler elverişli değil ama, şu rakamlar bir fikir edinmemize yarayabilir:

Almanya'da çelik tröstü, savaştan evvel memleket üretiminin yüzde 43'ünü, 1925'de demir üretiminin yüzde 52'sini ve çelik üretiminin yüzde 62'sini elinde tutuyordu. Dünyada otomobil üretiminin 2/3'ünü iki şirket (Ford ile General Motors) yapar.

Fakat bu rakamlar, bir üretimdeki tekelin gerçek derecesini anlatmaktan daima uzak kalırlar. Çünkü, 1) İşletmeler arasında kaynaşma tam olursa, karşımızda tekel mi var, bir tek şirket mi var pek anlaşılmaz. Dünyadaki çelik ve boya tröstleri ve Türkiye'deki şeker şirketleri gibi, 2) Birçok tekeller, kitapta yerleri olmadığı halde var olabilirler. Bazı büyük şirket müessesileri sık sık toplanıp, muhtelif işler hakkında söz birliği yapabilirler. Cary diners denilen, Cary'in her öğle yemeğinde yapılan anlaşmalar, bizde düne kadar çimento şirketlerinin yaptıkları ismi yok cismi var tekelcilik gibi. 3) Birçok tekellerin dışarıda üstü kapalı kalmasına bir önemli sebep de, bazı şirketlerin görünüşte bağımsız olmalarına rağmen, gerçekte bir bankanın konsorsiyumunda (bankaların yaptıkları bir nevi sendikada) kaynaşmış bulunmalarındır. Bin bir örnek var (bankalar bahsine bakıla.)

İş bu kerteğe geldi miydi, büyük kapital artık hakimi mutlak olmuştur. Bunu anlamak için, tekelci kapitalin "Yabani"lerle olan münasebetine bir göz atmak yeter: Tekelciler, tekelleşmemiş kapitale yabancı derler. Bu çağda yabancı işletmeler ancak tekniği geri olan üretim kollarında, ürünü ferdi istek ve heveslere tabi olan işlerde, bir müddet için müstakilen [bağımsızca] devam edebilirler. Meselâ Türkiye'nin modern tekniksiz kasabalarında küçük değirmencilik mevcuttur. Fakat modern teknikle mücehhez [donanmış] büyük şehir değirmenciliği bir yerde kuruldu mu, onun "ağır topçu ateşi"nin yetişebildiği yerlere kadar küçük değirmencilik iflâs eder. O zaman diyelim, İstanbul'daki koca bir vilâyet halkı, kısmen de belediyenin idari ve siyasi müdahaleleriyle, bir veya iki üç kocaman değirmenin elinden ekmeğini bekler. Ayakkabıcılık gibi ferdi hevesin henüz hüküm sürdüğü işletmelerde, ismarlama isteği bakı kaldığı nispette, küçük serbest rekabet işletmeleri yaşayabiliyor. Fakat "hazırcılık" (hazır elbise, ayakkabı v.s.) standardizasyonla birlikte ismarlamacılığa her gün üstün gelmekte değil mi? Hele sırf ileri teknikle işleyen, mesela: Çimento ve şekercilik üretimlerinde Türkiye iç rekabet görmedi dense, yeridir.

Tekelci kapital, "**yabani**", "**vahşi**"leri nasıl hükmü altına alır? Birçok silâhlarla: Bu silâhlar en basit ekonomik tedbirlerden, en hayasızca sayılara ve bombaya, dinamite kadar bin bir çeşittir. Tekelci kapital özellikle enerji ve ilk madde kaynaklarını elinde tutar. (Ergani bakır, Ereğli, Kozlu kömür, Balya kurşun, Zingal kereste.) Nakliye vasıtalarını, ya doğrudan doğruya (Amerika'da), yahut devletleştirerek (bizde) emri altına alır. Kredi zaten onun tekelindedir. O bir küçük kararla "yabani"leri bütün bu imkânlardan mahrum edebilir: Kredi, ilk madde ve nakliyeden mahrum bir işletmenin ise bel kemiği kırılmış demektir. Tekelci kapital, iş kuvvetine, pazara, müşteriye ve fiyatlara hakimdir. Bunlar üzerinde istediği gibi oynayarak, "yabani"leri eli boşründe bırakabilmek onun için işten bile değildir. Nihayet bunlarla hakkından gelmediği bir "yabani" kalırsa, o zaman kalın kapitalin bir işaretini bekleyen borsa ile "hür basın" seferber edilir: Sabotaj, hava oyunu, yalan haberler, heyecan uyandırıcı uydurma isnatlar gırla gider. Bu da tutmadı ve "yabani"yi her ne olursa olsun boğmak mı lâzım geldi? Artık iş ya keseye, ya bıçağa dayanır. "**Yabani**"ye istediği tazminat verilerek, arabasını çekmesi teklif edilir. Yoksa, bir gece yarısı bir teneke petrol, bir yangın, yahut bir sabah namazında ufaklık bir dinamit. "**Yabani**"yi aradınsa bul... Kodaman kapitalistlerin "gayri meşru rekabet" dedikleri nesneyi ortadan kaldırırlarındaki bu "asri" suikastlar metoduna Türkiye'de de sık sık rastlamağa başladık: Tramvay şirketiyle otobüsler arasındaki yola çivi çekmek oyunu, Aydın şimendiferleriyle kam-

yonlar arasında görülen buna benzer maçlar, anılan suikastların adı işitilebilmiş birer minyatürleridir.

Sonuç? Şu üç şıktan birisi: "Yabanî"ler, ya, "boynumuz kıldan incedir" deyip tekелci kapitalin uyruğuna girer, veya mahvolurlar, yahut da son bir ihtimal ile, onlar da kendi aralarında bir tekел yaparlar.. Monopoloğlu monopol.. her şeyin fevkinde [üstünde]!

E) TEKELLER VE TEZATLAR

Esatiri [mitolojik] Ejder gibi, bunca dal budak salan tekелci kapital, kapitalizmin yapılışındaki çelişkileri hükmü altına alamaz, veya hiç olmazsa hafifletemez mi? Hayır. Niçin? Çünkü gerçi tekелci kapital zamanında üretim sosyalleşir ama, gene kişicil mülkiyet boyunduruğu altında kalır. Bu yüzden: 1) Tekel rekabeti men edemez. 2) Tekel, kendi kendini yer. 3) Tekel, kapitalist çelişkilerini arttırır.

1- Tekel Rekabetin kaldırılması demektir; Yalnız, gerçekte tekeller ya kısmi, yahut da geçici olmaktan kurtulamazlar;

a) Tekeller daima kısmidirlere: Çünkü, bir kere, her üretim kolunda mutlak tekел, kocaman kapitalin de pek işine gelmez. Kapitalizmde Pazar kanunu, arz ve talebi durmadan indirip çıkarır. Bir üretim kolunun ürünleri, zaman zaman az veya çok talep olunabilir. Normalden fazla talep olduğu vakit, eğer tekелci kapital, işletmelerini genişletirse, bu talep kesildiği vakit, genişletme işine yatırdığı kapital kısmının işlemez, ölü bir kapital, yani zarar olması icabeder. İşte bu zarardan kaçınmak isteyen tekелci kapital, pazarda bazı "yabani" işletmelerin de bulunmasına razı olur. Talep çoğalınca "yabani"ler çalışırlar; azaldı mı zaten piyasaya egemen olan tekелci kapital, bundan ileri gelecek her türlü zarar ve ziyayı, "yabani"lerin sırtına yüklemenin yolunu bulur. Böylece "yabani"ler adeta, tekелci kapitalin (bir tecrübe tahtası gibi) işine gelir. Tekelin ortadan üstün bir kazanç sağlamasını, veya hiç olmazsa istikrarlı orta halde bir kâr oranı ele geçirmesini mümkün kılar.

Ülke piyasasında git gide "yabani"lere yer kalmazsa ne olur? Kocaman bir tekелci şirket, belli bir ülkenin "millî" sınırları içinde rakipsiz kalır. Fakat bu, Dünya pazarında da rakipsiz kalır, demek değildir. Tersine, bir ülke pazarını tekeline alan kodaman şirketler, dünya pazarında yüz yüze gelirler. Eskiden "millî" ölçekte olan kapitalist rekabeti, şimdi "enternasyonal" boyutlara ulaştır.

Böylece, kapitalist rekabetinin niceliği azalmış, fakat niteliği ve tahribatçılığı çoğalmış demektir. Asıl felâket de budur. O zaman enternasyonal tekellerin çeşitleri belirir. Ya iki tekел yekdiğeriyle dünyanın dört bir tarafında boğaz boğaza gelirler (petrol); yahut bir kısım ülkeler, monopol

kartelleri kurar, ötekiler serbest kalır (çelik); yahut tekeller arasında kısmen rekabet kabul edilir (elektrik) vs. gibi.

b) Tekeller geçicidirler: Çünkü, bir avuç kodaman kapitalist, fiyatları işçinin, köylünün, küçük üreticilerin hattâ bazı kapitalistlerin bile zararına, yükselttikleri sürece, aralarında uzlaşıp bu "Hânı yağmâyı" tekelleri altına alırlar. Yalnız arz ve talep kanununun hüküm sürdüğü bir jimde devamlı ne olabilir? Gün gelir, bu güneşe kar dayanmaz: Talepler azalır, fiyatlar tekerlenip düşmeye başlar. O zaman, "öküz ölür ortaklık bozulur." İyi gün dostu olan kapitalistler "teknesini kurtaran kaptandır" deyip çil yavrusuna dönerler ve tekel dağılıverir. Bu çelişkiler ve bu çelişkili dağılıp toplanmalar böylece millî boyuttan uluslar arası boyutlara doğru uzayıp gider.

2- Tekelcilik, bir nevi binilen dalı kesmek neticesine varır. Bunun bir "içeri" sebebi, bir de "dışarı" sebebi vardır.

a) İçeri sebebi: Tekelin elde ettiği üstün kâr, "yabani"lerin zararınadır. Tekel çok inkişaf edip [gelişip] de meydana kendisinden başka kalmadığı zaman, "tekel kârı" denilen şey sıfıra doğru iner.

b) Dışarı sebebi: Birçok ülkelerin dünya pazarındaki rakip tekelleri, birbirlerine karşı "barışçıl" dövüş yaptıkları vakit, "Damping" usulünü kullanırlar. Damping, iç pazarda yükseltelen fiyatların getirdiği kârla, dışarı pazarlara maliyet fiyatından ucuza mal sürmek, rakip şirketleri batırmak metodudur. Lâkin bir ülkenin kapitalistleri Damping yaparken, ötekilerinkiler armut toplamazlar. Karşılıklı Dampingler, neticede her iki taraf tekellerini de dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan eder: Yani tekeller kendi vatanlarının halkını soyarak kazandıkları tekel kârlarını, damping uğruna berhava etmiş olurlar, "elleri hamurda karınları aç" kalırlar.

3- Tekel, çelişkileri arttırır: Kapitalizmin en büyük çelişkileri, özel mülkiyetten doğma üretim anarşisi ve eşit olmayan gelişme ile ekonomi dengesizliğidir. Özel kişi mülkiyeti temeli üzerine kurulan tekeller, anarşiyi, eşitsizliği ve dengesizliği büyütmekten başka bir sonuca varmazlar. Tekelci kapital demek, harikûlâde büyümüş kapital demektir. Büyük kapital bütün gericiliğine rağmen, düşen kâr oranının zokasını yedikçe, yeni teknik icatlara doğru ister istemez itilir. Bu icatlar için gereken maddesel şartlar ve kaynaklar da zaten elindedir. O zaman, bir yandan gemlemeğe uğraştığı teknikte zaman zaman görülen sıçramaların ve devrimlerin önüne geçemez olur. Tekniğin bu şahlanışları, gerek bir memleket, gerekse dünya içinde mevcut kapitalizm düzeniyle taban tabana zıt hale gelir ve kapitalizmin iç ve dış çelişkilerini son haddine vardırıır:

a) Çelişkiler artar: 1- Endüstri alanında bir üretim kolundaki tekelin büyümesi, öteki kollarla, bu fazla tekelli üretim kolları arasındaki denge-

nin bozulmasını gerektirir. 2- Bütün üretim alanında tekeli kapitalizm, en çok endüstride alıp yürüdüğü için, kapitalizmin ziraatla endüstri arasındaki başından beri süregelen eşitsizliği, emperyalizm çağında görülmedik sınırlara varır. Köyde, mutlak toprak iradı yüzünden geri kalan ekonomi, sınıf farklılaşmasını ve yığınların ancak sukonsomasyon (kıt üretim) ile zarurette yaşamasını gerektirir. Ziraatla endüstri arasındaki denge büsbütün nazikleşir; 3- Tekeller bir memlekette bir hadde kadar büyüdükten sonra, kapital "kabına sığamaz" olur. Dışarıya akın etmeğe başlar. O zaman, kapitalizmin çelişkileri bölgesel veya millî boyutlardan, evrensel ve enternasyonal boyutlara doğru devleşir. 4- Bindığı arabanın dizginlerini her gün biraz daha elinden kaçıran tekelin frenine rağmen, dörtmala giden teknik devrimler, anarşiyi ve dengesizliği, millî sınırlarla çelişkiye sokar. Yalnız elektrik ve uçak icatları bile, millî ekonomileri her gün biraz daha alt üst eden, millî sınırlara meydan okuyan kızıl ejderler halinde ortalığa salgın vermektedirler.

b) Tekel, kapitalizmi çatlayacak hale getirir: Yalnız yukarıdaki çelişkilerin artması, kapitalist kazanı içinde dayanılmaz bir patlatıcı tazyiktir. Fakat tazyik bu kadarla kalmaz. Serbest rekabetçi kapitalizmde, normal zamanlarda, rekabet yüzünden, her kapitalist sürekli olarak tekniğini ilerletmeğe uğraşır. Buhanlar bile, kapitalizm için, eski tekniğin engellerini parçalayarak, daha ileri yeni bir teknikle, yeni bir gelişme devrine atlamak için, bir sıkışma hizmetini görürdü. Bu sayede iyi kötü, düzenli bir gelişim oluyordu. Gerçi, kapitalizm ilerledikçe iç çelişkiler canavarlaşıyordu. Ama, serbest rekabet devrinde dünya pazarları da serbestti, ve yeryüzünde serbest (yani sömürgeleştirilecek) ülkeler henüz vardı. İçeride sıkışan kapital, sıkıntısını dışarıya vurdurabiliyor; ana vatandaki çelişkilerin yükünü sömürgelere yüklüyordu. Böylece hekimlikteki, bir yerdeki iltihabı hafifletmek için, başka yerde bir yara açarak ufuneti oraya çekmek üzere tatbik edilen derivasyon usulünü, kapitalizm insanlığın vücuduna tatbik ediyor ve geçici olarak hafifletebiliyordu.

Tekelci kapitalizm, normal zamanlarda frenlemeğe uğraştığı tekniğe karşı, buhan zamanlarında da kıyışamaz. Fiyatları sunî olarak yüksek tutar. Hele mecbur kaldığı finans oyunlarıyla, dünya ekonomisini büsbütün kördüğümeye çevirir. Lâkin felâketin bir büyük yanı da, derdine deva olacak bir derivasyon ameliyesinin, emperyalizm devrinde imkânsız oluşundadır. Yeryüzünde ne serbest Pazar, ne "serbest" (yani hazırca sömürgeleştirilecek) ülke kalmıştır.

İşte o zaman, fatal (mukadder ve meş'um) akıbetini bekleyen emperyalizm, şu alaturka meşhur şarkıyı dilinden düşürmez olur:

**"Derdî mihnet bende rahat durmuyor"
Neyleyim tedbire takdir uymuyor"**

III

BANKALAR, FİNANS KAPİTÂL VE OLİGARŞİ

Emperyalizm devri Marksizm'ini kuran Lenin: "*Emperyalizmi anlamak için bankalara bakmalı*"der. Tekelci kapitalizmin aynası bankadır. Bu sözün doğruluğu, bankaların iç yüzüne bakılmadıkça aslâ gereği gibi kavranılamaz. Şu halde, biz de biraz bankalara bakalım.

A) BANKA TEMERKÜZÜ VE ENDÜSTRİ İLE KAYNAŞMA

Bankacılık, ilk zamanlarda "Alinin külâhını Veliye giydirerek" bir kazanç (faiz) edinen, alçak gönüllü bir aracılıktı.

"*İş Bankası, ilk çalışma yıllarında bütün gayret ve mesaisini tamamen ticaret kredisi ihtiyacını gidermeğe hasretti*" (Türkiye İş Bankasının 10 Yılı s.28) Bu kredi nasıl bulunacaktı? "*Memlekette zannedildiğinden çok küçük sermaye vardı. Bunları bir araya toplamak, ilh...*" (Keza a.g.e., s.20) ile.

Fakat, git gide bütün şirketler gibi bankalar da, önce kendi branşlarında temerküz [merkezileşme, yığılma] ve tekelleşme kanununa uyarlar, sonra öteki branşların tekelci kapitalleriyle kaynaşırlar.

I- Bankaların temerküzü ve tekeli: Zamanla büyük bankalar küçükleri yutar, veya hegemonyası altına alır. Bu prosessüs [süreç] temerküz ve bağlanmalarla ilerler. 9 büyük Berlin Bankasının kapitali 1906'da '80 ve 1911'de 450 şube açarak 5 yılda 2 misli, 10 yılda 5 buçuk misli büyür. Türkiye İş Bankası'nın temerküz çabukluğu ise, Avrupa'nınkilere nispetle baş döndürücü olmuştur: 1924'de iki şubecliği bulunan banka, 1928'de "*Memleketin belli başlı iş ve ticaret muhitlerine yardım elini uzatarak*" (s.22) 15 şube sahibi olur. (Dört yılda 7 misli genişler); 1934'de şube sayısı 51'e varır (10 yılda 25 misli genişler).

Bu genişleme ve temerküz ne sayede olur? Bağlanmalar, yani kredi açmak veya hisse senedi (aksiyon) satın almak suretiyle sermayeye iştirakler veya iltihaklar yoluyla. Almanya'da Doyçebank (Diskonto ile bir-

leşmezden önce) 2 ila 3 milyarlık sermayesine yaslanarak, 87 bankaya bağlanmıştı. 5 milyon liralık İş Bankası, yalnız dünyanın 14 büyük şehrinde, "ecnebi muhabir" adıyla tam 21 bankaya bağlıdır. (Sermaye hareketleri, s.246) Türkiye içerisinde ise, içli dışlı bulunduğu dört büyük devlet bankasından başka, başbuğluk etmediği küçük banka hemen yok dense yeridir.

Sonuç, büyük banka kapitalinin ve üstünlüğünün hızla artmasıdır. 1913-14 Almanya'sında 9 büyük banka, bütün banka mevduatının (yatırılan paraların) yarısını, banka kapitalinin de %38'ini elinde tutuyor. 1908 ile 1914 tarihleri arasında Diskonto Bank'ın kapitali 200 milyon marktan 240 milyona, Döyçebank'ınki 170 milyondan 300 milyona çıkıyor (6 yılda kapital %25 ila %76, 1/4 ila 3/4 arasında artıyor). Türkiye İş Bankası, 1924 yılında "dörtte biri ödenmiş 1 milyon lira sermaye, yani hakikatte 250 bin lira ile işe başladığı" (10 yıl) halde, kapitali 1926 da 2 milyona ve İtibârî-Millî ile füzyon yapınca, aynı yılda 4 milyona, 1930 da ise "karşılığı tamamen ödenmiş" 5 milyona çıkar. Yani 6 yıldaki artışı: itibarî kapitali bakımından %500 (yüzde beş yüz) gerçek (ödenmiş) kapitali bakımından %2.000 (yüzde iki bin)'dir. 6 yılda beş ilâ 20 misli artış, Alman bankalarından 30 kere fazla çabuk birikiş demektir. 1913-14 Almanya'sında, 9 büyük banka bütün banka kapitalinin %38'ini ve mevduatın yarısını mı elinde tutuyordu? 1929 Türkiye'sinde 39 yerli millî banka kapitalinin yüzde 82'sine yalnız 4 banka sahipti ve 37 millî bankanın mevduat yekûnu 126 milyon kûsur lira iken, 2 büyük bankanınki (İş-Ziraat) 99 milyondur: Yani (9 değil) 2 banka, tek mil millî banka mevduatının (yarısını değil) %76'sını (dörtte üçünü) elinde tutuyordu.

II- Üstünlük ve endüstri ile kaynaşma: Kendi kollarında derlenen monopolleşen bankalar, gitgide endüstriye ve bütün ekonomi hayatına el atarlar. O zaman, artık banka, bütün kodaman kapitallerin randevulaştıkları yer, "telâkiygâh" [buluşma yeri] olur. Türkçe'de, "İt iti kalafatta, hacı hacıyı Arafat'ta" bulur derler. Büyük kapitalistler de, birbirlerine Kofr-Forların (banka kasalarının) mihrabında kavuşurlar. Bankanın endüstriye sokuluşu, gene kredi vermek, garantilemek, şirket aksiyon, obligasyonlarını (esham ve tahvilâtını) sürümlendirmek gibi hizmetleri görmek için, önce, işletme ve teşebbüsleri yakından tanımak isteğinde bulunur. Sonra tanıdığı endüstri işletmelerini kontrole girer. Endüstrinin istemi demek olan kredi bankanın elinde değil mi? Kredinin musluğunu açtı mı, Endüstri işler; kısıtı mı, aksar veya durur. Haddine ise endüstri, bankanın kontrolünü tanımasını. İş bu raddeye geldikten sonra artık endüstri "sakalı bankanın eline vermiş" demektir. Banka, kendi kârını göz önünde tutarak, herhangi bir işletmenin yaptığı alıma, satıma ve üretime de

karışır; amirane direktifler yağdırır. Eğer işine gelirse, yeniden şirketler kurar, yahut eskilerine (aksiyonlarını satın alarak) iştirak eder.

Bankaların endüstri ile içli dışlı oluşu hangi yollarla olur? Bahsi geçen aksiyon ve obligasyonlar çıkartmak yolundan başka, bankalar gerek içlerinde yaptıkları iş bölümü, gerek dışlarında teşkilâtlandırdıkları kendi adamları ile, şahsen de endüstriyi kontrol ve direktif altında tutarlar. Banka kendi içerisinde, her endüstri kolunda ihtisaslaşmış direktörler, idareciler yetiştirir. Bunlar, adım başında oylarına danışılan bir nevi patron memurlardır, yahut, Fransa'da olduğu gibi, bankalara ekli "teknik teşebbüs cemiyetleri" kurulur. Bunlar sayesinde endüstrinin işletme metot ve tekniğine karışılır. (Bizde bu gibi enstitüleri ve şirketleri devlet kurar) (2804 numaralı kanunla 14.6.1935'te kurulan "Maden Araştırma Enstitüsü" gibi.)

Bankalar, dışarıya endüstri işletmelerinden her birine bizzat idareciler gönderirler. Daha doğrusu, kodaman endüstri ve kapital sahiplerini, banka kendi idare meclisine alır. Yani: Ha Ali-Hoca, ha Hoca-Ali. Hepsinin sonunda, banka ile endüstri şahsen de içli dışlı olur ve esas olan da budur.

Meselâ 9 büyük Berlin Bankası, müdür ve memurları vasıtasıyla 751 müessesede kendilerini temsil ettirirler. Türkiye'de daha 1929'da, hemen bütün büyük endüstri şirketleri, 2'si "ecnebî millî" ve 4'ü küçük olmak üzere 8 "yerli millî" ki, top yekûn 10 bankanın elinde temerküz eder. Türkiye Millî ile Selânik bankaları 11, İş Bankası 10, 3 devlet bankası 20 sanayi şirketine hakimdir. (Hakikatte Devlet bankalarıyla alâkadar 20 müesseseden 3'ü İş Bankası'nın, 3'ü Sanayi Maadin Bankası'nın, öteki 3'ü de gene başka bankalarla müşterek olduğuna göre, Devlet bankaları yalnız 11 müesseseye hakimdirler.) Geri kalan 4 küçük bankadan ise, Türkiye İmar Bankası, İş Bankası'na tabi, İstanbul Esnaf ile İktisat Bankaları, Selânik Bankası'na bağlıdır. Hülâsa, 6 banka, endüstri şirketlerinin %65'ini bilfiil elinde tutuyor; yahut bilvasıta [dolaylı olarak] o şirketlerle ("iyi saatte olsunlar" hakkında denildiği gibi) "karışık" bulunuyor.

B) FİNANS KAPİTAL SALTANATI

Bankaların bu yeni rolleri ve endüstri kapitali ile çiftleşmesi, **Finans kapital** denilen ucubenin doğasına varır. Ve finans kapital, ardından, kapitalizm tarihinde görülmedik yeni biçim bir saltanat ve yeni çapul metotları getirir.

Finans kapital saltanatı nedir? Bankalar, ara vasıtılığı yapmaktan kontrolcülüğe ve hükmetmeğe geçerlerken, yavaş yavaş bütün kapitalizm ekonomisinin her dal budağını kucaklarlar. Serbest rekabetteki kapital çokluğu: **Kesreti**, finans kapital teklifine: **Vahdetine** erişir. Tasarruf sandıklarına gi-

ren meteliklere kadar her kıymet, finans kapitalden sorulmaya başlar. (İş'ten sonra Ziraat vs. bankalarının kumbara politikası) ["İş Bankasının ilk olarak çıkartıp tanıttığı kumbara bugün her Türk ailesinin, her Türk çocuğunun mukaddes (aynen! H.K.) bildiği ve tanıdığı bir varlıktır" (10.yıl)] posta fonksiyonu bile (çek vs. ile) bankalarda daha emin şeklini bulmaya başlar. Hatta kendiliğindenci plansız kapitalizm ekonomisi için en zarurî bir müessesese olan borsa dahi, bankalar içinde temerküz etmeğe yüz tutar. (Türk parasının istikrarı için bankalar konsorsiyumu kurulu ve kontenjanlar çıkmalı beri, borsa işi hayliden hayliye bankalara "inkılâp" etti.)

Böylece, bankalar, basit birer muhasebe evleri olmaktan çıkar; toplumdaki bütün resülmalleri [kapitalleri] ve tekniği patenti altına alırlar; üretim araçlarını toptan alıp perakende olarak özel kişi mülkiyeti halinde tevzi eden "şedidülîkap" [Şiddetle azap veren, zalim] biricik tanrı finans kapitalin harmanisine bürünürler. O zaman, bakarız her kapitalist memleketinde, anlaşmış birkaç kodaman banka (Almanya'da 6 ile 8, Fransa'da 3 ile 4 banka) bütün ülkenin geleceğini ve gidişini elinde tutmağa başlar.

İhtimal Hıristiyan dininde **Teslis** (Üçüz tanrı) bulunduğu için, oralarda banka sayısı birden fazla oluyor. Türkiye'nin "**vahdaniyetçiliği**" [tekçilik] bankacılığımızda dahi görünür: İş Bankası... Türkiye'de 1929'da mevcut 39 yerli-Millî bankadan 4 büyüğü, tekmil banka kapitalinin %78'ini elinde tutar. Lâkin, bu dört bankanın **ruhu** İş Bankası'dır. Çünkü, bir kere, önceki üç devlet bankası, sadece küçük mülkleri ve dağınık kıymetleri öğüterek kapitalleştirmeye yarayan birer değirmenden başka bir şey değildirlir. Sonra, kapitalin ruhu kâr değil midir? 1929 yılı Türkiye'sinde, 102 milyon liralık toplam bankalar kapitalinin ettiği kâr, 5,8 milyon liradır. Bu kârın 2,4 milyonu, 37 milyon lira kapitalli 4 büyük bankanın (İş-Ziraat-Emlâk-Sanayi) elindedir. Yani kapitalce 1/3 olan bankalar kârın 1/2'sini alırlar. Lâkin asil enteresan olan, bu 4 büyük banka kârından İş Bankası'na düşen paydır. İş Bankası'nın kapitali bankalar kapitalinin %13'ü (7 ila 8'de biri) olduğu halde, aldığı kârı 1,7 milyon lira, yani %70'dir.

Mevduat ta böyle. 1933 Başvekâlet istatistiklerine bakılırsa: "38 millî bankanın tevdiat yekûnu olan 144,6 milyon liranın 142 milyonu 7 bankadadır. Geri kalan 2,9 milyon lira adetleri 31'e balığ olan [erişen] diğer küçük malî müesseselerimizdedir." (Cumhuriyet: 26.8.1933) Bu yedi banka içinde, kapitalce 1/11 (yüzde dokuz) nispetinde olan İş Bankası, 142 milyon mevduatın 50 milyonunu, yani 1/3'ünden fazlasını (%34'ünü) sinesinde saklar. "Yukarıdaki rakamlar tevdiat itibariyle İş Bankası'nın ne mühim bir kudret ifade ettiğini belığ [açık, kesin] bir surette gösteriyor. (Altını biz çizdik H.K.)" (Keza)

Bu kâr ve çıkar bakımından üstünlük havadan gelmez: İş Bankası'nın tekmil Türkiye ekonomisi üzerindeki "Kudret"inden ileri gelir.

O "Kudret" anlamak için, İş Bankası'nın yabancı kapitallerle kaynaşarak tekellere temel olan bütün memleket ilk madde enerji (kömür ve maden) kaynaklarına nasıl el atmış bulunduğunu göz önüne getirmek yeter.

Fakat tabii "**İş**" bu kadarla kalmaz. Şeker üretimi tamamıyla, doku-macılık, kerestecilik, sigortacılık, kükürt, telsiz telefon, kibrit inhisarı, nihayet standardize ihracat (İş limited) ile "Hamburg ve İskenderiye gibi mühim mahreç iskelelerimiz" (Mısır-Limited), İş kömimport ve ilh___sahaları doğrudan doğruya İş Bankası kartalının kanat gerdiği işlerdir. Şimendiferler inşası (Hükümete ilk demir yolu kredisini O açar); Şehir imarı (İzmir'e 2 milyon), ambalaj işi (Beşiktaş'ta), deniz nakliye ve kurtarma işleri (Deniz İş) gene onun_ Yeniden (Devlet kapitaliyle el ele) ampul, cam, sömükkök, kâğıt, manifatura ve yünlü kumaş tesisatına hazırlık.. Şekerin akrabasıdır diye, kahve için İktisat Vekâletinden 3 sene imtiyaz (2.5.1933 gazeteleri) 1933'den beri "*Türkiye İş Bankası artık bütün işinde de faal bir rol oynamaya karar vermiştir.*" (N. Cumh. 19.1.1933), ve ilh___İş'in hele dolayısı ile hâkim olduğu ekonomi vs. teşebbüsleri, "layalemlülgaybi illallah!" [görünmeyeni Allah'tan başkası bilmez]dir. En mü-nüskül BeB kravatlarından, en muazzam Havaî Hatlı Zingal şirketlerine kadar, İş Bankası'nın gölgesinde çimlenmeyen hemen yok gibidir. (Ve hüve alâ külli şeyin kadir!) [Allah her şeye kadirdir]

C) FİNANS KAPİTAL ÇAPULU

Hisse senetli şirketler, kapitali "demokratlaştırıyor" diye, epey demagojiye yol açmışlardır. Fakat bugün pratikte, bir şirketin %40 hissesini elinde tutanların, o şirkette hakimi mutlak oldukları bir aksiyom: müte-arife [apaçık gerçeklik] haline gelmiştir. Onun için, şirket demokrasisi, parlamento demokrasisi gibi, en büyük kapitallerin herkes üzerinde egemenliği için âlet olur.

Bu egemenlik, peşinden kaymaklı kâr getirir: Fakat o, âdeta "meşru" denilen bir kârdır. Bir kere bütün ekonomi dizginlerini eline geçiren finans kapitalin, memlekette karşısına çıkacak hiçbir kuvvet kalmadığı için, o çapul yoluyla da kazancını katmerlemekten çekinmez. Birkaç örnek:A6

a) Bilanço dolapları: (Osmanlıca'da "dolap" banka demek olduğuna göre, dolap bilânçoları da denebilir). Bilânçolar niçin birer dolaptırlar?

1929 yılında Ergani Bakır Şirketi safi gelirinden %62,5 pay almayı doğru bulmayan Sadrettin Enver şöyle diyordu: "*Çünkü, bir şirkette bil-*

hassa bu gibi şirketlerde bilançolarda hasılat gösterilirken, o kadar garip, o kadar kolaylıkla hesap oyunları ve masraf defterleri bulundurulur ki, işin içinden çıkabilmek ve hakiki hasılatı bulmak pek de kolay olmaz." (Milliyet gazetesi)

Şirkete birkaç kodaman kapitalist hâkim. Bilânçoğu, onlar diledikleri gibi yaptırırlar. Şirket iflasa doğru mu gidiyor? Kodamanlar hemen parlak bir bilânço neşrederler. Bunda müthiş kârlar gösterir ve hissedarlara bol bol yüzde temettüleri vaad eder ve verirler. Müflis şirketin aksiyonları yükselir: Kapışan kapışana. Züyuf [zayıflamış, değer kaybetmiş] hisse senetleri böylece elden çıkınca, işin iç yüzü de meydana çıkar. Çıkar ama, atı alan Üsküdar'ı geçmiştir. Bakarsınız büyük kapitalistler ellerindeki on para etmez senetleri başkalarına satmışlardır. Bu işte yanan, yağlı kuyruk buldum diye, kalp hisse senetlerine varını yoğunu kaptıran ve hiçbir şeyden haberi olmayan, küçük tasarruf sahipleridir.

Bilânço oyunlarının bir alaturka çeşidini Türkçe gazetelerden okuyalım: Esnaf bankası skandalı. "Mesuller aranıyor" "Meşhur, 1927 bilançosu": *"dün bir muharririmiz bankanın zarara sürüklendiği zamana ait bilânço ve idare meclisi raporlarını, gazetelerden saklanmasına rağmen* (Altını biz çizdik. H.K.) *elde etmeye muvaffak olmuştur."*

1927 senesi idare meclisi raporunda, bankayı dolandıran, yangın söndürme âletleri muhterileriyle [icatçı] girilen zararlı teşebbüs pek faydalı gösterilmiş, bankanın bir takım suiistimallere yol açan otomobil acenteliğini deruhte etmekten vazgeçtiğinden bahsedilmiş, mevduatın 150 bin lirayı, senelik cironun 25 milyon lirayı bulduğu ileri sürülmüş, tasarruf sandığı mevduatının azlığından şikâyet edilerek, sandığın rağbet bulmaması, esnafın kazançlarından bir kısmını ayırmayı (yani finans kapitale devre yaptırmayı H.K.) itiyat etmemelerine atfedilmiştir. O kadar kârlı işlerden bahsedilmesine mukabil 927 bilânçosu vaziyetin iyi olmadığını açıkça gösteriyor. "Peki diyeceksiniz, bu şirketin kontrol edicileri (murakiplari) yok mu imiş? Gazete anlatsın: *"Gene çok dikkate değer bir nokta, bu sıralarda banka murakibi eski cemiyeti belediye azasından Abdurrahman Naci (bu galiba birkaç on bin lirayı Tayyare cemiyetine sunmakla rekor kırdıktan sonra, birkaç yüz bin liralık Ankara istasyonu ihalesini üzerine alan, şimendiferler müteahhidi, vatanperver Bay Abdurrahman Naci olacak) ve tüccardan Emin Zeki Bayların aşağıya aynen naklettiğimiz raporu vermiş olmalarıdır: "Bankanın bütün muamelât ve defatiri (işlemleri ve kayıtları) ve meclisi idare raporu, tarafımızdan **yegân yegân** [teker teker] **tetkik ve murakabe** (sic) edilmiş ve cümlesinin usulu mevzua dahilinde cereyan ettiği görülmüştür. (Doğru söze ne denir? H.K.) Tedricen işe baş-*

layan bankanın muamelâtı umumiyesinin hedefe (çapula okuyun. H.K.) doğru emniyetle (!) ilerlemekte olduğunu arz ve temettüün adilâne tevzi-ni temin... ve ilh" Ya meclisi idare raporu? O dahi ertesini yıl şöyle der: "1928 hesap devresine ait meclisi idare raporunda ise bankanın gittikçe inkişaf ettiğinden(!) daha muvaffakiyetli işlere namzet olduğundan bahse-dilerek, bilhassa yazı makinesi getirtmek yolu ile bankayı 90.000 liralık za-rara sokan Volf, uzun uzadıya meth edilip ve ilh..." "Bir gazete maruf bir-çok zevatin isimlerini bankanın borçluları arasında neşretmiş" Banka mü-dürü Hamdi Rasih bir muhabire diyor ki; "Hiç böyle tanınmış kimseler, es-naf bankası gibi küçük bir müesseseden para almağa tenezzül(!) ederler mi?" Murakıp Abdurrahman Naci işi "kader"e havale ediyor ve gazeteciye: "Herhalde, banka suistimale değil, daha ziyade suitalie talihsizliğe uğ-ramıştır, kanaatindeyim" diyor. Meclisi idare reisi Alaiyeli Mahmut, daha açık davranıyor ve "bir muharririmize" şunları söylüyor: "İşleri öğrenince, hissemi zararlar elden çıkararak müesseseden tamamen çekildim." Yani, kaptan başı da gemisini kurtarmış: Peki bu kabak kimin başında patlamış? Gazeteden okuyoruz: "Bu ateşte yanan zavallı çöpçüler olmuş!" İsmi var cismi yok (çünkü işçi sınıfına ait) bir "taavvün sandığının sermayesi çöp-çülerin aylıklarından %5 kesilmek suretiyle temin edilmiş ve böylece 70.000 lirayı müteceviz bir para birikmiş" "müracaat etmedikleri için de (ne güzel gerekçe) bu para mütemadiyen birikmiş kalmış ve taavün sandığı işi de kuvveden fiile çıkamamıştır" "bu paranın işletilmesi için es-naf bankasına verilmesi muvafık görülmüş. Ve bu elfim âkibete uğ-ramıştır." (Cumhuriyet Gazetesi 22.4.1935) İşin bari "mesulleri, yakalandı mı? Bu haberlerden tam bir yıl dört ay sonra, aynı gazetenin bir sapa sü-tununa şu habercik iliştilmiş: "Esnaf bankası üzerinde murakabe hakkını iyi kullanmadığından dolayı, devlet şurası mülkiye dairesince, İstanbul il-bayı (vali) ve şarbayı (belediye başkanı) hakkında lüzumu muhakeme ka-rarı verilerek evrakının şûra umum heyetine gönderildiği yazılmıştı. Şar-bay Muhittin Üstündağ, kendisine tebliğ edilen bu karara itirazını umumî heyete göndermiştir. Mamafih bu işin esasen mürürü zamana uğramış ve umumi affa dahil işler meyanında bulunduğu ve devlet şurası mülkiye da-iresinin de tetkik ve karar vermesiyle yanlışlığa düştüğü!.." (Cumhuriyet gazetesi 3.7.1935) Yani, eğer mürürü zaman imdada yetişmezse bir "affı umumî" çattı mı; biz Türklerin eğlenceli eğlenceli söylediğimiz gibi: "Balta ne oldu? Suya düştü. Su ne oldu? Manda içti. Manda ne oldu? Ormana kaçtı. Orman ne oldu? Yandı kül oldu!" ve minallahüttevfik.

b) Sıhhatlandırma Ve Sulandırma Oyunları: Monopolcü kapitalin, istediği işletmeyi nasıl teslim olmaya mecbur ettiğini söylemiştik. Finans

kapital ise, bu işi haydi haydi yapar. Çökecek hale gelen işletmeyi, birdenbire yaman kârlara âlet etmek için, ya "sıhhatlandırır": Yeni baştan teşkilâtlandırır ve rasyonelleştirir, yahut "Sulandırır": Yani yok yere kapitalini arttırır. O zaman banka kasalarına havadan bir para akar.

"1924 senesinde hemen teessüsünü [kuruluşunu] müteakip, maden kömürü işleriyle alâkadar" olan İş bankası "Kozlu istismar merkezi madeni"ni böyle kurmuştu. Şirketin kapitali, yarım milyonken, 1929 da %51'i İş Bankası'na, %49'u Ereğli şirketine ait olmak üzere 3 milyona şişirilmişti. Haydi bunu "normal" sayalım. Ya yukarıda zikri cemili geçen [adı anılan] Esnaf Bankası'na ne diyelim? 1928'de bir taraftan batarken, ötede "sulandırma" ile para çekmeğe bakılıyordu:

"İdare meclisi, bankanın, sermayesinin az olması teminat mektubu verme işine mani olduğundan, bu kâr fırsatını kaçırmamak için (aman kaçırmasın!) sermayenin 500.000 liraya çıkarılmasını istiyor ve bu kefalet hakkının "min cehetin" (denildi mi akan sular durur) istifadeyi mucip olacağına hissedarlarını ikna ediyor."

"1928 senesinin de murakıpları olan Abdurrahman Naci ve Emin Zeki bayların imzalarını taşıyan murakabe raporunda; "daha emniyetle hedefe vasıl olabilmek için behemehal sermayenin tezyidi [arttırılması]" lâzım geldiği ileri sürülüyordu. (Cumhuriyet, Keza)

c) Kıymet ihracı (Emisyon) haraçları: Herhangi bir şirketin kurulması için olduğu gibi, bilhassa devlet ödünçleri için de, icabeden aksiyon veya obligasyonları bankalar çıkarır, tabii bir faiz alırlar. Fakat alınan haracın yanında o hiçtir. Faraza banka, üzerinde "Kıymeti on liradır" diye yazılı bir hisse senedi çıkarır. Kimin hesabına çıkardıysa, ondan bu senet için tam 100 lira alacak. Fakat yapılan mukavelede her senedin bir "ihraç kıymeti" tespit edilir. Normal kıymeti 100 lira olan senedin ihraç kıymeti 90 lira, 50 lira ilh. Olabilir. Yani, banka her senet için 100 lira alacaklı çıktığı halde, devlete 90, 50 lira ilh. verir: Meselâ Fransız devletinin aldığı ödünçlerde ihraç kıymeti %90'dır. Osmanlı borçları için ise, ihraç kıymetleri inanılmaz oranlardadır. 1836'dan 1879'a kadar yapılan 10 istikrazla "Hasta adam" 238 milyon altın lira borçlanmasına mukabil (faizler, imtiyazlar vererek) eline ancak 127 milyon lira geçer. Yani imparatorluk 2 metelik aldım diye imza veriyor, fakat cebine 1 metelik koyuyorlar. Bu %100 haraç. Fakat durunuz: Osmanlı İmparatorluğu'nun tahtına "Düyunu Umumiye Saltanatı"nın geçtiği güne kadar 16 ödünç alınmıştı. Bu ödünçlerin 15'i "ilâç parası" (yani harp ve bütçe açıkları için) idi. Yalnız bir tanesi (1870 Rumeli Demiryolları istikrazı) "Nafia" [bayındırlık]ya (yani Avrupa'nın küflü metalarını imparatorluğa taşıyan ihtilâlcı demiryoluna) harcandı. Bu bir ta-

neçikteki skandalı bilir misiniz? İhraç kıymeti %32,91! Yani hükümet 792 milyon frank borçlanırken, aldığı 254 milyondur. Faiz, (98 milyonu verilmiş) ikramiyeler vs. gibi dalaverelerin sonunda, Hasta adama 129 milyon lira veriliyor, 2 milyar 936 milyon borç yazılıyor. Yani 105 yıl için 1 frank alan, hesap sonunda 23 frank verecektir. Yüzde 100 veya 1000 değil, tamam 2300 soygun! Lâkin, faciaya bakın ki, ödünç mukavelesini yapan Baron Fon Hirş Cenapları, tahvilâtı Paris'te %10 veya 20 kârla sattıktan sonra sırra kadem basan müflis bir serseri çıkmaz mı?... İşte %7.5 faizli 1933 "Türk borçları" hasta adamın sırtında oynanmış bu "Kasap oyunu" nun parçasıdır.

d) Arazi Kumarı: Bir banka, herhangi bir şehrin bir semtindeki arsalarla göz dikti mi, oranın nakliye şirketlerini yavaş yavaş işlemez hale getirir. O zaman, nakil vasıtası kıtlaşan bu semtin arsa fiyatları düşmeye başlar. Banka araziye ucuzca satın alır. Böylelikle veya şehirde pek sapa düştüğü için ucuzlamış toprakları banka satın alır almaz, hemen oraya en uygun nakliye vasıtalarını götürecek şirketleri kurar veya teşvik eder. Derken arazinin müşterisi birdenbire çoğalır. Arsa fiyatları yükselir. Ve banka bu arazi alım satım kumarı ile milyonlar kazanır. "Batak" denilen bu usul, bilhassa yeni kurulan veya endüstrileşerek genişleyen şehirlerde günün meselesidir. Ve ilh, ilh

D) FİNANS OLİGARŞİSİ

Emperyalizm devrinde bütün büyük kapitallerin sarmaş dolaşıyla, arasından su sızmaz bir "sıkı kapitalistler topluluğu" doğar ki, buna "Finans oligarşisi" denilir. Her şeyin üstünde duran finans oligarşisi (Malî azlığın kumandası) denilince, bilhassa iki karakter göze çarpar: 1- Sınıf içinde doğan yeni zümre. 2- Sınıfın teşkilâtlı zılgıtı demek olan devletin yeni karakteristiği... Bu ikisi birbirinden çıkar.

I- Sınıf İçinde: (Plutokrasi) (Plutos zenginlik; kratos = iktidardan) zenginlerin iktidarı vardır. Kapitalizm serbest rekabetçi iken, başlıca iki sınıf üstün sınıfın iktidarını elinde tutardı: 1-Kapitalistler. 2-Büyük arazi sahipleri. Serbest rekabet konağında, bu iki sınıfın menfaatleri arasında olduğu gibi, her iki sınıfın içinde de ayrıca zümre menfaatleri bulunurdu. Onun için kapitalizmin bu ilk devrinde üstün sınıflar, zümreleri veya zenginlik dereceleri ne olursa olsun tek mil birer sınıf olarak iktidarı ellerinde tutarlardı. Yani hâkimiyet üstün sınıfın bütününün elinde idi.

Tekelci kapitalizm konağında işler değişir. Üstün sınıfların içinde en kodaman varlıklar (arazi sahiplerinin, bankerlerin, endüstrici ve tüccarların en zenginleri) **finans kapitale** mahsus bir Plutos (zenginlik) halinde içli dışlı sarmaşırlar. Bu zenginlik tek elcileri, sınıf hakimiyet ve ikti-

darını ellerine almakta gecikmezler. O zaman artık ufak veya orta toprak sahiplerinin, küçük sanayici, tüccar vesairenin **"ıyrapta mahalli"** kalmaz. ("Müstakil mebusların "Meclisteki hali gibi...") Eski sömürücü sınıfların, bütün sınıfça egemenlikleri yerine, finans Plutokrasisi (zenginlik iktidarı) her şeye vaziyet eder.

Savaştan önce, Amerika'da iki banka (iki adam: Rockefeller ile Morgan, yani petrol kralı ile çelik kralı!) 11 milyar marka, Fransa'da 5 kişi 8 milyon kapitalle iki milyara hakim idi. 1929 bilânçolarına göre, Türkiye'de 166 şirket vardı. Bunlardan (13'ü kooperatif, 13'ü ecnebî ticaret, 7'si ecnebî banka olmak üzere) 33'ü bir yana bırakılırsa, geriye 133 şirket kalır. Bu 133 şirketin ödenmiş kapital yekûnu, 78,2 milyon Türk lirası + 5 milyon sterlin + 54 milyon İsveç fransı + 70 milyon Fransız fransı = yekûn: 156,8 milyon Türk lirası demek olur. Türkiye'nin ekonomi politiğine şüphesiz bunlar hakim. Nitekim, İktisat vekâleti şirketler sigorta müdürü ile İstanbul şirketler komiseri bu hakimiyeti şu sözlerle tarif ederler;

"Şirketlerin her sene vasıl oldukları netice aşağı yukarı memleketin(!) iktisadî hal ve sıhhatinin rakamlarla ifadesi demektir." (Sermaye hareketleri, s.3)

36'sı banka, 27'si sanayi şirketi olmak üzere 63 şirket, tekmi 133 şirket kapitali olan 156 milyondan 119 milyonunu elinde tutuyordu. Millî şirketlerin sayıca üçte birini (%38), kapitalce dörtte üçünü (%75), teşkil eden bu teşebbüsler kaç kişinin idaresinde idiler? Şirketlerin müessis [kurucu], meclisi idare azası, murahhas aza, murakıp müdür gibi bütün şahıslarını topladık: hem 63 değil, 50 banka ile 52'si endüstri, maden olmak üzere 102 şirketin bütün kişilerini saydık. Bunlar top yekûn 444'ü Türk ve 181'i gayri Türk olmak üzere 625 kişicik çıktı. Demek tekmi Türkiye'de finans kapital ve dolayısıyla ekonomi politik, işte bu beş altı yüz kişinin tekelindedir.

Gene Türkiye'de, adı daima bir saygı halesiyle sarılı bir finans kapital "üstadı: maître" Bilyoti vardır. Bu zat, Türkiye'de mevcut 9,1 milyon liralık 9 şirkette bizzat müessis, reis, reis vekili veya idare meclisi azası sıfatıyla kaptandır. Aynı zat, bu 9 şirketin idare meclisindeki üyeler aracılığıyla 6,1 milyon kapitalli 11 şirkette ve onlar aracılığıyla da 4,4 milyonluk daha 8 şirkette dahi ikinci derecede alâkardır. Sırf endüstri sahasında Türkiye ile alâkadar olan 3 ecnebi şirketi ve ayrıca elektrik topluluğu, Süreyya Paşa fabrikası da "maître=üstad"ın dolayısıyla alâkalarından mahrum kalmamıştır.

Demek, bir kişi, Türkiye endüstrisinin hemen her kolunda ve dolayısıyla bu endüstriye bağlı bulunan bankalarda, şahsen "hazır ve nazır"dır.

II- Devlet İçinde: (Oligarşi) (Oligos: Azlık; Arşe: Kumanda'dan) azlığın kumandanlığı vardır. Emperyalizm çağı, ekonomik ve politik buhranlar çağıdır. Yani, orada kapitalist devleti gerek tekniğin sosyalleşme temayülünü önlemek, gerekse verimsiz hale gelen teşebbüsleri özel kapitale yük olmaktan kurtararak, genel kapital çıkarına uygun bir surette işletmek için, bizzat kapitalistliğe başlar; "Devlet kapitalizmi" budur. Devletin nakliye politikası ve müdafaa tertibatı, büyük masraf kapılarını açar. Bu masraflar hiç şüphesiz, alınan ödünçler yüzünden, devleti finans kapitale sıkı sıkıya bağlar.

Türkiye finans kapitalinin organı olan Fransızca bir gazete, bu zarureti şöyle ifade ediyor:

"Birçok memleketlerde olduğu gibi bizde de devlet, ekonomik ve sosyal tertibden bir hayli iş kategorileri idaresinin üstesinden gelmek mevkindedir ki, her yeni malî yıl bu işlere düşen masraflara omuz vermek mecburiyetindedir. Diğer cihetten, milletler arasında hüküm süren emniyetsizlik en diri bir uyanıklığı emreder. Modern tekniğin milletler emrine verdiği harp aletlerini elde etmek, milletler bütçesine taşınmaz bir yük olmaktan geri kalmıyor." (Economiste d'Orient 10-VIII. 935)

Gerçekten 1935 Türkiye bütçesi (10,5 milyon olağanüstü gelirler ve masraflar bir yana konulursa) 195 milyon yekûn liradır. Bunun 57 milyon küsuru, (yani hemen hemen üçte biri), doğrudan müdafaa masrafıdır. Halbuki 12,4 milyonluk bayındırlık bütçesi de kısmen dolayısıyla müdafaa gider. Bu suretle, teşekkül eden kamu borçları büyür. 1933 bütçesinde (dalgalı borçlarla 10 milyon 600 bini bulan iç borçlanmadan başka, banka hesabı carisinden 3, bütçe emanetinden 9,6, şimendifer borç ve faizi 9) toplam 20 milyon 700 bin lira borç gösteriliyordu. 1935'de, kamu borcu 26,4 milyonla bütçenin (Ekonomistin yazdığı gibi %17.1'ini değil) yüzde 23,9'unu bulur. (Bu paranın 10 buçuk milyonu "kamu hizmetleri ve savunma işleri" taksitleri; 5,6 milyonu kibrit ödücüsü, hazine bonusu faiz ve amortisi, %5 iç borçlanma, 6,7 milyonu düyunu umumiyedir.)

Devlet, zarar eden özel kapitalist işletmelerini kendisi satın alır. Samsun Çarşamba hattı gibi. Bu bir çeşit devletçiliktir. Bir de, eğer kişicil kapitalin zarar ve ziyasını üzerine alıp kuramadığı üretim teşebbüsleri varsa, Devlet o teşebbüsleri verimli bir hale getirince özel kapitalistlere teslim etmek üzere, kendisi kurmağa girişir. (Beş yıllık sanayi planı). Böylece bizzat kapitalistleşen devlet, finans kapitale içli dışlı olur. Sümerbank'a 1935 bütçesinden 3 milyon lira ödenek verilir. 1933 de Sivas-Erzurum hattı için, İş bankası üç Devlet bankasıyla birleşerek, Abdurrahman Naci idaresinde, 10 milyon döner sermayeli teşebbüse girişir. Şeker, kükürt, bakır, kömür, do-

kuma ve ilh. İşletmelerinde, Devlet İş Bankasıyla el birliği halindedir. Ada-pazarı Bankası kapital ararken, ona Devlet bütçesi yardım eder ve ilh. İlh.

Devlet, finans kapitale bu kadar girince, finans kapital de Devlete gel-memezlik edemez. 1929 Türkiye'sinde, 25 millî kapitalli sanayi ve maden şirketi vardı. Bunların idarelerinde 20 kadar mebus alâkadardı. Mevcut 38 Millî Bankada 31 tane mebus bulunuyordu. Yani, hemen hemen her bü-yük yerli millî şirketin, Millet Meclisinde bir mebusu var! Lâkin Devletle fi-nans kapitalin kaynaşma derecesi yalnız "kamutayın sayın üyeleri"nin sayısından belli olmaz. Her şirkette bulunan bir çok eski temyiz azalarını, büyük askeriye ve mülkiye erkânını da hesaba katmalıdır. Sonra, bütün büyük endüstriye 7 banka egemendir, demiştik. Bunlardan üçü Devlet Bankasıdır. Fakat yalnız bir tanesinde (15-20 müesseseyi güden İş ban-kası'nda) tam 13 mebus vardır. Yani, İş Bankası'nın idare meclisi bir Mil-let Meclisi minyatürü idi. Nihayet işte şaheser: İş Bankası'nın sabık umum müdürü Celal, beş yıldan beri ekonomi bakanı Bayar sıfatıyla Tür-kiye'nin ekonomi politik müdürü olmuştur.

Emperyalizm devrinde devlet himayesiyle yapılan finans skandalları alır yürür. Meselâ her sene bir **Ustrik, Aeropostal** veya **Staviski** reza-leti çıkaran Fransa'da, umum transatlantik kumpanyası skandalından bir örnek: 1809'da devlet inşa ettiği pakeboları, piyesi 5 franktan bu şirkete bağışlar. Şirketin yıllık kazancı, 1929'a kadar devlet yardımı sayesinde 46 milyondur. 1929'da, 60 milyon açık verince, 700 milyonluk lüks pakebo-lar yapmağa karar verir: İnşaat için 326 milyona ihtiyaç var. Borcu 153 milyon. Devlet 46 milyon avans veriyor. 1933'de 280 milyon kapitalle if-lasa yüz tutar. O zaman, Burbon sarayının kulislerinde, şimdi ortalığa ik-tisat kanunları yağdıran başvekil Laval ile Hindicini cellâdı Piyer Hamp fa-liyete geçerler. Hükümetin kararı şu olur: Kumpanya 5 yıl 35 milyonluk yıllık vergisini vermeyecek; ayrıca kendisine dört yıl 25'er, 19 yıl da 28'er milyon avans verilecek...

Onun için devlet kapitalizmi demek, finans kapitalin uçsuz bucaksız hegemonyası, "oligarşi diktatörlüğünün temerküz etmiş ifadesi" de-mektir. O sayede, dış pazarlar için dövüş başarılı (Askerî ekonomi se-ferberliği); işçi sınıfına karşı kapital yekpare bir savaş silâhı bulur. Her proleter hareket devlete karşı bir suç sayılır. (Hele faşistleşme veya fa-şizm zamanında).

Finans kapital mümessilleri devlet erkânı sırasına girer. İngiliz baş-vekili Baldvin çelik, öldürülen Alman Cumhurreisi Ratnav elektrik, Ame-rikan maliye nazırı Mellon petrol kumpanyalarının başkanlarıydılar. Dev-letin başında olanlar, burjuva basınının ruhu olan ilânları ve ajansları da

şirketleştirerek, "kamu oyu tekeli" ellerinde tutarlar. Memurların satın alınması, korüpsiyon, bizantizm, vesaire yolları ile yapılan seçkilerde, oyları elinde bulundurur. Böylece iç politika da, her şey gibi finans kapitalin tekeline girer.

Finans kapitalin, kanunları satılık mebuslara nasıl para ile kabul ettirdiğine Amerikan demokrasısından bir örnek alalım: Electric Boat Company şirketinin 2. reisi S. Joyner, Reis Carse'e yazdığı mektubunda şöyle der: *"Rules Committee, söylemiş olduğum veçhile, kongre içinde en mühim yer, Millet Meclisi komisyonudur. Çıkan kanunları mutlak surette o kontrol eder. "11 Mart 929 tarihli mektubunda ise, aldığı neticeleri şöyle bildirir: "Kongredeki uğraşmamız meyvelerini verdi. Evvelâ Krüve-zörlere dair olan kanun kabul edildi. Saniyen [ikinci olarak] tahtelbahir-ler [denizaltı] inşası için olan krediler rey kazandı." Nasıl? Papel sayesinde: "Dileğinizi tasvip ettirdik, ve bugün saat ikide, yahut en geç yarın sabah, 3 vahdetin (vahdet "milyon" sözünün şifresidir) elimize değmesini bekliyoruz." 3 milyona 2 kanun... Kısa günün kârı bu kadar olur! Mektup şöyle biter: "Ordu ve donanma dairelerinin bize karşı gösterdikleri hüsnüniyet ve müsait vaziyet malûm olduğundan şirketimiz için geçmiş sıkıntı ve kaygulardan irak, lâtif demler yaşatan büyük bir istikbal açılacağını umabiliriz." (Lu, 5.X.1934, s.3)*

Bir memlekette hakimi mutlak olan finans kapital, o memleket vasıtasıyla, cihana da hakim olur. Meselâ; emisyonlar (esham ve tahvilât çıkartmalar) XX. yüzyılda birden bire artar. Fakat 1910 da hesaplandığına göre, 600 milyon frank emisyonun 475 milyonu, yalnız dört büyük emperyalist memlekette çıkarılmıştır. Ekonomikman Evren iktidarını elinde tutan kodaman emperyalist grupları, dünya politikasını da finans kapitalin dileğine göre kullanırlar. Yani finans kapital her vasıtayı kullanır:

1- Bakanları: Silah ticareti tahkikat komisyonu önünde dün yapılan ifşaati özetleyen komisyon reis vekili M. Niye demiştir ki: *"Harbiye ve ticaret bakanlıklarının, silah fabrikalarının emrinde bulunmuş olduklarına dair elde pek çok deliller vardır. Dupond de Nemour şirketi müdürlerinden birinin tahkikat arasında bize verilen bir mektubu var ki, M. Huverin ticaret bakanı bulunduğu sırada silâh ticaretini sınırlandırmak için 1925 de Cenevre'de toplanan konferansın "Amerika silâh fabrikalarına ket vuracak kararlar almasına mani olduğunu gösteriyor." (Cumhuriyet, 6.12.1934)*

2- İmparatorları: Kral Jorc, hissedarı bulunduğu Vikcers Armstrong lehinde Lehistan'da müdahale yapınca, rakip Amerikan şirketinin mümes-sili Driggs, Compeny'ye şu telgrafı çeker: *"İngiltere Kralı Londra'daki Leh*

sefirini çağırıldı ve 75 mm.lik yeni seyyar İngiliz toplarının satış kontratı lehinde müdahalede bulundu." "Şef" (bir leh ceneroli) mukavemet ediyor. "Tazyik müthiş" Velihaht Prens dö Galin 3 yıl evvelki Cenubî (Güney) Amerika seyahati aynı maksadı güder.

3- Orosputarı: New York Times gazetesi yazıyor. "Ondan sonra Amerikan şirketlerinden çıkan mektuplar okundu; bunlarla Vickers Armstrong'un kullandığı metotlardan acı acı şikâyet edilmektedir. M. Driggs bunların "kirli metotlar olduğunu, Türkiye'deki mümessillerin, kendisine gönderdiği vesikalarla büyük İngiliz şirketinin Türk hükümetinden siparişler almak için Ankara'da nüfuzlu, fakat kötü şöhretli kadınları kullanmakta tereddüt etmediğinin sabit olduğunu ilâve etti."

"Bir buçuk yıl evet, Romanya'dan malî bir hile işi: Yaman Skoda skandalı patlak vermişti." Yapılan anketler "kudretli bir silâh ve cephaneye tröstünün daha ziyade sipariş elde etmek için ne inanılmaz usuller kullandığını gösterdi: büyük mikyasta memur satın alma, gazetelerin yaygaralı kampanyaları, Millet Meclisinin kararları üzerine doğrudan doğruya tazyik, lâyuat velâ yuhsa [sayısız, çok fazla] şarap kadehleri, tedip: zilgıt tehditleri vs., vs." "Bu gün 'Senate Munitions investigation önünde yapılan heyecan uyandırıcı ifşaat, mahallî bir mesele olmaktan çıkar, savaş endüstrilerinin evren ölçüsündeki faaliyetini açığa vurur." (Lu 5.X.1934)

FİNANS KAPİTALİNİN KARAKTERİSTİĞİ

Bu izahlardan sonra finans kapitalin tanımını ve karakteristiğini yapalım.

Hilferding, finans kapital hakkında: "Bankaların sahip oldukları ve endüstricilerin faaliyete geçirdikleri kapitaldir" der. Lenin, tekeli doğuran büyük kapital temerküzünün bu tanıma konulmadığını söyler. Doğrusu da budur. Onun için Leninizm'e göre, emperyalizmin ta kendisi olan finans kapitalde şu karakteristikler ayırt edilebilir:

I- Büyük kapitalerin sentezidir: Finans kapital, Hilferding'in zannettiği gibi, bankalarla endüstriciler arasında basit bir iş bölümü anlaşması değildir. Serbest rekabetçi kapitalist sınıfı, birbirlerini karşılıklı ve devamlı surette tutan çeşitli kapitalist zümrelerinin bir sistemi demektir. Tekelci kapitalizmde ise, bu zümrelerin kodamanları (Yani ister banker, ister endüstrici) bütün büyük kapitalistler basit bir sistem değil, bir sentez halindedirler. Serbest rekabetçi kapitalist sınıfının sistemi, kimya bilimindeki halitaya (alaşıma) benzetilse, finans kapital oligarşisi bir (bile-

şimdir) denilebilir. Yani birleşen kapitaller zümre özelliklerini (yalnızca banka veya endüstri, yahut ticaret kapitali oluşlarını) korumazlar. Tersine gerek kredi, gerek üretim, biricik bir nitelik başkalaşmasına uğrar. Endüstri veya banka kapitalleri, bambaşka biricik bir finans kapital haline geçmiş bulunurlar. Kapital ta özünden değişmiştir.

a) Finans kapital sırf ve yalnız banka kapitali değildir: Hilferding'in; "finans kapital bankalarıdır ve endüstriciler onu sadece "işletirler", sanması saçmadır. Finans kapitalin içinde bankacı üst: güden, endüstrici alt: güdülen değildir. Her zümre kapitalinin kodaman mümessilleri biricik finans kapitalin ağaları kesilmişlerdir. Meselâ; çelik kralı olan Morgan aynı zamanda banka kralıdır da; Krup, Ford ve bizdeki Nemlizada, Abdurrahman Naci, Metr Bilyoti gibi kapitalistlerin her tezgahda bezleri bulunur. Yalnız, bu ağaların hepsi de artık gerçek üretimle doğrudan doğruya ilgili olmak gereğini duymayabilirler. Onların göz önünde bulundurdukları, her yıl avuçlarına girecek olan rant (irad)tır. Alt tarafı, kapitalleri ister bankada, ister endüstride, ister ticarete işlesin, onlara vız gelir. Rantı ise, bankalar toplayıp dağıttıklarından, sırf bankacılar üst gibi gözüdürler. Gerçekte ise, emperyalizm çağındaki bütün büyük kapitallerin biricik sentezi olan finans kapital, vardır. Finans kapital içinde, büyük bankerler, endüstriciler ve büyük tüccarlar gibi büyük arazi sahipleri de bulunur. Finans kapital yalnız ekonomiyi değil, kültürü (ilim, fen, ahlâkı) politikayı (seçimi, devleti) da tekeli altına alır. Yani, o bir âlemdir. Ekonomiden süperstrüktüre: üst yapıya kadar bütün sosyal alanlar, onundur.

II- Çelişkileri kaldırmaz, büyütür: Finans kapital de, bütün tekelciliğine rağmen, kapitalizmin iç çelişkilerine bir deva olamaz. Çünkü Pazar, kişi mülkiyeti, "yabanî" teşebbüsler, tekeller arasında (ilk madde ve makine alınan yerlere bağımlılık bakımından) çelişkiler kalıcıdır. Bu yüzden:

a) Kır değer kanunu çelişkileri kalkmaz: Finans kapitalin gayesi, kurduğu tekeller sayesinde dayatacağı yüksek fiyatlarla, yüksek kazanç elde etmektir. Halbuki fiyatı belli eden arz ve talep kanunu, finans kapitalin belini bükür: Fiyat, bir metanın maliyet fiyatı ve alıcıların alım gücü ile belirir. Fiyatları yüksek tutmak için, kapitalin bir üretim kolundan ötekine geçmesine engel oluş, boşuna bir gericiliktir. Çünkü, sonunda yüksek fiyatlı şeyler yerine başka şeylerin geçmesi kanunu, tekel fiyatlarına bir sınır koyar. (Bizde şeker, tuz tekellerinin 1935 ortasında fiyatları birdenbire indirmeye mecbur kalmaları, tüketimin azalması yüzündendir.)

b) Kapitalist çelişkileri büyür: Finans kapitalin aldığı, bir "kartellerin fark iradı" vardır. Fakat bu fark iradı, yukarda söylediğimiz gibi "yabani" denilen tekelleşmemiş teşebbüslerle, küçük üretimin (yani, tekelsiz kapitalistlerle, küçük burjuvazinin) zararına olarak elde edilir. Yani, finans kapital daima onları kılıçtan geçirdiği halde, onlarsız yaşayamaz. Bu bir çelişki. Fakat karteller farkı iradının, büyük kapitalistler ve üretim kol- ları arasında bölüşümü dengeli ve düzenli olamayacağı için, ekonomi yapısı içinde eşit olmayan gelişme eğilimleri ve ondan doğan dengesizlik çelişkileri git gide büyür.

c) Kapitalizmi inkâr ediş: Finans kapital emperyalizminin kapitaliz- mi inkâr edişi, şu iki özelliğinden ileri gelir:

i) Üretimin sosyalleşmesi: Emperyalizm, gerçek kapitalizmdir. Çünkü onda da özel kişi mülkiyetine dayanan üretim anarşisi ve çelişki- ler, kalıcıdır. Fakat emperyalizmde bir de kapitalist olmayan taraf vardır. O da, kolektifleşen işin ve büyüyen üretimin, artık kişi mülkiyetine sığa- mayacak derecelerde sosyalleşmiş bulunması ve kabuğunu çatlatacak hale gelmesidir.

ii) Sınıf çelişkilerinin keskinleşmesi: Finans oligarşisi, devletten kültüre kadar, her sahada âzamî sosyal ve politik temerküz yapınca, sınıf çelişkileri, eski serbest rekabetçi kapitalizmde olduğu gibi, demokrasi de- nilen üstü kapalı diktatörlük cihazının girintili çıkıntılı dehlizlerinde karışık bir şekil almaktan kurtulur. "Sınıf sınıfa karşı" denilecek şekilde basitleşir. Hoşnutsuzluk bizzat kapitalist sınıfının saçaklarını saran bir sosyal yangın gibi genişlediği halde, derivasyon yapılacak, kanalize edilecek hiçbir imkan bulunmaz. Finans oligarşisinin emrindeki devlet, çalışkan tabakaların en ufak taleplerine ve kımıldanışına karşı, yalın kılınc çıkar. Sınıf çelişkilerinin basitleşmesi ve keskinleşmesi rejimin bütün elâstikiyetini mahveder. Onu, en ufak bir sallantıda çatırdayarak yıkılacak halde gevretir.

IV

META YERİNE KAPİTAL İHRACI

Emperyalizm çağında, dışarıya, meta yerine, kapital gönderilmeye başlanır. Bunun sebebi: 1- İç pazarın daralması; 2- Memleketler arasında yapılan gümrük savaşımılarıdır.

A) İÇ PAZARIN DARALMASI:

İç pazarın daralması nedendir? Bu, ya fazla meta arz edilmesinden, yahut o piyasadaki metaların eksik talep edilmesinden ileri gelir. Emperyalizm iç piyasasında bunların ikisi de birden olur. Yani hem arz artar, hem talep eksilir.

I- Meta arzının çoğalması: İzafî surette talebin azalmasını ardından getirir. Meta arzının izafî olarak artması, işin veriminin büyümesi neticesidir. Kapitalizmde işin veriminin (metaların arzını) çoğaltan: 1) Kapitalin organik bileşiminin yükselmesi 2) İşin şiddetinin arttırılmasıdır.

i) Kapitalin organik bileşimi yükseldi; demek, değişmez kapital (makinelere, ilk madde vesair tesisata yatırılan sermaye) pek çok arttığı halde, değişir kapital (işçi ücreti) az arttı, yani nispeten eksildi demektir. Makineler büyüdükçe, işin verimi, imal edilen eşya kitlesi, yani arz edilen metaların yığını büyür. Ücretler nispeten eksildikçe, işçilerin ve çalışkan tabakaların, büyüyen metaların yığından satın alabildiği pay da eksilir. Bu yüzden metaların talebi azalır. Böylece, arz çoğalırken, talep ufalır.

ii) İşin şiddetinin artması: Özellikle makinizmin ilerlemesi, fabrika sisteminin kurulmasıyla at başı beraber gider. Emperyalizm devrinde tekniğin -büyük teknelci engellere rağmen- dev adımları ile artması ve hele işin bilişmek şeklinde teşkilâtlandırılması, yani rasyonalizasyon, (Taylorizm, Fordizm) işi çarçabuk şiddetlendirir. Kapitalizmde iş şiddetlendi demek, işin verimi arttı fakat işçinin bu verimden aldığı pay eksilir demektir. Yani, gene talep (çalışanların alım gücü) nispeten alçalırken arz (işin verimi) yükselmiştir.

Mesela, Türkiye'de teşviki sanayili endüstri işletmelerinde üretimin değeri 1932 de 137 iken, 1933 de 154 milyon liradır. İşçi ücretleri ise, 1932'de 12,2 iken 1933'de ancak 12,9 milyon lira olmuştur. Yani, işin verimi bir yılda %12,4 artarken, işçinin alım kabiliyeti %6,5 artmıştır (işin veriminin yarısı). Başka deyimle, pazara bir yılda 17 milyon liralık fazla meta arz edilirken, o metaların aynı yılda artan talebi ancak 800 bin liradır. Yani bir yılda arz, talebin 21 misli artmıştır. İç Pazar nasıl daralması?

II- Meta talebinin azalması: Gene iki sebepten ileri gelir: 1- Tekel fiyatlarının artması. 2- Paranın züyûlaştırılması (Enflasyon).

a) Tekel fiyatları: Üretimi tekelleştiren müesseseler, rakipsiz kaldıkları iç pazarda "değsiksiz" gezerler. Yani, mümkün mertebe yüksek fiyatlar dayatırlar.

"Çivi fiyatları yükseliyor: Verilen bilgiye göre çivi fabrikaları arasında fiyatlar birliğı devam etmektedir. Bunun neticesi olarak, çivinin kilosu 15 buçuk kuruşa kadar satılmaktadır. Birlik teşekkül etmeden evvel çivi 11 kuruşa satılıyordu." (Cumh. 28.7.1934)

Türkiye tuz tekeli, buhrandan önce 1929 yılında, 186 bin ton tuz satarak 9 milyon 55 bin lira gelir elde ediyor. Ortalama bir ton tuz 48 lira demek. 1934 yılında ise 8 milyon 155 bin liralık gelir, yalnız 126 bin ton tuz satışından ileri geliyor: 1 ton tuz 63 liraya... Cihanda 5 buhran yılı, meta fiyatlarını yarıdan aşağılara düşürürken, Türkiye'de tuz fiyatı hemen üçte bir (%31.2) yükselmiştir. Tuzun ton başına geliri 5 yılda 15 lira artmıştır. Fakat satışı da 60 bin ton eksiliyor. (Fiyatları %12.5 artarken, satış %30.2 eksilir). (935 yerli mallar istatistiğı) Hem: *"Tutulan istatistiklere göre memlekette 125 bin ton tuz harcanmakta"* (Akşam. 14.7.1935) olduğuna göre tuz fiyatının bu oranda artışı hemen sırf iç pazar içindir. İşte, hükümetin, en son gürültülü bir şekilde şeker ve tuz fiyatlarının tekerlenişini ilânındaki sırrı burada aramak gerektir. Nitekim tuz ve şeker fiyatları iner inmez tüketimleri de %20 arttı.

"Ankara- Muhtelif kaynaklardan buraya gelen bilgiye göre şeker fiyatlarının inmesi, tüketimin yüzde yirmi artmasına sebep olmuştur. Ucuzluk bilhassa köylüyü alıcı sınıfına sokmuştur." (Akşam 10.VII.1935) Ucuzluk köylüyü sınıfından başka bir "sınıfa" daha sokuyor. Bakın nasıl 1934'de bütçeyi kapatmak için şekerin tüketim vergisi %8'den 15-16'ya çıkarılmak istendi. (Cumh. 5.11.1934) Üç ay sonra istenilen verginin şeker şirketinden, pancar eken köylüden alınması şöyle makul gösteriliyordu: "80.000 pancar çiftçisi" "400.000 tonluk ortalama bir üründe kiloda 1 para pancar resmi alındığı takdirde 100.000 lira tutar. Buna mukabil tüketilen 55.000 ton şekerden beher kiloda 1 kuruş alınmak suretiyle 550 bin lira temin olunabilir." (Cumhuriyet gazetesi, 2.6.1934)

Şeker, 1932 dünya piyasasında 5 kuruşa iken, Türkiye'de aynı yıl ortalarında 37'den 49 kuruşa çıkıyor ve yakında 51'i bulacağı söyleniyordu (Toptan fiyat). (Cumh. 11.8.1932) 1933 başlarken, Alpulu şirketi aylardan beri kristal toz şekerin kilosunu 36 kuruş 30 paradan ilân ediyordu. 1935 de Millet Meclisi şekerin gümrük ve tüketim resimlerini indirdi. "Bütün şirketlerin birleşmesiyle yeni bir Anonim sosyete (topluluk) (tröst okuyun H.K.) teşekkül etti." (Akşam. 10.7.1935) Şimdi şeker 28'e satılıyor. 2 yıl evvel Alpulu'nun ilan ettiğinden 8 kuruş 30 para eksikine... Halbuki şirketler için eksilen bir şey yok. Şekerin "kilosundan alınan 12 kuruş tüketim vergisi 4 kuruşa indirildi." (Ekonomist D'ori, 10.8.1935) Fakat, bu fiyat düşüşü ne dünyadaki şeker kilosunun 5 kuruştan fazla olmasına rağmen yapılmış bir fedakârlıktır, ne de tekelin kâna zıttır: Sade verginin (8 kuruş) azaltılması fiyat inişini izaha yeter. Ayrıca bir tek şirket halinde Türkiye'nin tekelleştirilmesi ve işletme rasyonalizasyonu ile elde edilecek fazla-kâr, gene "eşsiz ve örneksiz" şeker tröstümüze yağla bal olacaktır. Velhasıl tekeller fiyatı yükselttikçe, talebi alçaltır.

b) Paranın züyuflaştırılması (enflasyon): 1914'de 1 Türk kağıt lirası, 100 kuruşluk bir altın lira idi. 1931 Ağustos'unda bir altın 912 ve 1935 Ağustos'unda 931 kuruş eder. 1928 yılında, Doğu vilayetlerinde 25 kuruş gümüş para 100 kuruş banknot para oldu. (Yani dört senede köylünün elindeki gümüş para yarı yarıya değerini kaybetti.)

Son zamanlarda resmi kalpazanlığın "ilmî" adı, "mone dirije" "güdülen nakit" oldu. Şili'nin Peso denilen parası 1931'de 20 kuruş ederken, 1933'de 12,5, 1934'te 5 ve 6 Aralık 1935'te 2 buçuk kuruşa düşürülmüştür.

Enformation gazetesi diyor ki: "Böylece dört senecik içinde bir para 3,10 franktan 25 santime (25'ten 2.1/2 kuruşa) iner. Hemen hemen %90 enflasyon" (Lu 28-XII-1934)... İşte kapitalizm bakı kaldıkça yapılabilecek her hangi dirije, yani "plânlı" ekonomi, ancak böyle bir "teşkilâtli kargaşalık" olabilir. Sonra?

Paranın bu suretle enflasyonu (züyuflaştırılması), yani fiyattan düşürülmesi, bütün öteki metaların fiyatça yükselmesi, bu yüzden gerçek iş ücretlerinin alçalması, yığınların satın alım güçlerinin eksilmesi ve şu halde metalara karşı talebin düşmesi demektir. Enternasyonal Pamuk Federasyonu'nun teknik müşaviri Arno S. Pearse, verdiği bir konferansta, son Japon enflasyonu hakkında şunları söyler:

"Japon üretiminin yayılımını arttıran sebepler sırasında, her şeyden önce para faktörünü anmak lâzımdır. Yen (Japon parası) değerinin düşürülmesi, işçi ücretlerinin ve bütün genel masrafların %50 (yarı yarıya) düşmesini icap ettirdi." (Le Journal des Natiens'dan, Lu-28-XII-1934)

Bu yüzden Emperyalizm devrinde iç pazar gittikçe mutlak surette daralır.

B) GÜMRÜK SAVAŞIMI

İç pazarın daralması eğilimi karşısında finans kapital ne yapabilir? Şu üç şeyden birini:

1- Üretimi kısmak: Mademki mal satılmıyor, az üretmeli. Bu, Türkiye'de pek revaçta olan bir metottur. 1933 ilk aylarında meşhur "tetkik seyahati" yapılırken, yerli basın şu öneriyi ortaya atar: "*Zararlı rekabete meydan vermemek, ihtiyaca uygun imalat yapılmak için tahdit [sınırlama] siyasetinin şart olduğu ileri sürülmektedir.*" (Son Posta 13.1.1933) Aradan 10 gün geçmeden Bursa'ya uğrayan İktisat Bakanı oda kapitalistlerine şu teminatı verdi:

"Memleketin ihtiyaçlarını tatmin edebilen müesseseler varken yenisinin yapılmasına müsaade etmeği düşünmüyoruz." (23.1.1933)

Fakat, kapitalizm **geniş yeniden üretim** rejimidir. Yani kapitalizmde her yıl bir evvelki yıldan fazla üretim yapılır. Onun için üretimi kısmak, tarihin çarkını tornistan etmeye pek benzer. Ondan sonra, Türkiye'de hemen bütün endüstri metalarında görülen ve şikâyet edilen bir şey olur: Üretimi kısmak metaların maliyet fiyatlarını yükseltir. Ve zaten tekel fiyatları ile talebi eksilmiş olan metaların sürümü o zaman büsbütün düşer.

2- İç pazarı korumak: Üretimi kısamayan finans-kapital, hiç olmazsa elinde bulundurduğu iç (millî) pazarı yabancı rakiplerine karşı korumak gereğini duyar. Geri memleketlerde ortalama kâr oranını kaçırmamak için "millî inkişâf'ı temin eylemek; ileri memleketlerde tekel kârı elde etmek için piyasaya hâkim olmak kaygısı... Gümrük engellerini seddi Çinler gibi yükseltir. Her memleket, gümrük tarifelerini arttıran başka memleketlere karşı kendi gümrüklerini arttırır. Gümrük savaşı denilen yarış başlar. Lâkin Gümrük savaşımalarının sonu, yeni pazarlar arandığı bir sırada mevcut pazarların büsbütün daralmasına ve ekonomi hayatının boğulmasına varır. Son evren krizi, bütün kapitalist ülkelerin karşılıklı kontenjanlar, takaslar, vs. ile iç piyasayı korumakta nerelere kadar varabileceklerine eşsiz örnekler verdi. Bu çılgın gümrük savaşlarının sonu nereye varıyor? Genişletilmek veya muhafaza edilmek istenen Evren pazarının boyuna daralmasına. Paris'te çıkan Le Capital mecmuasının yaptığı bir istatistiğe göre, dünya ticaretinin hemen tümünü temsil eden 160 ülkenin yaptıkları mübadeleler [değiş-tokuş], 1929'da 68 milyar 641 milyon iken, 1933'de 24 milyar 179 milyona düşmüştür. Yani iç pazarları koruyayım diyen kapitalizm, dünya piyasasını 5 yılda %65 küçültmüş, milletler arasındaki mübadeleleri 3'ten 1'e düşürmüştü, velhasıl kendisi de debelendikçe dibine doğru gittiği bir batağa gömülmüş bulunur.

3- Dış pazar bulmak: Gümrük Fütuhâtı yapmakla olur. Bu modern dalkılıçlığın en klasik şekli dampingdir. İç pazarı tekeline alan şirket, yabancı memleketlere maliyet fiyatından daha ucuza mal satar, bundan ettiği zararı kapatmak için de ana vatanında aynı malları ateş pahasına verir. Damping budur. Meselâ Türk maden kömürleri, yabancılara 4 Türk lirasına, Türkiye'nin Türklerine ise 9 lira 35 kuruşa satılır:

"Demek ki dışarıya ortalama 4 Türk lirasına kömür veriyoruz. Maliyet fiyatı 7-8 lira arasındadır. İçeri fiyatı ise 1933'te 9 lira 35 kuruştur." (Cumhuriyet Gazetesi 25.12.1933)

Fakat "İhracatı teşvik" denilen marifet, hiç de bu kadarcıkla kalmaz. Paris'te çıkan Enformasyon gazetesi 1935 yılının ortalarında, tam Enternasyonal Ticaret Odası, gümrükleri nasihatle indirme yollarını aradığı sırada, baş vurulan "cebrüşiddet" usullerinden bazılarını anar: Almanya, yabancı alacaklılara verdirtmediği bloke edilmiş marklarla endüstrisine yardım parası verir. Romanya, zirâî ürünlerine ihrac primi vermek için ithalâtтан resim: vergi alır. Buna karşı Almanya, iki misli vergi almağa başlar. Stokları mahvetmekle fiyatı yükseltmediğini gören Kanada, Romanya'nın yolunu tutar. "İtalya'da yapılan işlem, bütün anılanlardan başka bir "hususî takas"dır. İthalâtçılar, ancak ihracatçılara %20-30 prim vererek memlekete mal sokarlar ve ilh__" Bütün bunlar Türkiye'de eskimışlerdir bile. İktisat vekili, geçenlerde 30 milyon kadar bloke ihracat dövizini bulunduğunu söylüyordu. 1927'den beri teşvikli endüstriye verilen ikramiye, 935 Türkiye bütçesinde 1 milyon 444 bin lira idi. 14.11.1933'ten beri zeytin, peynir, balık gibi tuzlu nesnelere ihrac edenlere, hükümet, kilo başına 5 kuruş prim verir. Meclise verilen lâyihanın 1. maddesine göre şekerin kilosundan 4,10 kuruş tüketim resmî alınır, 4. maddesine: *"Memleket içinde imal edilen şekerli maddeler harice çıkarıldığı takdirde tüketim vergisi iade olunur"* (Akşam gazetesi 5.7.1935) vs.

Kontenjandan sonra çıkan takas usulü ise, 1932 yılında âdetâ genel Evren Savaşının vesika ticaretini andırır oldu: İhracat taciri, sattığının 1/2 kıymetinde eşyayı, kontenjan harici ithal edebilir. Bu hakkını isterse %35 kârla başkalarına devreder. O zaman Türk mallarını hariçte %10 eksiğine satsa, gene %7,5 kâr eder. Bu yüzden fındık fiyatı dünya piyasasında 56 kuruşken, 46, 41 nihayet 33 kuruşa düşer. Yani İtalya'da %20 ilâ %30'u geçmeyen takas primi, bizde Türkiye ürünlerinin fiyatını yarı yarıya alçaltması bahasına %35'tir. Ona rağmen, aynı 1932'nin son ayında, takas eşyası sırasına şunlar girer: Halı, tiftik, gül yağı, tütün, fındık, incir, canlı hayvan, kuş yemi, palamut, kereste, kömürden başka

madenler, (kömürün niçin müstesna olduğunu biliyoruz) afyon, zeytin ve yağ, Antep fıstığı... daha ne kaldı? Bu metotların neticesi nedir?

"Takas işinin, çiftçilerin bu işte adandıkları ve birkaç tâcirin kazancına mukabil, hayatın %25 ilâ 30 pahalandığı yazılmıştır" (Son Posta gazetesi, 7.11.1933)

Dış pazar bulmak sonsuz ebedi olsa iyi. Fakat her açılan dış pazar, kapital için, önce daima gelgeç olur. Meselâ damping, gümrük oyunları ve saire ile, diyelim ki bir memleket piyasası fethedildi. Bu piyasayı çarçabuk saran kapital büyür, daha geniş yeniden üretim yapar. Ve en sonunda fethedilen piyasa da kapitalin genişleme hırsını doyumaz hale gelir. Yeniden pazar aramak zorunluluğu doğar. Ondan sonra, zaten dış pazar aramak politikası, iç pazar politikasına sıkı sıkıya bağlıdır. Dış pazar aramak eğilimi, daima iç pazarı korumak tepkisi ile yüz yüze gelir. Bundan ne çıkar?

Demek kapitalizm ilerledikçe meta ihracı nereye baş vursa bir engele çarpıyor. Ne yapmalı? Başka yollar aramalı.

C) KAPİTAL İHRACI

Kapitali ana vatandan dışarılara doğru bir iten, bir de çeken iki kategori sebep vardır.

I. Kapitali dışarıya iten sebepler: İç pazarın daralması bahsinde gördüklerimizle birlikte, bizzat tekelci kapitalin, gerek üretim, gerekse tüketimde yaptığı olumsuz etkilerdir. Kapital tekelleştikçe, şehirde ve köyde çalışan yığınların yoksulluğu artar. Tüketicilerin yoksulluğu, metaların sürümünü azaltır. Kapital tekelleşip büyüdükçe, endüstri ile ziraat üretimleri arasındaki gelişim eşitsizliği çoğalır. Endüstrinin her gün biraz daha artan ilk madde ihtiyacı, dengesiz kapitalist ekonomisinin ziraatı tarafından gittikçe kapatılamaz olur. O zaman kapital, yeni sürüm ve ilk madde kaynaklarına doğru adetâ itilmeğe başlar.

Kapitali, ileri ana vatanlardan geri ülkelere çeken sebepler de yok değildir. Geri memleketlerde, 1- Kapital, yani rakip, azdır. 2- Arazi fiyatları ucuzdur. 3- İşçi ücretleri düşüktür. 4- İlk madde fiyatları düşkündür. Bütün bu ve bunlara benzer bir çok cazibeli sebepler, kapitali dayanılmaz surette memleket dışına çekerler.

Gerçekten memleketlerin gittikçe uyanarak kapitalistleşmeye özenmeleri ve her gün genişleyen büyük demir yolları gibi inşaat, anavatanından itilip çekilen kapitalin, dışarıya doğru akın etmesini icabettirir: "Paranın kokusu yoktur." Bütün metallerden daha kolaylıkla gümrükleri aşan biricik meta, para (kapital) dir.

II. Şekil: Kapital hangi şekillerde dışarıya akın eder?

Başlıca üç şekilde:

a) Ödünçler (İstikrazlar): Bir memleket yabancı devletlere ödünç verdi demek, o devletlerin sınırları içine kapital ihraç etti demektir. Fakat kapital bu ödünçleri yalnız yukarıda andığımız finans çapulları için almaz. Ödünç verdiği yerden, daima bir takım ayrıcalıklar da koparır. Bu ayrıcalıklar şunlardır: 1- Ödünç alan memlekette büyük işletmeler açma ayrıcalığını almak; 2- Ana vatandan metalarını (bilhassa savaş malzemesi şeklinde) ihraç etme imkânlarını genişletmek; 3- Borçlu memleketle, çıkarına bir gümrük antlaşması yapmak; 4- Ekonomik ve politik baskı, vs.

b) Banka kapitali göndermek: Ya gidilen memlekette banka kurmak, yahut oradaki bankalara iştirak etmekle olur.

c) Sinaî ticarî kapital göndermek: Yabancı memleketlerde kurulan işletme ve teşebbüsler tarafından çıkarılmış esham ve tahvilâtı (hisse ve borç senetlerini), ana vatan kapitalistlerinin satın almaları ile olur.

Kapital ihracının bu şekillerine dair birkaç örnek: Japon dampingine karşı tedbirler alındığı zaman, Japonlar Adana mıntikasında geniş dokuma fabrikaları kurmak şartıyla, Türkiye'ye ödünç vermeği teklif etmişlerdi. Krup fabrikası ile Türkiye arasında yapılan son anlaşmaya göre, verilen ödünce karşılık, Almanya'dan yalnız demir malzeme satın alınabilecektir.

4.8.931 tarihinde, Amerika Almanya'ya % 4 faizle birkaç yıllık ödünç veriyordu, ama şu şartla: Almanya, buğday, pamuk ve ham maddeyi Amerika'dan alacak ve Amerikan metalarının benzerlerine damping yaptırmayacaktır.

"İtalyanlar, bize yapacakları 30 milyonluk ödünçün 17 milyonunu eski borçlarımıza karşılık olarak tutacaklardır. Geri kalan 13 milyon da, İtalya'dan alınacak eşya için kredi olarak verilecektir (yani hepsi gene orada kalacak yalnız Türkiye tarafsız olarak yeniden 30 milyon borca girecek. H.K.)" (Cumhuriyet gazetesi. 28.8.932)

Tanzimatı Hayriye'den sonra devletlerle kapitülasyonlar yerine yapılan antlaşmalarda, ihracattan %12, ithalattan %5, transitten %3 vergi alınıyordu 1811'de ödünç veren devletlerle yeniden anlaşmalar yapıldı:

"Bu anlaşmalar gereğince ithalat vergisi %8, ihracat vergisi her sene %1'i indirilecek, 7 sene sonra %1'de karar verilmek şartıyla, bu da %8'e ve transit vergisi dahi %1'e indirim olunmuştur." (Cavit: İlmî İktisat c.3, s.328)

Bu günkü "en ziyade mahzarı müsaide devlet" anlaşmaları, çok kere böylece borçlu memleketlerin başlarına örülmüş birer çoraptırlar. 1931

ortalarında Fransa, Yugoslavya'ya %7 faizli, %87,5 ihraç kıymetli 1.025 milyon dinarlık ödünçlerini, şu şartlarla yaptıydı: a) Yugoslavya, ödünç ödenene kadar "bugünkü vergilerde bir güne değiştirim yapmamayı kabul ve taahhüt eylemiştir" b) Yugoslav Millî banka nizamnamesi Fransızların istedikleri gibi değiştirilir. c) Ödemeden, Yugoslavya hudutları içinde vergi alınmayacak. (Hâmillerin memleketinde ise alınır). d) Bilançoıyu Fransa bankasının özel uzmanı yapar.

III- Sonuç: Kapital ihracının sonuçları başlıca üçtür: 1-Ardından meta ihracını da arttırması (Almanya, Güney Amerika'ya 25 senede 4 milyar kapital ihraç etti. Bu sayede ora ticaretinin %46'sını eline aldı). 2- Kapitalist ilişkilerini bütün dünyaya yayması. 3- Kapital ihracındaki eşitsizlik yüzünden, evrendeki sömürgelerin paylaşılması için, kapitalist ülkeler arasındaki çelişkileri büyültmesi.

V

ULUSLARARASI NÜFUZ BÖLGELERİ

I. Tekelci kapital, bir memlekette milli temerküzle iç pazarı zaptettikten sonra, evren içinde uluslararası temerküzlere varır, o zaman:

A- Rekabet eskiden tek tek kapitalistler arasında olurken, şimdi kapitalist devletler arasında alır yürür.

Meselâ: petrol ihtiyacını garantilemek isteyen Japonya, kendi memleketinde petrole kontrol koyduğu gibi, Mançuku'da da 21 Şubat 934 Kanunu ile "Monşu Sekiyu" adlı ve %40'ı doğrudan, %40'ı dolayısıyla Japonya'ya ait 5 milyon yen kapitalli yarı resmî bir tekel kurdurmuştu (3.5.1935 Lu: Bulletin Quotidien). Derken, petrol şirketleri hükümetlerini seferber ettiler. Ve *"devletler tarafından yükseltilecek protestolar üzerine, Mançuku Hükümeti, bu memlekette kurulacak olan petrol tekeline, yabancı kumpanyalarının önemlice iştirak ettirilmesine karar verdi. Bu kumpanyalara ayrılan paylar şunlardır: %35 Standard Oil'e (Amerikan), %25 Royyal Doç'un yavrusu olan Asiyatik Peuroleuma (İngiliz), %10 Teksas Korporasyon'a, %10 Japon kumpanyalarına, %10 Sovyetlere..."* (Le Capital gazetesinden)

B- Bu yüzden uluslar arasında barış ilişkileriyle savaş ilişkileri beyninde [arasında] pek fark kalmamağa başlar. Çünkü, sulh denilen zaman dahi gümrük savaşmaları, dampingler, bin bir sömürü şekilleri ile ortalığı savaş alanına çevirir. 1916'dan beri dünya "Barış içindedir", diyoruz. Halbuki Şako petroleri etrafında boğuşan Paraguay'la Boliviya; Standart Oil (Amerikan) ile Royal Doç (İngiliz) petrol şirketlerinin birer fedaisi değil mi? Büyük tekelci kapital güruhlarının "barış ve barışıklık" içinde yüce seferberlikler yaptıklarına son bir örnek: Amerikan otomobil sanayinin Avrupa'ya taarruzu hakkında Münih radyosu şu haberi veriyor:

"Son günlerde Amerikalıların, Avrupa otomobil üretimine iştiraklerini arttırdıkları kaydedilmiştir. Böylece yakında General Motors Company İn-

giltere ile Amerika'daki kapasitesini genişletmek üzere 50 milyon dolar yatırmış, Ford şirketi aynı maksat için 27 milyon dolar tahsis eylemiştir.."
"Bu Avrupa pazarı üzerinde Birleşik Devletler otomobil endüstrisinin yeni bir taarruzudur." (Lu 23.7.1935)

II. O zaman dünya memleketleri de ikiye bölünür: Zayıflar ile kuvvetliler. Zayıflar, yavaş yavaş kuvvetlilerin emri altına girer. Kuvvetliler, kendi aralarında gruplaşırlar. Ve böylece yer yüzünde koca koca kapitalist güruhları belirir. Bu tekelci kapitalist güruhları, git gide dünyayı nüfuz bölgeleri halinde paylaşmaya başlarlar.

Birkaç örnek: Çelik Karteli, 1884'de dış pazarda İngiltere'ye %50, Almanya'ya %27, Belçika'ya %17 satış nispeti tanımak üzere kuruldu. 1886'da başka memleketlerin rekabetiyle çöktü. 1904'de, içine Amerika'yı, Avusturya'yı, İspanya'yı da alarak, yeniden dirildi. Evren savaşında söz silâha geçince, gene öldü. 1926'da tekrar kurulan kartelde, evren pazarı şöyle paylaşılıyordu: İngiltere'ye %43, Fransa'ya %19, Almanya'ya %19, Belçika'ya %10,5, elektrik tröstü: 1900 Krahi, çöküşü (borsa krizi) olunca, ikişer veya on birer bankalı 7 ilâ 8 elektrik grubu teşekkül eder. 1907'de dünya iki büyük elektrik tekeli tarafından şöyle paylaşıldı: Amerikan G.E.C. güruhu, Kanada ile Birleşik Amerika devletlerini; Alman A.E.G. güruhu: Almanya ile Avusturya, Rusya, Felemenk, Danimarka, İsveçre, Türkiye ve Balkanları kendine nüfuz bölgesi yapmıştı. 1908'den beri, A.E.G. tekeli 2000 şirketle kaynaşır. Hariçte on bir devlette on iki şirket kurarak 34 mümessil teşkilât bulundurur. Kendisine mahsus 16 büyük fabrika ve dökümhanede en ince elektrik kablolarından, en devleşmiş uçaklara kadar her çeşit üretimi başarır... Deniz Ticareti: 1903'de 120 milyon kapitalli 9 Amerikan ve 400 milyon kapitalli 2 Alman kumpanyası, eğer savaş olmasaydı, bütün büyük deniz yollarının nakliyatını aralarında paylaşmışlardı. Savaş oldu. Türkiye'nin uluslar arası tekellere ve kartellere girişi, ilk ve ham madde üretimleri alanından başlar: Yugoslavya ile afyon karteli, bir çok memleketlerde tütün tekelinin faaliyeti gibi... 1931'de tütün tekelimiz İngiltere'nin en büyük Barklaps bankasına dayanan 750 bin sterlin kapitalli Codgan İsvestiment Limited İngiliz grubu ile, Türk İş Reji Sigaret Selz Limited'ini kuruyor. Bu şirketin murahhası Simon, aynı zamanda Kuzey Amerika'da fabrika açmaya talip olan Unitet Cigars Star şirketinin de, imza yetkili mümessilidir. Güney Amerika'ya bu yoldan üç yıldır sigara gönderiliyor. Acaba Amerika da bizim mi? (14.10.1931)

III- Fakat dünyanın böyle büyük tekelci kumpanyalar tarafından, ekonomik bölgeler halinde bölüşülmesi, gördüğümüz gibi bu kumpanyalar

arasında hırs ve dövüşü arttırmaktan başka bir işe yaramaz. Onun için, enternasyonal tekeller daima iğreti ve gelgeç bir silâh bırakımdan ibarettirler. Eşit olmayan gelişme, her gün bozulan ekonomik denge, bu güruhların zaman zaman birleşip dağılmalarını ve asla devamlı bir birlik yapamamalarını gerektirir. Tam anlaşılırken, bir ülkede yeni bir üretim gelişimi, bütün hesapları suya düşürür. Mesela; cihan şeker üretimi, 1930-31 kampanyasında 29 milyon ton (savaş öncesinden 11-12 milyon ton fazla) idi. Onun için fiyatlar 1909-1913'de %115 iken, 1927-30'da %42'ye düşer. (100 kilo şeker 115 mark: 2 kilo şeker 5 kuruş) Bunun üzerine cihan şeker kumpanyaları, 1931'de Chadbourne sözleşmesini yaptılar. 1931-32'de istihsali 2,8 milyon ton eksik yapacaklardı. Fakat, en mühim şeker üreticisi Küba, Paris Cihan Şeker Konferansında üretimi kısmayı reddedince, anlaşma yok oluverdi.

VI

DÜNYAYI ÜLKECE PAYLAŞMA

A) KOLONİ BULMAK ZORUNLULUĞU

1850 yıllarına kadar, serbest rekabetçi kapitalizm için sömürge çapulu dışında sürekli ve genel bir koloni siyaseti, boşuna masraflı bir "değirmen taşı" sayılıyordu. Tekelci kapitalizm ile birlikte, dünyanın önce ekonomice nüfuz bölgeleri halinde, sonra politikaca sömürgeler halinde paylaşılması neden icabetti? Şunun için ki, gerek kapital ihracı, gerek nüfuz bölgelerinin teşekkülü için saydığımız sebeplerin biraz daha gelişmesi, büyümesi ve şiddetlenmesi, koloncilik siyasetini gerektirdi. Yani, dünyanın koloniler halinde paylaşılması, finans kapitalizmin hem yararlı, hem zorunlu bir sonucuydu.

1- Koloni bulmak faydalıdır çünkü:

I- Kapitalin organik bileşimi kolonide düşüktür. Sırf bu sayede, kapital ortadan fazla bir üstün kâr (surprofit) elde eder.

II- İş gücü ucuzdur: Kapital ihracındaki ucuz işçiden farkı, kolonilerde, iş gücünün ekonomik olmayan bir takım tedbirlerle de bedavaya mal edilmesindedir. Emperyalizm, gerekince kolonisine istediği yerden kiraladığı insanları, sürü sürü getirip yerleştirir. Veya koloniden başka yere gitmeyi bütün yerlilere yasak eder. Bu suretle, koloni çalışanlarını adeta finans kapitalin kaydı-hayatla köleleri haline sokar.

III- İlk ve ham madde kaynakları bulunur. Kapitalizm ilerledikçe ana vatanlarda ziraat geriler. Bu bakımdan endüstrileşmemiş sömürgeler, zahire ve ilk madde ambarı sayılırlar. Sonra, endüstrinin bir çok kollarına gereken ilk maddeler, çok kere bugünkü ileri emperyalist ana-vatanlarının ikliminde yetişmeyen nesnelere. (Pamuk, kauçuk, şeker kamışı vs. gibi). Bunlar ancak kolonilerden temin olunur. 1933 Alman ziraat vergisinde eski sömürgeler profesörü Schnee, verdiği bir nutukta: "Üretim-

leri tamamlamak için, ekvator bölgesinin güneyindeki bölgeden bir takım ürünler ithal etmek zorunluluğunda olduğundan dolayı, Almanya'nın sömürgelere ihtiyacı bulunduğunu, bu sergisinin göstermiş olduğunu beyan etmiştir." (Cumhuriyet Gazetesi, 2.5.1935)

Nihayet koloni, kapital için kız oğlan kız kalmış bir ülkedir. Orada, daha umulmadık bir çok ilk madde, ham madde ve enerji kaynakları bulunmak ihtimali vardır.

IV- Kapital ihracına garantilidir: Anavatandan çıkan kapital, gittiği yerde yalnız ekonomice değil, politikaca da mutlak surette hakim olursa, bu hakimiyet ona, belki anavatandaki siyasi hakimiyetinden daha fazla tekeller ve imtiyazlar imkanını başışlar. Bir yere kapital ihraç edildi mi, o yeri kolonileştirmek, kapitale sağlam bir garantidir.

V- Meta ihracatını arttırır: Emperyalist bir anavatan (metropol), kendi kolonisinin gümrüklerinde oynadığı rolü, hiçbir zaman bağımsız bir ülkede ve hatta kendi ülkesinde bile layıkıyla oynayamaz. Bağımsız memleket az çok kafa tutar. Finans vatanında zümre anlaşmazlıkları ve kitlelerin direnişi engeller çıkarır. Sömürge ise, köpeksiz köy demektir. En demagog ve gerici Lord Northklif'in The Dail Mail gazetesi, India Bill (Hindistan Anayasasına) "Britanya sömürgelerinin birer birer elden çıkarılması sistemi" adını verirken şunları yazıyordu:

"Metropolün imparatorluk müstemlekeleriyle olan ticaret münasebetinin inkişaf sürati, sair ecnebi memleketlerle olan ticaretin inkişaf süratine nispetle iki mislidir." "İtalya ve İspanya buna mümasil [benzeyen] hadisatı olduğu gibi kabul etmekte gecikmemişlerdir. Onlar bayrağın ardında ticaretin yürüdüğünü hakikat olarak kabul etmişlerdir. Ve ticaretin muasır dünyada, ancak bayrağın himayesinde mümkün olduğunu da pek iyi bilmektedirler." (Kurun gazetesi, 18.8.1935)

VI- Ekstra ekonomik çapulculuğa müsaittir: Sömürge, tekelci kapitalin kanun ve nizam tanımadığı, kayıtsız şartsız keyfi (kârı) için, en kinci ve hayasızca zulüm ve soygunları mubah bildiği yer, demektir. Her gün olanlardan bir iki "alafranga" örnek:

a) Alacağına şahin: 3 Aralık 1934 Fransız millet meclisi celsesinde Pol Reyno söylüyor:

"Halbuki sömürgelerde oynanan facia nedir? Bu Fransa'nın içinde oynanana pek benzer bir faciadır. Koloniler mallarını evren piyasasının rekabetlerine göre satıyorlarken, biz kolonilere mamul Fransız mallarını evren fiyatlarından yüksek fiyatlarla satın almalarını dayatıyoruz." (Lu. 7.12.1934)

b) Kolonizasyon=Alkolizasyon: "Hindicini İradesi" adlı gazete, Aman'da zorla alkol satan medeniyet makamlarının günlük emirlerinden şu iki tanesini neşrediyor.

"Hükümet, bugünden itibaren, nüfus başına herkesin 7 kilo alkol tüketmesine karar vermiştir. Hükümetçe tespit edilen alkol miktarını satın almayacak olan her köy, kaçakçılık yapmış sayılacak ve ele başları cezalandırılacaktır." "Teslim edilen alkol, **ister tamamen satılsın, ister satılmasın** (altı, aslında çizilidir) parası tamam olarak ödenmek zorunluluğundadır." "Vali (Trifü), altı nahiyeyi ihtiva eden vilayeti dahilinde, her ay 6200 litre alkol içilmesini emreder." (Ve Allahı taâlâ gibi hayır ve şerden bahseder.) "Daha fazla tüketim yapacak köyler mükafatlandırılacak ve az tüketen köyler cezalandırılacaktır." (Lu. 3.11.1934)

2- Sömürge bulmak zarurettir:

Emperyalizm devrinde işçinin poperizasyonu (gedikli yoksulluğu); orta sınıfların mülklerinden olmasının şiddetlenmesi ve geniş hoşnutsuzluklarla birleşince, metropolün (anavatanın) havası sosyal devrim yıldırımlarıyla dolar. O zaman, iç tezdalar Kolonilere derive edilmelidir. Bir kısım açları, koloniye sürmeli ve oradan gelen üstün kârla bir avuç aristokrat işçi satın alınmalı. Ekonomik ve sosyal gerginliği hafifletmek için başka yol yoktur. Daha XIX. yüz yılın sonlarına doğru, işçi toplantılarını gören İngiliz politikacıları "Koloni meselesi karın meselesidir", demişlerdir. Bugün de İndia Bill vesilesiyle Deyli Meyl şöyle yazıyor:

"Şimdiye kadar bu derece bir siyasî körlüğü rastlanmamıştır. Bu memleket emniyeti ve iktisadî refahı bakımından, deniz aşırı sömürgelerine bağlıdır. Sömürgeleşen gelecekte, ancak sefalet ve yıkılış vardır. Fakat sömürgeleri elinde buldukça gelecek onun demektir." (Kurun 13.12.1935)

Mussolini'nin nüfus teorisini sağır sultan bile duydu. O, güya İtalya'ya sığmayan nüfusu için sömürge ister! Almanya aynı temayı tutturur. 1932 Bükreş Uluslararası Parlamentolar Kongresi'ne giden Alman âyanından Schnee, Türk gazetelerine şu beyanatta bulunmuştu.

"Terk ettiğimiz sömürgelerde bir çok Alman ve bir çok müesseselerimiz vardır. Almanya'nın nüfusu da artmakta bulunduğundan sömürgeye ihtiyacımız vardır." (1.10.1932)

Biz biliriz ki, sosyal nüfus, sosyal ekonomi imkanlarıyla sınırlanır. Aca-ba emperyalist memleketlerde nüfus, ekonomi temelinde aykırı olarak mı çoğalıyor? Emperyalizm devrinde insanların seksapeli ve tohumları pek mi müthiş oldu? Hayır. Durup dururken niçin ana vatan nüfusu "fazla" geliyor? Emperyalizme batan bir şey mi var? Evet. İzafi fazla nüfus, kapitalizmin ilk gününden beri mevcuttur: Ekonomi meyvelerinin bir sınıf elinde toplaşması, çalışkan tabakaların işsiz ve aç kalmalarını gerektirir.

Bu durum, tekelci kapitalizmin saltanatı altında beterleşir. O zaman iç ufuneti [iltihap birikimi] dışarıya vurdurmak gerekir. Sömürge, sosyal devrimi önleyen biricik çare olur. Bu hal, emperyalizm devrinde, anavatanında iç savaşı ile devrimlerin kaçınılmaz olduğunu gösterir.

B) SÖMÜRGE İLE ANAVATAN ÇELİŞKİSİ

Emperyalizm çağında kapitalin merkezileşmesi, dünyayı bir tek pazar haline sokar. Bu pazar üzerinde ekonomi gibi politika dahi merkezileşir. Eskiden bir memleket politikasında bütün kapitalist sınıfı hakim iken, şimdi nasıl, o sınıf namına bir avuç finans kapitalist hakim olmuşsa; Tıpkı öylece, dünya politikasında da, serbest kapitalizm zamanında büyük küçük bir çok bağımsız devletler varken, emperyalizm zamanında artık düveli muazzama denilen birkaç büyük devletin, astığı astık kestiği kestik olur. En küçük devlet ve milletler, gittikçe en büyük kapitalleri tekellerinde tutan büyük devletlere dama taşı hizmetini görerek teb'alaşırlar. O zaman, yer yüzünde birkaç "muazzam" ve birbirlerine âdeta zıt büyük emperyalist devletlerle, derece derece bağlı, tabiiyet derece ve çeşitleri başka başka olan bir milletler ve devletler hiyerarşisi kurulur. Her zincirin başında büyük bir emperyalist devlet sanki lokomotif olur; vagonları, yani öteki devletleri dünya politikası meydanında ister istemez peşinden sürükler.

Ufak millet ve devletlerin bağımlılık dereceleri de basamak basamaktır. Başlıca üç çeşit bağımlılık sayılabilir. 1) Koloni (müstemleke), 2) Yarım koloni, 3) Bilhassa bağımlı ülkeler.

1- Sömürge: Gerek politikaca ve gerekse ekonomice, emperyalist anavatanın kayıtsız ve şartsız emrinde olan memlekettir. (Fas'tan Transvaallara, Hindistan'dan Avustralya'ya kadar uzanan memleketler gibi) Emperyalizm devrinde kapitalin tekelleşmesi ve anavatanın ilk madde ihtiyacı şiddetlenir. Bunu en iyi giderecek yol, ilk madde kaynaklarını kolonileştirmek olur.

2- Yarı Sömürge: Koloniden sonra gelir. Buranın ekonomi politiği, emperyalist devletlerin oyuncağıdır. Eğer ekonomiden ayrı bir politika tasavvur edilebilirse, deyin ki, o da yarım sömürgecinidir. Yarım koloni, henüz kolonileşmemiş, fakat kolonileşmek üzere olan bir memleket demektir.

Kolonileşmeyişi, kendi direnişinden çok "muzazenei beyneddüveliye" [uluslararası dengeler] yüzünden yani birbirlerine rakip devletlerin onu yutmaya sıra geldiği vakit nasıl paylaşacaklarını kestiremeyişleri ve birbirlerinden çekinmeleri sayesinde. Eğer koloni: Bir kuzudan her emperyalist devletin aldığı bir et parçası, demekse, yarım koloni, yüzülmüş, kasap çengelinde asılı, fakat henüz kime ne kadar düşeceği belli olmayan koyun sayılabilir.

Ondan her gün, önüne gelen açık göz, bir parça koparmaktadır. ("hasta adam" diye mirası beklenen eski Osmanlı İmparatorluğu ile, İran, Çin gibi.)

Meselâ, Osmanlı İmparatorluğu "bağımsız" bir saltanattı. Fakat kendi başına ne bir vergi, ne de bir gümrük siyaseti güdebilirdi. Maskesiz gezen ecnebi finans kapitalinin çiftliği sayılırdı. Yalnız 1292 (1881) **Muharrem kararnamesi** ile kurulan dünyu umumiye saltanati, imparatorluktan şunları çekip alıyordu. 1- "Altı resim" denilen (tuzdan ava kadar) 6 çeşit vergiyi; 2- Gümrük tadilatıyla elde edilecek geliri, 3- Kazanç vergisini; 4- Tömbeği vergisinin 50 bin lirasını; 5- Bulgaristan'ın, Şarkî (Doğu) Rumelisinin ve Kıbrıs'ın gelir fazlasını; 6- Ayrıca Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan'dan pay; 7- Nihayet (1854-55, 71-77) ödünçlerine bedel, tekml Mısır vergisini... Ziraî ihracat mahsullerinin bilfiil veya dolayısıyla; önemli taşınım ve ulaşım yolları (postadan şimendifere kadar); büyük ticaret kapitali vs. hep **Kozmopolit** ecnebi kapitalinin emrinde ve tekelinde idi.

3- Bilhassa tabi (uydu) memleketler: Bunlar görünüşte müstakil, hakikatte başlıca ekonomi sahaları mühim surette ecnebi finans kapitalinin eline geçmiş ve dolayısıyla politikada o finans kapitalin arabasına bağlanmış birer tebacıktırlar. Ama, "millî" bir müstakil [bağımsız] hükümet varmış? Daha iyi ya. Ecnebi kapitali, masraf edip de boş yere ordu ve memur besleyeceğine "müstakilsin" diyerek, o masrafı da bağımlı memleket halkına yüklemiş olur. Dünyada ne kadar tabi memleket varsa, o kadar da tabiiyet şekli vardır. Meselâ, **Cenubi [Güney] Amerika'da:** Nakliye ve muvasala [ulaşım] vasıtaları, büyük ticaret ve ziraat işletmeleri, İngiliz finans kapitalinin tekelindedir. **Portekiz:** İki yüz yıl müddetle İngiltere "himayesini" satın almak için, İngilizlere meta ve kapital ihracı imtiyazlarıyla, liman ve muvasala vasıtalarını sunmuştur. Küçük memleketlerin niçin büyüklere bağlandıklarına bir başka örnek:

"Üç İskandinavya memleketi arasında ticaret mücadeleleri, tekml ticaretlerinin ancak %8'ine erişir. Halbuki, faraza Danimarka ihracatının %64'ü Büyük Britanya'ya gider ve ithalatının %26'sı Almanya'dan gelir. Batlık devletleri bloku; (Letonya, Litvanya, Estonya) buna benzer bir vaziyette bulunurlar. Bu dört memleket arasındaki ticaret mübadeleleri, tekml ticaretlerinin ancak %1 ilâ %5.2'sini temsil eder.

Halbuki İngiltere'ye yaptıkları ihracat %24 ilâ %48.7 arasında ve Almanya'dan yaptıkları ithalât %24 ile 47 arasında iner çıkar. İspanya, Portekiz ve birçok Cenubi Amerika devletleri arasında aktedilen İberya paktı hiçbir vakit bu memleketler ticaret mübadelelerinin %12'sine erişmemiştir. Merkezi Amerika (Nikaragua, Honduras, Kostarika, Sansalvador) memleketleri arasındaki mntıkavî [bölgesel] pakt misali daha göze

çarpcıdır: Bu memleketler arasında gerçek gümrük birliği yapılmış olmasına rağmen, karşılıklı ticaretleri, tekml ticaretlerinin ancak %1 'ini temsil eder. Bilâkis Birleşik Amerika Devletleri'nin yaptığı ithalat, ticaretlerinin %51.8'i ile %72.4'ü arasında değişir." "İtalya ile Avusturya-Macaristan arasında yapılan anlaşma, birbirlerinin ürünlerine muhtaç olan bu memleketler arasındaki ekonomik ilişkiler üzerine elbette geniş bir tesir yapacaktır." (Wiener Wirtschafts Woche, Lu-28, XII.935.)

Bu koşullar altında İskandinavya ve Batlık Devletleri İngiltere'ye; İberya, merkezi ve Güney Amerika Memleketleri Birleşik Amerika'ya, nasıl tabi olmasın? Artık o zaman, evren siyaseti sahasında büyük devletler laz takaları gibi önden giderler, küçüklere balıkçı kayıkları gibi arkalarından bir "semti meçhule" (bilinmeyen bir semte) doğru sürükler götürürler!.

Eskiden de küçük memleketler büyüklere tabi olmaz mıydılar? Olurdular ama, o bağımlılık, gerek nicelik, gerek nitelikçe emperyalizmdeki bağımlılıktan farklıdır. Nitelikçe, bugün, finans kapital tabiiyeti vardır; nice-likçe bugünkü tabiiyet evrenseldir, bütün dünyaya yayılmış bir sistemdir.

Bundan önce, finans kapital sömürgeciliğinin anavatandaki işçi-patron çelişkisinden ileri geldiğini görmüştük. Acaba sömürge vs. diye bin bir çeşit tabiiyet zincirleri yaratan emperyalizm, bu sayede çelişkileri hafifletebilir mi? Asla. Çünkü, istilâcı memleket a) Sömürge'deki "tabii ekonomiyi çarçabuk parçalar ve şiddetli proleterleşme, işsizlik, yoksulluk yaratır.b) Yerli işçinin aldığı ücret gayet az iken, tükettiği malların fiyatı yüksektir. Bu sebeple, hayat ateş pahası kesilir. c) Emperyalist ordu ve idaresinin, bir de "işgal masrafı" vardır. Bu masraf alınacak vergiler ve resimlerle, koloni halkına ödetilir.

Bu suretle, anavatanda tutuşan yangın, sömürgeleri de ateşler. Sömürge ile anavatan çelişkisi patlak verir. Ve bundan, sömürge isyanları, millî kurtuluş hareketleri doğar.

C) EMPERYALİSTLER ARASINDAKİ ÇELİŞKİLER

Emperyalistlerin, soygun yapacağız diye gerek kendi başlarına, gerek insanlığın başına açtıkları belâlardan birincisi İşçi-patron çelişkisi, ikincisi sömürge-ana vatan çelişkisi ise, üçüncüsü de, dünyayı paylaşma uğruna birbirleriyle tutuşan emperyalistler arasındaki çelişkidir.

1- Dünya paylaşılır: Daha 1900 yılında yer yüzünde paylaşılmadık yer, Amerika'da %77,5, Asya'da %43,5 idi. Yeniden paylaşmak için başka bir yıldız seyahat etmek imkânı da yoktur.

2- Dünya daralır: Yeni Pazar yok. İyi ama, bari eskileri kaldı mı? Hayır; eskiden mevcut pazarlar da günden güne tıkanır. Dünyanın altıda bi-

rini tutan Sovyet Rusya'da ve 900 milyon nüfuslu Çin eyaletlerinde, Sovyetler Devrimi derebeylik artıklarıyla birlikte kapitalizmin de kökünü kazdı. Proletarya devrimine dayanan yarım sömürgelerin millî kurtuluş hareketleri, millî burjuvazilerini korumak kaygısıyla, yabancı kapitaline kendi pazarlarını kapattı (Türkiye gibi). Nihayet sömürgelerde kızışan isyan hareketleri, sömürgeciliği astarı yüzünden pahalı bir işe çevirmek üzere olur.

3- Yeni Emperyalistler pazar isterler: Sömürge politikası, her memlekette, kapitalizmin erken veya geç uyandığına göre, er veya geç gözükür. İngiltere 1860 ile 1880 arasında bir sömürge imparatorluğu oldu. Fransa ile Almanya, sömürge yağmasına 19.yüzyılın son yirmi senesinde yetişirler. Ya İtalya ile Japonya gibi ziyafete en geç kalanlar ne yapsınlar? Onlar da sömürge istiyorlar.

4- Eski Emperyalistler: Ellerindekinden bir parçacığını veremezler mi? Ne gezer! Kendileri "muhtacı himmet bir dede"dirler. Çünkü, tekelci kapitalizm ilerledikçe (bir yandan, devrim ve isyanların yaralarına tuz biber ekmesi yetişmiyormuş gibi), öte yandan eldeki pazarların alım kabiliyeti düşer ve eski emperyalistler de, her gün biraz daha fazla sömürge isterler.

Bu "kısır döngü" nedir? Sömürge eşitsizliğidir. 49 yılda anavatanın bir buçuk misli sömürge edinen Fransa, Almanya ile Japonya sömürgeleri toplamından 3,5 katı fazla sömürgeye sahiptir. **"Bu daire-i faside"** nereye varır? Madem ki, bende var sende yok, dönüp dolaşıp hep aynı noktaya: 1- Bir müddet silahlanma yarışı; 2- Sonunda evreni yeniden paylaşmak için savaş...

Gerek silâhlanma, gerek savaş, kapitalizm için bir kaçınılmazlıktır. Lenin'in bir burjuva generalinden naklettiği veçhile: "Kapitalizmde savaş, barışın şiddetlice devamından başka bir şey değildir." Barıştaki rekabet bir harp değil midir? Lâkin, emperyalizm devrinde, savaş (sömürge bir "zarurettir" derken söylediğimiz suretle) büsbütün günün meselesi olur. Hitlerizmin ve Rayhbank'ın ruhu olan Şaht, 935 Königsberg panayırında, işçi ve devrim meselesiyle, silâhlanma arasındaki bağıllığı şöyle anlatır:

"İşsizliği kaldırmakta en çok yararlı görülen silâhlanmadır. Bu programı gerçekleştirmek için, geleceği ipotekledik..." (Lu 23-VIII/935)

Gerçekten, buhran içinde biricik işleyen ve kâr getiren endüstri, savaş endüstrisidir. Japon dampingi, Japon askerî casusları sayesinde genişlemiştir. Ve Mussolini, işsizlerin tazyikinden, ancak on binlercesini Habeş yaylalarına sürmekle kurtulacağını ummakta değil mi?

Emperyalizmi savaşa sürükleyen bu iç sebepler, dışarıda, emperyalistler arasındaki rekabeti de kızıştırır. Özel mülkiyetçi rekabetle fiyatlar o kadar düşer ki, en sonunda rekabet imkânı kalmaz olur. Finans kapital: Boy-

kot, yüksek himaye, gümrük savaşımı yüzünden **zorbazuyu** [pazu gücü] ve **militarizmi**, o da rakip emperyalistler arasında savaşımı kıskırtır:

Evren Savaşı: a) Bir yanda Almanya koloni ister ama, karşısına, Çin'de (Japonya, İngiltere, Rusya); Garbî [Batı] Asya'da (İngiltere, Rusya); Afrika'da (Fransa, İtalya), Rusya'da (Fransa, İngiltere, Belçika) ve ilh. Çıkar. b) Öte yanda İngiltere: Dünyanın 1/4'ünü kaplamakla bile doymamış, kara Avrupa aşırı bir demiryoluyla İstanbul-Kahire-Kap yolunu zaptetmeğe göz dikmiş; Fransa demirlerini işletmek için Almanya'nın kömürlerine sularır, derken, bir kızılca kıyamet: Finans kapital uğruna 36 milyon 279 bin 915 insan kurban gıdverir.

Harpten sonra: Dünya ikiye bölündü. Bir tarafta sosyalizm (S.S.C.B.), öbür tarafta kapitalizm. Sovyetlere karşı emperyalist siyaset büyük bir kararsızlıktır: Kâh Arkos baskını, Mançuri provokasyonu ve dampinglerden suikastlara, Papa'nın aforozlarına kadar taarruzlar; kâh ekonomi anlaşmaları, Cemiyeti Akvam'a çağırma gibi ricatlar yapılır.

Kapitalizm dünyasının bu çelişkili hareketi, kendi içindeki zıtlıklardan ileri gelir. Emperyalistler birçok zıt cephelere ayrılırlar. Bir tarafta galipler, öte tarafta mağlûplar. Galip emperyalistler de ayrıca, savaşın sonucundan memnun olanlarla, olmayanlar diye ikiye bölünürler. Muazzam devletler (İngiltere, Amerika, Fransa, Japonya) karşısında, öteki memleketlerin bağımlı veya sömürge oluşları arasında pek fark kalmaz. Evren savaşının bitişi, yeni bir savaşlar serisinin, yani yarım sömürge ve millî kurtuluş hareketlerinin, başlangıcı oldu.

Bugün: Cemiyeti Akvam kumpanyasına rağmen, sömürge isteyen Japonya, Mançuko'ya saldırdı; silâhlanmak isteyen Almanya, Cemiyeti Akvam'dan çekildi; Habeşistan'a sularanan İtalya aynı yolun üstündedir. Muazzam devletler arasındaki şeker renk ilişkiler şöyledir: İngiltere: Sömürgece dünyanın 1/4'ünü tuttuğu halde, üretimi, hemen hiç sömürgesi bulunmayan Amerika'nın 1/2'si kadardır. Onun için iki devlet, Çin'de, Güney Amerika'da, Kanada'da ve petrol, kalay, kauçuk gibi meseleler için dünyanın dört bir tarafında, bıçak bıçağadırlar. **Japonya:** Çine karşı kurt, Amerika'ya karşı kuzu olmaktadır. **Fransa:** Eski dostu İngiltere'yi uçaklarıyla bir günde küle çevirebileceği için, İngiltere, eski düşmanı Almanya ile deniz anlaşması yaptı. Fransa petrol için Sovyetler'e ve Türkiye'ye el uzatırken, İtalya'yı İngiltere'nin bel kemiği olan Hindistan yolu (Malta, Aden boğazı) üzerine çullanmağa kıskırtır ve Irak petrolü için Akdeniz siyasetinde faal oluverir. Bunun sonu nereye varır?

Yaman casusluk ve yaman silâhlanma militarizminden, yeni bir Evreni paylaşma savaşına değil mi?

VII

KAPİTALİZMİN ÖLÜM ÇAĞI

Emperyalizmin, geberen kapitalizm çağı olduğunu bize gösteren iki büyük belirti vardır: 1- Tekelciliğin teknik gelişime engel olması (gericilik), 2- Finans kapitalist oligarşisinin üretimden kopukluğu ve iratçı devletin tufeyliliği (soysuzlaşp çürüme).

A) ÜRETİCİ GÜÇLERE ENGEL OLUŞ

Serbest rekabetçi kapitalizmde, ferdi eleman sosyal elemana galip olduğundan, gelişim, üretim anarşisi ve buhranlar içinde vukua gelirdi. Emperyalizm devrinde şedit inkişafalara [şiddetli gelişmelere] rağmen aynı anarşi, üretici güçleri büyümekten alıkoyar. Yani, üretici güçlere karşı engeller çıkarır. Nasıl? Meseleyi bir ekonomi politik, bir de militarizm bakımından gözden geçirirsek, şunu anlarız:

1. Ekonomi politik bakımından gericilik:

Emperyalizmde üretici güçlerin gelişmesine karşı koyan gericilikleri, iki kategoride toplayabiliriz:

i- Genel olarak kapitalist ilişkileri, teknik gelişime aykırı düşer. Bugün bütün üretim motorlaşıyor ve kimyalaşiyor. Motora yakacak, kimyaya cevher bulmak lâzım. Halbuki, enerji ve ilk madde kaynakları, çok kere millî sınırların ötesinde, rasyonel olmayan şartlar altında tedariklenir. Elektrik, hudutları en geniş miyasta hiçe sayarak, üretimi organize etmek ister; 500 kilometreye kadar olan mesafe içinde her şey elektrikle işleyebilir. Fakat, şahsî mülkiyet, sosyalist olan elektriğin bu yayılmasını, teşkilâtçı kabiliyetini, yer yer parçalar. İstenildiği gibi elektrik tesisatı yapmak, ancak mülk sahiplerinin rızasıyla olabilir. (Mülkiyetle tekniğin zıddiyeti). Bugün gelişen bir otomobilcilik var: Fakat, eski büyük nakliye kapitalleri (şimendifer, tramvay vesaire) otomobilin ucuz ve elverişli hizmetini daima kırma-ya bakarlar. Otomobiller gibi, yıldırım süratli uçaklara da bir memleketin, beş memleketin hudutları dar geliyor. Bu tekniklerin hududu bütün bir dünyadır. (milli sınırlarla tekniğin zıddiyeti)

ii- Özellikle tekeller kapitalizm, üretici güçlerin gelişimine engel olur: Bugün evren bir ekonomi sistemi olmuştur. En rasyonel ve insanlığa elverişli üretim, ancak evren ölçüsünde yapılacak bir iş bölümü ve cihan ekonomisinin şuurluca teşkilâtlandırılması ile mümkünleşir. Ancak o zaman, üretici güçler ve teknik, görülmedik bir hızla kanatlanır. Halbuki ne görüyoruz? Toplumun ilerlemesine, ahenkleşmesine ve teşkilâtlanmasına karşı Tekelci kapitalizmin katır inatlı ayak direyişini... Çünkü emperyalizm:

a- Teknikte ilerlemenin düşmesidir: Emperyalizmde kapitalin organik birleşimi büyüdüğü için, hem yeni icatlardan, hem rekabetten kaçınılır. Bir icat, bir üretime yatırılmış koskoca kapitalin değerini sıfıra indiriverir. Bu sebeple, tekeller kapitalistler işlerine gelmeyen icat ve ihtiraları [yeni buluş] sahiplerinden satın alarak mahv veya bir müddet hasır altı ederler. Emperyalizmde rekabet kalktıkça, daha ucuza mal etmek için üretime yeni alet ve usuller sokmak hırsı azalır. Her iki sebeple de, sosyetenin teknik ilerlemesi sakatlanır. Pazarı tekel altına almak, tekniğin yayılmasına engel olur. (Meselâ, İstanbul elektrik şirketi, her ay yakılan elektrik parasından maada, tesisat masrafı, saat parası, yer altı parası gibi şeylerle İstanbul halkını haraca bağladıkça, kimde elektrik kullanmak cesareti kalır!.) Tüketimin daralması, üretimi durdurur. Üretimi kısmak dediğimiz şey, ekonomik bir irticadan başka nedir? Avrupa'da evren savaşından beri teknik 2 misli büyüdüğü halde, ancak 1/3'i işler. Dampingler üretimi öldürür.

b- Ekonomide denge düşmanıdır: Toplumda ahenk, ancak üretim araçları endüstrisiyle, tüketim araçları endüstrisi arasında uygun dengeli bir üretim kurulmasıyla olur. Halbuki üretim araçları üretiminde organik bileşim daha yüksek ve tekeller ileri olduğundan, emperyalizm terakki ettikçe, toplum ekonomisinin branşları arasındaki dengesizlik de müthiş surette büyüyor.

c- **Sosyal teşkilât** düşmanıdır: Herkes tekellerliliği bir teşkilâtçılık sanır. Halbuki iş tersinedir. Çünkü, tekellerin hikmeti vücudu, vasatiden [ortalamadan] fazla kâr etmek olduğundan, "yabancı" işletmeleri ortadan kaldırmamak, üretim anarşisini devam ettirmek, tekeller kapitalizmin baş vazifesidir. Emperyalizm devrinde, söylediğimiz gibi, üretimin bütün dünya mıkıyasında [ölçüsünde] makulleştirilmesi, teşkilâtlandırılması icab eder. Tabii (iklim, toprak) ve sosyal (endüstricilik, ziraatçılık) farkları, her memleket arasında geniş bir karşılıklı tabiiyet (enterdependans) yaratır. Ona rağmen, her memleket gümrük savaşlarıyla, kendi kabuğu içine büzülür. Otarşi denilen şey, her memleketin her ihtiyacını kendi sınırları içinden üretime kalkışmasıdır. Bütün bu eğilimler, üretici güçlerin evreni teşkilâtlandırma isteğiyle, taban tabana zittirler.

2. Militarizm bakımından:

Emperyalizm, her şeyin silâh kuvvetiyle halledildiği bir genel buhran devridir. Stalin, emperyalizmin savaşıçılığını şöyle kanunlaştırır:

a- Yeni ilk madde kaynağı ve pazar bulunamaz; eskilerini zorlamak lâzım. b- Teknik bereket, memleketler arasında eşitsiz bir gelişim yaratır. c- Onun için milletler arasındaki denge, devir devir parçalanmaktadır (devâsa savaşlar).

Emperyalizmde, kapitalizm, bir otofaji (kendi kendini yeme) illetine tutulur. Şöyle ki:

aa) **Barış zamanında:** Birçok genç, silah altına alınınca, gürbüz işgüçleri işsizliğe ve (askerde aç, çıplak durulamayacağına göre) hazır iyiciliğe mahkum edilir. Gayet prosper (genlikli) bir harp sanayi açılır ve insanlığın hiçbir sosyal ihtiyacına karşılık gelmeyen bir zehir zemberek üretimi yapar. Nihayet iş o raddeye gelir ki, (bugünkü Almanya'da şaheserlerine rastlandığı gibi) bütün emperyalist endüstri şubeleri, günden güne askercileştirilir.

bb) **Harp zamanında:** Emperyalizm, insanları yalnız işsizliğe, hazır iyiciliğe mahkûm etmekle kalmaz: Ya ölüme sürükler (iş gücü azalır); ya sakatlar (bunlar topluma yük olurlar.) Endüstri, baştan başa harp endüstrisi haline girer. Ekonomi, erkânı harbiye kulislerinden idare olunur. Üretilen şey ise: Bol bol barut dumanı ile kan ve ölümdür. Yalnız bir avuç imtiyazlı kapitalist güruhu, harpten büyük kazançlar edinir. Zıpçıktı harp zenginliği dillere destan olur. Fakat bu zenginlik de yalancı bir görünüştür. Savaş biter bitmez, balon gibi sönüverir. Geriye, teknik ve ekonomik derin bir boşluk ve yıkıntıdan başka bir şey kalmaz. Bir tarafta finans kapitalin kârı, öbür tarafta militarizmin katmerleşen sırması, halk yığınlarının yoksulluğu ile alay eder.

Üretici güçlerin gelişmesine şahıs mülkiyeti ve millî sınırlarıyla karşı koyan, toplumun ilerleme, ahenkleşme ve plânlaşmasına düşman olan, nihayet insanlığı demir, ateş kan mahşeri içinde ezen emperyalizm, git-tikçe şaşkınlaşır. Artık kapitalizmin prensip ve gayesi kalmamıştır. Mese-lâ, bankaların endüstriye karışmasına, eskiler aleyhtardırlar; yeniler, bu-nu bir zaruret sayarlar. Neticede iş olacağına varır. Yalnız bütün finans kapitalin söz birliği olduğu bir nokta vardır. Teknik ilerleyişi durdurmak. Bu irticai en güzel formüle eden Hitlerizmin finans başbuğu Şaht'tır. Yu-karıda geçen son nutkunun bir yerinde şöyle diyor.

"Büyük bir gazete, ekonomi yolunda teknik ilerleyişleri takibetmenin, hatta bu ilerleyiş tık nefesçe olsa bile, zaruri olduğundan bahsediyor. Mü-ellif, astımın (nefes darlığı illetinin) ekonomi için bir münebbih [uyarıcı] olduğunu zanneder görünüyor!" (23 VIII.934)

Evet, emperyalizm artık bir tiknefes rejimdir. Bunu rakamla görmek için, bugünkü Sovyet rejimi ile kapitalizmi karşılaştırmalıdır.

Ziraatta: Yeni bir teknik kullanmaksızın, yalnız sosyalist üretim metodu sayesinde, bugünkü Sovyetlerde, ekim sahası yarı yarıya artıyor. Halbuki, İngiltere topraklarında kapitalizm ilerledikçe, tarlalar, av ve koşu yerine çevrilir (bir yılda 13 milyon sterlin koşu masrafı yapılır). (Lordlara spor, leydilere kürk lâzım.)

Endüstride: 1924 ile 27 yılları arasında elektrikleşme nispeti, Amerika'da %181, Almanya'da %241, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nde %600 artmıştır.

Millî gelir: İngiltere'de, kapitalizmin en ilerleyici çağı olan 1842 ile 1862 arasında, vasatî %6 nispetinde artmıştı. Harika sayılan artış ancak 1855 ilâ 1858 yıllarında görülen %20 nispeti idi. Halbuki Sovyetlerde millî gelir Troçkizm orostopolluluğuna rağmen senede vasatî %24 artmıştır, ve artıyor.

B) TUFEYLİLİK SOYSUZLAŞMA VE ÇÜRÜYÜŞ

Emperyalizm, çürüyüp dağılan bir rejim şeklidir. Onun için, yıkılmış toplumların hayatıyla, emperyalizmin üstün hayatı arasında birçok benzerlikler vardır. Emperyalizmde üstün sınıflar tufeylileşir ve onların devleti çürür; işçi sınıfı içinde bile soysuzlaşan tabakalar görülür.

Üstün sınıfların tufeyliliği: Birkaç büyük kapitalist, gerçek kapitalle farazî kapital arasındaki farktan çıkma müessis kârları ve idare tahsisatları sayesinde, dividantların çoğunu eline geçirir. Fakat bu müthiş kazançları alanların üretimle olan bağılıkları, her gün biraz daha kopar. Üretimin finans ile endüstri fonksiyonları birbirinden ayrılır.

Finans oligarşisi, ömründe görmediği ve adını işitmediği işletmelerden kâr bekler. Üretim için lâzım gelen zihin işinin, 30 yıl öncesine nispetle, bugün 9/10'u aylıklı memurlara yaptırılır. Kapitalistin tek bir işi vardır: Rant (irad) yemek. Zaten eski ticarî seziş de ölmüş, yerine (monopol dehâsı) denilen hegemonya geçmiştir. Toplum içinde kıymetlerin tevzii [dağıtımı] spekülasyonla olur; keyfî kararlar ve hava oyunu, küçük mülkleri toptan çapulı uğratır. Meselâ Hitlerizm, harp hazırlığı için, bütçeden fazla olarak 1 buçuk milyon mark masraf yaptı. Kapitalistler ancak kısa vade ile kredi verdiler. 1935 başlangıcında, vadeler dolunca, finans kapital parasını istedi. O zaman Hitlerizm, istikraz sandıklarındaki küçük tasarrufları, 28 yıl vade ile mecburî ödünç diye alıverdi. Şimdi milyonlarca küçük Alman tasarrufusunun parası yerine, sandıklarda birer kâğıt parçası yatıyor.

Meydanı bu kadar boş bulan oligarşi nasıl yaşar? Satılık kadın avcılığı ve bir nevi yeni derebeyliği andırır debdebe ve sefahat içinde.

"Sert uçlar kralı, ayakkabıların uçlarını sertleştirme muhteridir. Birçok milyonlar babası olan bu zat, hoyratın biri... Okumayı biliyor, ama, yazmayı şöyle böyle. Görünüşte, en ele geçirilmez kadınların önüne çıkar ve hemen ertesi gün mesele tamamdır." (Övr. 21 VII. 1935)

Daily Expresse Gazetesi muharriri, Amerikan matbuatında finans ağası olan Hörst'ün şatosuna yaptığı harika seyahati şöyle tasvir eder:

"M. Hörst, çok kere Hollwood'a bir uçak göndererek, muteber davetlilerini aldırır. Ben trenle gittim. Gara çıkınca beni bekleyen üç otomobil gördüm. Birisi eşyalarım (bir küçük valizim) için, birisi kendim için, birisi de muhtemel hadem ve haşemim [hizmetkarlar] için. Oldukça uzun bir otomobil yolculuğundan sonra, üzerinde şu sözler yazılmış ve aydınlatılmış bir levha gördüm: "Hörst Hacienda". Ve uzaktan bir tepenin üzerinde, ağanın pırl pırl ışıklatılmış şatosunu fark ettim. Birbirinden birkaç kilometre mesafe ile konulmuş üç sıra tel örgü, Hörstün malikanesini çepe çevre sarıyor. Elektriklerle hareket eden kapılardan geçiliyor. Kolun üzerine yatırılmış bir mertegi bastıran otomobilin ağırlığı, kapıyı avluya doğru açıyor; araba geçtikten sonra başka bir mertek kapıyı tekrar kapatıyor. Ondan sonra şöyle bir levha okunuyor: "Dikkat! Yabani hayvanlar var: Yayalar için tehlike!" Bu ihtarlara hacet bile yok... Üç hat tel örgüyü kim aşabilir? Şatonun etrafı, yuvarlak fanuslu lâmba direkleriyle çevrili. Bu tenvirat [aydınlatma] ve beyaz mermer cephe ile sıcak memleketlere mahsus bahçe, Montekarlo bahçesini hatırlatıyor. Hörst, tepenin üstünden, Okyanus boyunca uzanan 60 kilometre uzunluğundaki 1500 kilometre karelik arazisini görüyor. Salona girince orta yerde, üzerinde yemek için ne lâzımsa hepsi bulunan iki masa gördüm. Yemekler arasında meselâ 37 türlü reçel ve turşu bulunuyordu. Hepsi de pijamalı bir çok kumral kızlar, daha sonra kavalye kıyafetinde delikanlılar meydana çıktılar. Masanın etrafı kilise iskemleleriyle çevrili. Tavan Rivyera kilisesinden getirilmiş, üzerinde azizlerin kabartmaları görünüyor. Duvarlar kıymetli halılar ve bayraklarla kaplı.

Fakat masa örtüsü kâğıttan. "

Böyle bir finans ağasının Amerika'dan Avrupa'ya bir geçişte 20.000 sterlin (200 bin lira) masraf yaptığını ve bu masrafın 3.000 sterlininin radyo parası olduğunu, Varga kaydeder (12 milyon işsiz aç kaldığı Amerika'da).

Devletin çürüyüşü 1- Renten fitaat (Endüstrici devletin yerine geçen: **iradçı devlet**). Kapitalizmin ekonomi hayatında olduğu gibi, politi-

ka hayatında dahi dejenere oluşunu gösterir. Emperyalist devlet, kendisinden mal alacaklardan ziyade, para verip de borçlu ettiklerine karşı alıkıran baş koparandır. Türkiye, Osmanlı borçlarına moratoryum yapınca, emperyalistler Ağrı Dağı isyanını kışkırttılar. Neden? Çünkü meselâ, İngiltere'de dışarıya yatırılmış kapitallerden gelme irad, 1889'da 1 milyar iken, 1928'de 11,1 milyar olmuştur. 1865 ile 1898 yılları arasında millî gelir 9 misli artmıştır. Nihayet, İngiliz iradçılarının geliri, dışarı ticaretinkinden 5 kere fazladır!

2- Emperyalizme savaş demek kâr demek olur. Vergiler artar. Kapital yatırma imkânları genişler. İşleyen fabrikalar, muharebe sayesinde bol siparişler alırlar. Düpon'de Nemur şirketi, 1914 ile 1918 yılları arasında 30 milyar franklık sipariş alıyor (vasatî her yıl alınan sipariş, şirketin kapitalinden fazladır). Müthiş kârın, yalnız bir milyar 400 milyonuyla General Motors aksiyonu alınır. Şirket sahibi, âyan anketine şu cevabı veriyordu:

"Bu temettüler Amerikan hükümetinin zararına değil, sırf ecnebi devletlerin zararına elde edilmiştir."

3- Yabancı ve aylıklı asker: Bunu tekel kârı ile sömürgecilik mümkün kılar. İtalya işsizlik ücreti mukabilinde ücretle asker topluyor. Her ölenin ailesine de 3.000 lîre (şimdiye kadar 3 milyon) veriyor. Genel savaş, sömürge çocuklarının katliamı oldu. Çanakale'yi Hintliler zorladı. İtalya Habeşistan'ı Eritrelilerle fethetmek istiyor. Özetle: Kadim imparatorlukları çöktüren bu eleman, emperyalizmin de içine işlemiş bulunuyor.

4- Politika adamı: Hep satılmış sosyalistlerden seçilir. (Ebert, Milran, Briyan, Laval, Mac Donald, Loit Corc, Mussolini, Pilsudski gibi.) Hele geri memleketlerde herhangi bir politika ve ekonomi adamı, hep sosyalizm süprütülerinden derlenir. Bu hal, kapitalizmin artık kendi içinden adam yetiştirmeye hale geldiğini ve ancak sol demagojilerle tutunabildiğini gösterir.

5- Bürokrasi: Eski demokrasinin yerini şiddetle tutar. Finans kapital, soygununu devam ettirmek için, en maskara oyunlara başvurur. Bir misâl: Amerikan âyanına hükümet bir kanun gönderiyor. Kanuna obstrüksiyon yapmak lâzım. Derhal, Luizyana diktatörü sıfatıyla, Eylül 1935'de öldürülen Huey Long, söz alır. 1 buçuk libre üzüm, yarım libre peynir, 15 kadeh süt yiyip içerekten, tam 15 buçuk saat (85 kongre sahifesiyle, 4500 dolar masraflı) bir tıraş eder. Hem ne tıraş. İşte o "mühim" nutuktan birkaç cümle:

"Gene bay reis, 20 santim derinliğinde bir tava ile 10 litre domuz yağı satın aldım. İstiridyeleri yakaladım. Bay reis, icabettiği kadar ya-

kaladım ve bir bezin üstüne yaydım. Sonra, bezi şöyle bir ırgaladım, ve istirdiyelerimi temizlemeğe başladım. Bay reis, bir kuşun katısı söğüşünden iyi kızartılır. Yıllardan beridir ki, ben bu hakikati keşfetmiş bulunuyordum." Ve ilâh...

Âyandan bir adamın sözü kesilemeyeceğinden, tabii bu uzun tıraş yüzünden kimse söz alamıyor ve kanun ertesi sefere kalıyor. Zaten maksat da bu. (Lu 12. VII. 935) işte, artık, finans kapitalin parlamentolarda konuştuğu herzeler.

İşçi Soysuzlaşması: Emperyalizm tekel kârı ve sömürge fazla kârı, aşırı kâr elde ettikçe, işçi sınıfını bölmek ve parçalamak için yollar araştırır. Bu yollardan başlıcaları:

1- Amele aristokrasisi: İşçilerin parlak, dolgun ücretli, oy sahibi ve teşkilât idarecisi, gayet azlık bir üst tabakası, burjuvazi tarafından satın alınır (tradünyonistler v.s. gibi). Geri kalan büyük kalabalık, adsız proleterler kitlesidir. Emperyalizm, bu alt tabaka ile, üst aristokrat işçi arasında daima bir ziddiyet yaratmaya çalışır.

2- Göçmen işçi: Kapitalizmde, ziraatçı ülkelerden endüstriyel ülkelere ucuz yabancı işçi akını görünür. Emperyalizm alt ve üst tabaka işçileri arasında olduğu gibi, yabancılarla yerli ameleler arasında da ekonomik ve politik farklar yaratır. Ta ki, proletarya parçalansın. Geri memleketlerde şiddetli finans kapital inkişafı, yaman sınıf farklılaşmasını icabettirdiğinden, ve endüstri inkişafı da, bu açıktaki kalan iş kuvvetlerini ememediğinden, daimi ve müzmin işsizler ordusu adeta lümpenleştirilir. İş bulmak bir nevi imtiyaz olur. Rüşvet, iltimas, hatta daha iğrenç yollar işe karıştırılır. İşçi sınıfı bu yüzden de ayrıca soyulur ve ezilir. Böylece proletaryanın bir nevi "köprü altı" paryaları zümresi meydana gelir.

3- Emperyalizmin işçiyi soysuzlaştırmaya özenen temayülü üretici olmayan işçilerin günden güne artması: İngiltere'de, 1925'den 29'a kadar üretici işçi 153 bin eksildiği halde, üretici olmayan işçi 739 bin kişi artmıştır. İsviçre'de üretici olmayan işçinin artışı %20'den %50'ye çıkmıştır. Amerika'da 1921 ile 27 yılları arasında üretmen işçi sayısı 517 bin kişi eksilmiştir. Emperyalizm, sefahat ve lüks hayatla birlikte çoğalan üretici olmayan proleterleri uşaklaştırarak, üretici proleterlere karşı çıkarmak ister.

VIII

SOSYALİZME GEÇİŞ "DOĞUM"

A) ÜRETİCİ GÜÇLER, ÜRETİM İLİŞKİLERİYLE ÇELİŞİYOR

Karl Marx: "Ekonomi Politîğin Tenkidine Girişiş" adlı eserinin önsözünde der ki:

"Toplumun maddî üretici güçleri, gelişmelerinin herhangi bir aşamasında, o zamana kadar içinde olgunlaşa geldikleri mevcut üretim ilişkileriyle, yahut üretim ilişkilerinin hukukî tabiri demek olan mülkiyet ilişkileri ile, tezat haline gelirler. Bir zaman üretici güçlerin gelişim şekilleri demek olan bu ilişkiler, şimdi o gelişime engel olurlar. O vakit, sosyal devrim çağı açılır. Ekonomi temelinin değişmesi, az çok yavaşlık ve çabuklukla bütün o koskoca üst yapıyı altüst eder."

İşte emperyalizm devrinde, kapitalist üretim ilişkileri ile üretici güçler, tam böyle bir tezat haline düşerler. Kapitalist üretim ilişkilerinin hukuki ifadesi, **Kapitalist şahıs mülkiyetidir**. Emperyalizm devrindeki üretici güçler, bu mülkiyet kabuğunu parçalamak istidadını her gün biraz daha geliştirirler, yani sosyalleşirler. Gördüğümüz gibi, kapitalistler kâr avı peşinden koşarlarken, ister istemez üretim araçlarını merkezileştirir, üretici güçleri büyültürler. Büyük üretim, bir esnafın üretimi gibi kişicil (işin) değil, kolektif emeğin (işin) eseridir. Fakat işgücünün sosyalleşmesi, yalnız bir fabrika ve hatta bir memleket içinde değil, tüm evren içinde, bir yandan kapitalist ilişkilerini yaparken, öte yandan iş bölümünü de evrenselleştirir. Gerek tekniğin gelişimi, gerek ekonomi ilişkileri, tüm yüzünü biricik bir pazar, her tarafı birbirine karşılıklı olarak tâbi bir tek toplum haline sokar. Birkaç örnek olay alalım:

1- Kapitalizm üretimine temel hizmetini gören kömür, buhar, şimendifer gibi belli başlı üretim güçleri, yeni kuvvetler tarafından devrime verildi. Kömürün rasyonel ve daha tasarruflu kullanılışı, kömür tüketimini zaten azaltırken, petrolün kömür yerine geçişi, kömür madenlerine yatırılmış büyük kapitalleri uçurumun kıyısına getirdi. Sık sık kurulan milli ve ulus-

lararası şimendifer kongreleri, demirden bir yolun disiplini içinde koşan nakliye vasıtasının, lastikli otomobil, ve kanatlı tayyare karşısında düştüğü ikinci dereceliğe bir çare bulamıyor. Elektrik her gün biraz daha fazla buharı üretimden kovalıyor: Almanya'da sanayi muharrik kuvvetinin [sanayide kullanılan enerjinin] %50'si, Amerika'da %75'i, elektriktir. Türkiye'de teşvikli sanayide muharrik kuvveti elektrik olanlar, 1932'de 41,7 iken, 1933'de %43,3'e çıkar. (Yağ, benzin ve saireli motor nispeti de aynı yıl içinde %17,5'dan %20,5'a yükselir): Petrol her memlekette bulunmaz. Otomobil ve uçak, milli sınırlara sığmayan acar vasıtalarıdır. Elektrik ise, anadan doğma sosyalisttir: Bir kuvvetli santral, dünyadaki birkaç küçük devleti elektrikle besleyecek derecede geniş üretim yapar ve o nispette de ekonomiktir. **(Kapitalist mülkiyet ve sınırlarının teknikle ziddiyeti.)**

2- Gene emperyalizm devrinde, elektrikle yan yana, devrimci bir kimya endüstrisi alır yürür. Kimya sayesinde sun'i ilk maddeler (ersatzlar): Azot, ipek, kauçuk, küherçile ve saire elde edilir. Kömürün yerini gaz, demirin yerini çimento ve beton tutar. O zaman her yerde endüstri kurma imkânları artar. Klasik kapitalizmde ise, bazı ülkeler dünya atölyesi halinde idiler. **(Kapitalist üretimin evrenselleşmesi.)**

3- Evren ülkelerinin birbirleriyle olan ekonomi bağıllığı, yıldırım çabukluğuyla artıyor. Demir yollarının uzunluğu, 1840'da 7.700 kilometre iken, 1931'de 100.000 kilometreye; gemilerin tonajı 1831'de 5,2 milyondan, 1914'de 31,5 milyona çıkar. Binnetice [sonuçta], cihan ticareti 1800'de 1 buçuk milyarken, 1913'de 41 buçuk milyara çıkar, ve cihan buhranından önce 1929'da 68,6 milyarı bulur. **(Evrenin biricik Pazar haline gelmesi.)**

4- Serbest rekabetçi kapitalizm zamanında her memleket endüstrisi, kendi ziraatında yetişen ürünlerle halihamur olurdu. Fransız ipekli dokumacılığı ipeği Fransa'da, İngiliz yünlü dokumacılığı yünü kendi adalarında bulabilirdi. Fakat, endüstri büyüyüp genişleyince, tabii ekonomi parçalandı. İlk ve ham maddeleri millî sınırların dışından arayıp bulmak mecburiyeti hasıl oldu. İtalya'da endüstri var, maden yok; Fransa'da maden var, yakacak yok. Pamuk, kauçuk gibi, ilk maddeler iklimini bulursa iyi yetişir. Kapitalizmde ziraat üretimi izafi ve mutlak oranlarda azaldıkça, zahire ihtiyacı büyür. Zahire ise her yerde bir yetişmez. Bütün bu sebeplerle, cihan ülkeleri birbirlerine muhtaç olurlar. **(Bütün memleketlerin, birbirlerine karşılıklı-tabii oluşları.)**

Cihan ekonomisinin en rasyonel ve en verimli bir şekilde sokulması için, her yerin istidadına göre, sosyal üretimi evren ölçüsünde teşkilâtlandırmak lazım gelir. **(İş bölümünün evrenselleşmesi.)**

Bu ve bunlara benzer şeylerle anlıyoruz ki, bugün iş **sosyalleşme-tedir**. Emperyalizm çağında her gün biraz daha genişleyen devlet kapitalizmi bile, bu zaruretin **kapitalistçe** ifadesinden başka bir şey değildir. Hatta yapılan savaşlar, evren ekonomisinin devlet sınırlarını aştığını göstermiyor mu? Sosyalleşme ve enternasyonalleşme, yalnız şeyler (teknik ve ekonomi) sahasında kalmıyor; bizzat insanlar (bilhassa işçi sınıfı), fikirler ve ihtiyaçlar bile evrenselleşiyor, biricikleşiyorlar. "1913'de büyük Britanya'nın nüfusu 2,5 milyon kişi eksiliyor." (Lu. 30 XI 935). Bu nüfus nereye gidiyor? Dünyanın dört bir yanına. **Standardizasyon**, yani, seri mal çıkarma ne yapar? Adeta insan ihtiyaçlarını da yeknesaklaştırır; aynı zamanda üretimin verimini de arttırdığı için, geniş sürüm sahası ister, dünyayı sarar. Görüyoruz ki, bugünkü **üretici güçler** geliştirmek için, gerek "yurt içinde", gerekse "evrende" üretimin yeniden sosyal bir surette teşkilâtlandırılmasını, memleketlerin karşılıklı tabiiyetlerine uygun bir uluslararası iş bölümü yapılmasını ister. Biricik Pazar haline gelen yeryüzündeki kapitalist ilişki ve çelişkileri aynı zamanda genelleştir. Üretim güçleri ve **iş sosyalleşir**. Halbuki **üretim ilişkileri**, yani şahıs mülkiyeti ve devlet sınırları, üretim güçlerinin o genel eğilimi ile taban tabana zıttırlar. Ferdi, şahsî bir çember olarak, üretim güçlerini sıkmak ve boğmak isterler.

B) DEVRİM GÜÇLERİ ÜSTÜNDÜR

Tarihte ne zaman üretici güçler üretim ilişkilerine zıt geldiyse, toplumda mutlaka bir değişiklik olmuştur. Emperyalizm de böyle bir tezat çağı olduğuna göre, bu zıt tezle antitezin (üretici güçlerle ilişkilerinin) çarpışmasından çıkacak olan değişiklik sentezi, bir doğum mu, bir ölüm mü olacak? Hem doğum, hem ölüm: Kapitalizm ölecek, sosyalizm doğacak.

Üretici güçleri fetişleştirmeyen Marksizm'e göre; toplumda tekniğe can ve hareket veren insandır. Sınıflı toplum üretici güçlerinin istediğini verecek veya vermeyecek olan şey, sınıflar arasındaki dövüştür. Emperyalizm içinde: Bir, üretici güçlerin toplumu götürmek istediği yeri özleyen Devrimci güçler grubu; bir de, o yeri kendisine mezar sayan gerici kuvvetler grubu olmak üzere, iki ordugâh vardır. Bir yanda, derebey, mihrace ve mandarinden, silâh fabrikasına kadar bütün gerici sınıf ve zümreleri sinesinde toplayan finans oligarşisi kampı; öte yanda bütün sömürge, geri, bağımlı küçük memleket halklarından fakir köylülere kadar evrende ezilen ve soyulanların hepsine öncülük eden proletarya (işçi sınıfı) ordugâhı.

I- Finans Kapital İrticacı: Nerelere kadar varabilir? Bu, bir teorik (**nazarî**), bir de pratik (**amelî**) olarak iki bakımdan aranabilir.

a- Teoride: Madem ki, tekellilik bir nevi dünyayı sarmaktır. Acaba bir gün, bütün dünyanın finans kapitalistleri müthiş biricik bir tröst halinde birleşemezler mi? Bu "acaba" oportünistlerin meşhur **Süper emperyalizm** adlı nazariyeleridir. Bir kere, **genellikle** Marksizmin felsefesi, bu saçmayı çürütür. Tekellilik ilânihaye [sonsuz dek] büyüyecek demek; evvelâ toplumda sırf evrim olacak, hiç devrim görülmeyecek demeye benzer. Halbuki, bizzat kapitalizm zamanında bile, serbest rekabet, bir müddet büyüdüktan sonra, kendi zıddı olan tekelliliğe dönmemiş midir? Onun için monopolcülüğün de biricik bir cihan tröstü yaratmadan önce, yeni yeni keyfiyetlere (niteliklere) atlaması, umumî bir kanun hükmündedir. Su bile 100 dereceye kadar ısınmağa tahammül eder, ondan sonra galeyan başlar. Saniyen [ikinci olarak], insan iradesi "sudan" değildir. Kitlelerin hareketi ve temayülü, proletaryanın sınıf dövüşü, finans oligarşisinin ideali karşısında armut toplayamaz, elbet ona karşı çıkar ve çıkıyor.

Daha sonra, özellikle süper emperyalizmin saçmalığını gösteren şey; Leninizm'in kapitalizmde tespit ettiği, **eşit olmayan** gelişim kanunudur. Kapitalizmin, evrenin dört bir yanında başka başka tempolarla gelişmesi, öyle çelişkiler yaratır ki, bütün evren emperyalistleri üstünde bir emperyalizm tasavvuru, pratikte ham hayalden başka bir şey değildir. Eşit olmayan gelişim, değil bir süper emperyalizmi, hatta az çok devamlıca bir anlaşmayı bile imkânsız kılmıştır. Bugünkü politika dünyasında görülen **istikrarsızlık** ve sık sık toplanıp dağılmalar, buna delildir. Bir "Cemiyeti Akvam" topluluğu bile, düne kadar birkaç emperyalistin hegemonya yuvası iken, kısa zamanda Japonya'yı, Almanya'yı attı ve Sovyetleri içine aldı. Şimdi gene ortalıkta çan çalıyor: *"İtalya uluslar sosyetesinden (topluluğundan) çekilmek üzere!"* (Kurun 15. IX. 935) Mussolini şöyle diyor: *"İngiltere'nin bizden, Afrika güneşi altında bir toprak parçasını esirgemesini canavarca bir hareket sayıyoruz."* (A.A. 17. IX. 1935)

Yani, dünkü müttefik, bugünkü "canavar" düşman!.. Onun için süperemperyalizm, **süperoportünizmin süperillüzyonundan** başka bir şey değildir.

Emperyalistler arasındaki çelişkiler tükenmez. Halbuki emperyalist devlet çerçevesi içinde de aynı çelişkiyi buluruz. Meselâ, barış zamanında sınıf çıkarı bakımından, sömürgelerin endüstrisiz ve geri kalmaları, anavatan için bir zarurettir. Halbuki, aynı anavatandaki finans kapitalistlerin ferdî menfaatleri bakımından, kapital ihracı bir zarurettir. Anavatandan koloniye kapital götürmek ise, koloninin, endüstri sahibi oldukça, anava-

tan endüstrisine karşı kafa tutmağa başlanması neticesine varır. Demek, kapitalizm kapitalizm olarak kaldıkça cibilliyeti iktizası [karakteri gereği], süperemperyalizm bile ilânhaye gidemiyor.

b- Pratikte: Bugün enternasyonal finans kapitalin baş vurduğu son bir irtica metodu var: **Üretici güçlere gem vurmak**. Bu uğurda emperyalizmin yaptıkları: Tekniği tahrip etmek, ürün stoklarını yok etmekten yabancı işçi gelmesine engel olmaya ve otarşiye kadar çeşit çeşit ayrılıklardır. Fakat, bizzat burjuva basını, bu tedbirlerden hiç birinin tutmadığını boyuna itiraf eder. Meselâ şöyle bir teklif ortaya atılır:

"Haddinden fazla bol makine kullanılacağına, faraza dokuma endüstrisinde- fazla gelen işleri işletmeden alıkoyarak, hatta tahrip ederek- işletme sahipleri lehinde bir tâviz sistemi teşkilâtlandırmak münasip olmaz mı idi? Zaten bu yapılıyor ve endüstrimizi kurtaracak olan da budur."(Information, Paris, Lu, 9-XI-934)

Fakat, **otarşi** temayülü tenkit edilirken, yukarı ki teklife de şöyle cevap verilir:

"Bazıları ekonomik tecerrüdün bize şu bahtiyarlık çağını getireceğini sanıyorlar. Herkes kendi kendine yetecek ve komşularını kıskanmağa hacet kalmayacak. Hey mübarek basitlik! Her memleketin endüstri mekanizması bir ülkeye muhtaç olacaktır. Ya bu ülkenin sınırlarını kim tespit edecek? Diyelim ki, Lankaşayr, Britanya imparatorluğu ile iktifa etsin. Fakat Ruhr'un üretimi nerelere kadar yayılacaktır." (New Republic, New York, Lu, 28-XII. 934)

Yani: Bir kapitalist tekniği yakınca, ötekileri de yakmazlar ve emperyalizmde sınırlar er geç zorlanmak mecburiyetindedir.

"Yer yüzünde 50 memlekette tutulan istatistiklere göre, 1934 yılında 2 milyon 400 bin kişi açlıktan ölmüştür." "Aynı yıl içinde 1 milyon vagon arpa, 26.700 vagon kahve, 285 milyon kilo şeker, 26 milyon kilo pirinç, 25 milyon kilo et, fiyatları yükseltmek düşüncesiyle yok edilmiştir." (Gazeteler, 7. VI. 1935)

İstanbul'da kurulacak bir birlik şunu yapacak:

"Torik fiyatı 25 ve palamut 5 kuruştan aşağı düşerse, birlik faaliyete geçecek, muamelâta vaziyet edecek, fazla balık çıkarsa bunlar tekrar denize dökülecektir." (Cumhuriyet gazetesi, 14. IX. 1935)

Bütün bu "plan"lar, insanları aç öldürmekten başka bir netice verebiliyorlar mı? Hayır. Parisli L'Economie Internationale, muvaffakiyetsizliğin sebebinin şöyle anlatıyor:

"Apaçık bir surette belli olan bir şey varsa, o da, başka yerde üretim kontrolsüzcesine gelişmeye bırakılırken pazardan stokları geri çekmek boşunadır." (21. XII. 1934)

Ecnebî iş eline engel olmak da böyle:

"...İstenen kimselerin memlekete girmesinin önüne geçen şimdiki tahditler nispetinde, cihan terakkileri açıkça geriletilmiş bulunuyor." (Revu de Barclays Bank Londra, 30.6.934)

Bir kelime ile, burjuvazi ne yapsa, bir türlü teknik ilerleyişi pratik bir surette gericilik batağında boğamıyor. Nitekim, bunca gericiliğe rağmen evren nüfusu eksilmiyor, her gün biraz daha süratle artıyor. Bir yılda dünya nüfusunun yüzde artış nispeti: 1811 ilâ 1861'de 0,56, 1861 ilâ 1911'de 0,9 iken, 1921 ilâ **930'da** 1,23'e çıkmıştır.

II- Proletarya İnkılâbı: Karşı devrimci emperyalist burjuva kampının karşısına, her gün daha ziyade ezilen proletaryanın, fakir ve çalışkan köylü ve esnafın, sömürge halklarının ve küçük milletlerin devrimci ordugâhı dikilir. Milliyet meselesinin temeli köylü meselesidir. Onun için, ezilen sömürge geri küçük memleket halkları deyince esas akla gelen, köylü yığınlarıdır. Demek emperyalizme gerçekten karşı koyacak olan Devrimci kuvvet: İşçi-köylü kuvvetidir. Bu kuvvet içinde öncü: Rehber ve öz inkılâp kuvveti, bütün mazlum insanlığa kurtuluş yolunu açan işçi sınıfıdır. Ancak işçi sınıfı sosyal devrimin başında yürüeyebilir. Çünkü, finans kapitalden daha evrensel örgütlenme kabiliyeti vardır, emperyalizmi her yerde ve en kuvvetli olduğu merkez noktalarında takip etmek imkanı elindedir, tarihin manivelâsı olan modern tekniğe o hâkimdir, dar ve batıl inançlardan şuurunu o kurtarmıştır. Bütün sınıflı toplumların tarihinde olduğu gibi, bugünkü sosyete de dahi, iki başlıca sınıf arasındaki dövüş, insanlığı devrime veya irticaa sürükleyebilir. Modern başlıca sınıflar: **Proletarya (işçi sınıfı) ile Burjuvazi (kapitalist sınıfı)**dır. Burjuvazinin irticaında muvaffak olmayışını gördük. Proletaryanın cihan inkılâbında yürüyüşüne neler engel olur? Ve bu engeller ilânhaye devam edebilir mi?

Proletarya inkılâbının karşısına ilk çıkar görünen engel, umumiyetle kapitalin diktatörlüğü, özellikle faşizmdir. **Faşizm: "Finans kapitalin en şoven (koyu milliyetçi), en emperyalist, en mürteci elemanlarının açık ve terörcü diktatörlüğüdür."** İnkılâba karşı koymak için faşizmin yapmadığı yoktur.

1- İlmî maskaraya çevirir.

"Bundan böyle iki şıktan birini seçmek lâzım: Ya 19. yüzyılın yolunda yürünecek ve bunun sonu komünizme çıkacak, yahut da o yoldan nihaî surette ayrılmanın çaresine bakılacak." (Frankfurter Zeitung, 23.11.1934)

Normal ilimden nasıl ayrılır? Şöyle:

2- Basın finans kapitale satılır. Almanya'da: "Meslek, akide, sınıf menfaatlerini müdafaa" etmez gözüken, 1800'e kadar ecdadında da Ya-

hudi bulunmayan, gazete çıkarabilir. Fakat Nazi ve Rayh teşkilâtları, yani finans kapital müstesna..." (Son Hitlerist matbuat kanunu)

3- Eleştiri yasak, Mussolini şöyle der: "Yalnız yüz kerede bir kere tenkit, objektif, akıllıca, vazih ve velûd [açık ve doğurgan] müşahedeye [gözleme] dayanan aristokratik rolüne erişir. Fakat en iyisi herkes o yüz kerede bir kere kendisine nasip olmadığını düşünmesi; ve dilini tutmasıdır." (Popolo d'Itali 21. XII. 1934 Lu.)

Yani, finans kapitalin her demagojisine, Âmin! Demeli.

4- Öğrenim geriletilir. Almanya'da Nazizm sayesinde üniversite talebesi: 1933-34 yılında: "Evvelki tahsil yılına nispetle, yüzde 13.09 bir eksiliş gösteriyor." (Der-Ring, Lu, 26.10.934) "1934-35 kış sömestri esnasında, Alman üniversiteleri talebelerinin sayısı 86.865'i, yani 1931'de tescil olunanların üçte ikisini bulur." (Berliner Tageblatt, Lu, 14.6.935)

5- Asrî üfürükçülük. İtalyan mekteplerinde, derse başlarken okunan Mussolini duası şudur: "Allahım, senin inayetinle memleketimizin idaresi başına geçen, İtalya'yı mukadderatını başaracak surette ihya etmek isteyen adamı kudreti rabbaniyene nail etmeni niyaz ederiz."

Hitlerizmde her sabahki mektep duası da bu "Allahım bütün yer yüzünde en şanlı vatan olan vatanımızı sen koru." "Ve kadiri mutlak olan ellerinle ulu ve yiğit başvekilimizi himaye et. Führerlerimizi taziz eyle [yücelt.] Amin."

6- Hükmü karakuşiler. Hitler, yalnız kalacağını anlayınca, bir gün evvel birlik olduğu Röme'yi eliyle öldürdü. Sonra bu ölüm cezası için kanun çıkarttı. Böyle dramaların artistleri ne kazanırlar? Finans kapitalin ihsanını:

"İspanya Bankası Meclisi (âsilere karşı tam bir zafer kazanan) M.Lö-rü'yü ziyaret ederek kendisine bir milyon pesatalık bir meblâğı tevdi etti." (A.B.C. Madrid, Lu, 19.10.1934)

7- Nihayet hafiyelik. Bütün serserilere geçim yolu, olur. Bâl'de çıkan National Zeitung yazıyor:

"Almanya'nın büyük şehirleri adeta bir hafiyelik şebekesiyle kaplıdır. Hiçbir lokanta, kahve, hatta dörtyol ağı yoktur ki, Gestapo (gizli Alman polisinin) sadık bir bendesi ile cihazlanmış olmasın." (Lu, 26.10.934)

Evde: Musluk içinde mikrofon; kahvede: Masa altında gramofon. ödü patlayan finans kapital, halkın gönlünden geçenleri bile cezalandırmaya bakıyor. Fakat nafile: Kızıl bayrak gazetesi gizli olarak, ama eskisinden iki misli fazla tirajla çıkıyor ve kitle hareketi yeniden hızlanıyor. "Üç yıldan beri ilk defa olarak geçen ayın ortasından beri Almanya'nın dört bir tarafında: Silezya'da, Bavyera'da, Vürtemberg'de ve Saks'ta grevler patlak verdi" (National Zeitung, Bâl 21.6.935).

Çünkü faşizmin demagojisine rağmen, yalnız 11 milyon işçi ayda 100 mark alabiliyor, öteki 4 milyonun aldığı 40 ilâ 100 marktır ki, bu iç ücreti *"hemen hemen 3 yıl önce müseccel [kayıtlı] bir işsiz aldığı şeydi..."* (Keza)

Demek, emperyalizmin proletarya inkılâbına karşı oynadığı son koz da (faşizm) çürük çıktı. Halbuki işin bir de evveliyatı var: Faşizm niçin gel geçte olsa muvaffak oldu? **Sosyal-demokrasi** denilen sapıklık ve oportünizmle işçi sınıfı ikiye bölündüğü için. Oportünizm (uzlaşıcılık) nasıl olur da işçi sınıfı içinde yer edebildi? **Oportünizmin** birçok sebepleri arasında en başta gelen kaynağı **İşçi aristokrasisidir**: Emperyalizm monopol ve kolonilerden elde ettiği **fazla kârın** bir parçacığı ile işçi sınıfının en üst tabakasından bir kısmını satın aldı. Onlara sendikaları idare etmek, parlamentoda burjuvaziye yardakçılıkta bulunmak gibi "imtiyazlar" da verdi. Küçük burjuvalaşan bu "parlak" işçi zümresi, işçi sınıfı içinde emperyalizmin ajanı oldu: Oportünistler, sözde "kendi" vatanlarını korumak için emperyalist harpleri tuttular (Cihan harbinde 2. Enternasyonalin çöküşü). Sırası geldi, bunlar işçileri ezmek için kendi fırkalarına bile ihanet ettiler. (Mac Donald'ın "Milli Kabine"si). Böylece sosyal-şovenizm, sosyal-emperyalizm denilen illetleri, işçi sınıfına bulaştırdılar ve nihayet faşizme zemin hazırladılar.

Fakat oportünistler niçin kendilerini dahi baltalayan faşizmi yetiştirdiler? Çünkü gerek işçi aristokrasisi, gerekse ona dayanan oportünizm çöküyor. Bunun sebeplerini, gene emperyalizmin son teknik ve politik şartlarında buluyoruz: Kapitalizmde Makinizmin artışı, insanı makine emrinde bir hizmetçiye çeviriyor. Birçok kalem, hesap vs. işlerinde bile insan yerine makine-adam, robotu kullanılıyor. Rasyonalizasyon için verimini arttırdıkça, işçilerin gerçek ücretleri düşüyor. Emperyalizmin Cihan harbiyle açılan genel buhran devrinde, endüstri hızı duruyor. Kapitalin organik bileşimi büyüyor. Orta sınıflar şiddetle aşınıp proleterleşiyor. Eskiden lâtan (gizli) olan işsizlik şimdi müzmin ve daimileşiyor. Bu yüzden ücretler düşüyor: Buhrandan önceki kapitalizmin **"istikrarlaşma"** devrinde bile, 11 ileri memleketten yalnız ikisinde harpten evvelkisine nispetle iş ücretleri artmış, 1'inde olduğu gibi kalmış ve 8'inde eksilmişti.

Bütün bu haller, **ihtisaslı**, yani pahalı, işçi yerine kaba işçiyi, manövrü geçirir. Ayrıca emperyalizmin dış ilişkileri de beterleşir: Pazar ve koloniler anavatanların elinden gider; silâhlı çatışmalar, altından kalkılmaz masraf kapıları açar. O zaman, zaten ekonomikman lüzumu kalmamış olan **Mutahassis-aristokrat** bir **işçi** tabakasını, politikman satın almak imkânı da bulunamaz. O zaman amele aristokrasisi tarihe karışır. Onun yerine, yeni ve lüks bir zümre türer: **Memur ve müstahdem** kadrosu,

Almanya'da işçiye nispetle üretim müstahdemleri 1907'de 1/11 iken, 1925'te 1/6'e çıkar. Fakat bu yeni uşak tipinin artık işçi sınıfı ile hiçbir ilişkisi yoktur. Kadro, patron sınıfı ile uzvi göbek bağıllığı bulunan dolgun ücretli, muti, sadık bir avuç bendedir. Onun için kitleler her gün biraz daha **radikalleşir. Hoşnutsuzluk** büyür. Ve bu hal, iç politikada da her gün artan yırtınmalardan bellidir.

Almanya'da Hitlerizm bir Klân dövüşüyle kıvranıyor. İngiltere'de Loid Corc, Marx'a karşı Robert Owen sosyalizmini koyuyor. (28.12.1934 Lu); Amerika'da Upton Sinclair, La Follette, baba Coughlin gibi yarım faşistler, hoşnutsuzları çekerek "**bir üçüncü parti**" kurmak istiyorlar. (La Correspond. intern 10.12.1935) Fransa'da kitle zoruyla Radikal parti dağılıyor. Sosyalistler (1932 ilâ '34'te 27 bin üye kaybedince) 1935 Mülhouse kongrelerinde şöyle bağırıyorlar:

"İnkılâp gökten inmez, hazırlanır" (Ziromski) *"Sosyalizmin, şimdiki rejim içinden tedricî [dereceli] bir surette kopartılacak reformlarla fıskıraçağına artık inanmıyorum."* (Vincent Auriol)

"Proleterler silâhları nerede bulurlarsa orada ellerine alacak ve kullanmakta tereddüt etmeyeceklerdir." (Paul Faure) ("Söyleyene bakma, söyletene bak!" H.K.)

Proletarya inkılâbının kaçınılmazlığı şöyle hülâsa edilebilir:

1- Emperyalizmde, teknik imkânlar, ekonomik imkânlardan daha büyüktür. Kitlenin üretim kabiliyeti, alım kabiliyetinden daha geniştir. Buhranlar eskisi gibi devir devir gelmez, sıklaşır ve müzminleşir. Kapitalizmin umumi Buhran devri, toplumu kasar kavurur.

2- Emperyalistler arasındaki tezatlar o derece büyür ki; her ittifak, ancak gelgeç bir **mütareke** içindir. Emperyalist harp ise, yaman tahrip tekniğiyle **Dünyayı dinamitlemekten başka bir şey değildir.**

3- Koloni ve geri memleketlerde, yerli ile ecnebi burjuvaziler el ele verince, şiddetli kapital birikişi, şiddetli proleterleşme görülür. İflâs eden orta sınıflar işçi sınıfıyla birleşirler. Her soygunun ancak ecnebî kapitalle birlikte ortadan kalkacağını belirten **koloni anavatan tezadı** alır yürür.

4- Aristokrat elemanları gittikçe azalan ve oportünizmin tesirinden kurtulan işçi sınıfı, biricik finans kapitalle dövüşebilmek için, onun gibi millî ve beynelmilel mikyasta [ölçüde] teşkilâtlanmaktan başka çare bulamaz. Her işçi hareketine karşı oligarşi devletinin terörü çıktıkça, işçiler, artık kapitalist rejimi içinde ekonomik mücadele ile işin bitmeyeceğini, politik teşkilât ve inkılâpçı dövüşle emperyalist sistemini alaşağı etmenin kaçınılmazlığını iyice kavrarlar. İşçi sınıfı kendisine el uzatan bütün dünya mazlumlarıyla birleşerek, emperyalizme karşı ve Evren Sosyalizmi için savaş açar.

Stalin'in dediği gibi: Yer yüzünde "Allah'ın inayeti"ne dayanan kapitalist devletleri yerine, "işçi sınıfının kuvvet ve kudretine" dayanan Sovyetler iktidarı kurulur.

Hem, bunun böyle olduğu bugün artık bir faraziye (hipotez) olmaktan çıkmış, bir realite (gerçek) haline gelmiştir. Önümüzde, insanlık, emperyalizme rağmen sosyalizme geçer mi, geçmez mi meselesi yok: Geçti bile! 180 milyon nüfuslu Rusya, sosyalizmi yükseltiyor; 600 milyon nüfuslu Çin, emperyalizmin "sükût konspirasyonuna" rağmen Sovyetler Hükümetini kurdu. Emperyalist uşağı generalleri, bilmem kaçınıc "Seferdir boza boza paçavraya çevirdi. Bunun daha münakaşası kaldı mı?

EK 1

GEBEREN KAPİTALİZM: EMPERYALİZM BUGÜNKÜ DURUMU

Sosyalist 20 Ocak 1967

Kapitalizm, Cihan savaşıyla yıktıklarını, savaş sonrası elbirliği ile yapmaya girişmişti. Bu yapıcılıkta para Amerika'dan, emek öteki milletlerden di. Yıkılmış Avrupa o sayede onarılıp, geliyordu. Bu taşıma suyla değirmen döndürmekti. Memleket ekonomisini Amerikan finans kapitalinin boyunduruğu altına sokmaktı. Ama, hiç bir kapitaliste, Amerikan kapitalisti yabancı düşmüyordu. Maksat milleti soymaksa, ha yerli sermaye, ha yabancı, uzlaşıp milletlere çaktırmadan soygunu yürütmeliydi. Bu gidiş iyi gidişti. Yenilgin Almanya, ekonomik zafer "**MUCİZE**"sini göstermişti. Aman, ne güzel, herkes Amerikan Sermayesinin emrine girsin!

Düne kadar, ileri-geri bütün kapitalistlerin ortak korusu, bu şarkıyı çarıyordu. Onarım ve Kalkınma aşaması çarçabuk aşıldı. Şimdi kapitalizm, bütün o göstermelik "**PLAN**" dalgacılıklarına rağmen yeniden ezeli tıkanıklığına, tık nefesliğine girdi. Bu fazla şişmanlıktan kalbi yağ soysuzlaşmasına uğramış zengin hastalığına karşı, Avrupa Finans Kapitalizmi ne yapacağını şaşırılmış bulunuyor. Mademki Kapitalizmi gelişme bozuyor: Öyleyse gelişmeyi kısılam! Emperyalist kapitalizmin ilerilik düşmanlığı yeniden kalbur üstüne çıktı.

Expreste'in ekonomi yazarı Roger Priouret diyor ki: "*Ekonomi gelişimini frenlemek isteyen her hükümet, faiz rayicini arttırmakla işe başlar.*" (16/10/66) Çünkü, bir ülkede faiz yükseldi mi, para pahalılaşır, kredi azalır, borsa somurtur. Yatırımlar güçleşir.

Fransa 1963 yılı yaptığı ödünlere %4,5 faiz veriyordu. Bu yıl aldığı 1 milyar ödünce yüzde 6 faiz ödüyor. Şimdi, Özel tasarruf kaynaklarına ödenen faizler Amerika'da %5 , Fransa'da %7, Almanya'da %8'dir. Daha geçen baharda Frankfurt %7, Amsterdam %8 faiz veriyordu... Bu hesaplara göre Batı Kapitalizminin Anayurtları derece derece ve toptan ekonomik gelişimlerini her gün biraz daha fazla gemlemektedirler.

Sebeb Kapitalizmdir. Yalnız başına Kapitalist Devlet, toplum vücudunu kemiren korkunç bir kanser haline gelmiştir. Tek savunma masraflarını Bütçelerin, Fransa'da %25'ini, Almanya, İngiltere ve Amerika'da %26'sını yutuyor. Bu dev devletleri ayakta tutmak için artık vergiden de medet umulmuyor. Bir damla daha fazla vergi, toplumun dolu bardağını taşıracaktır. Bu yüzden devletler, tam keçenin dört ibiğini suya daldırıp üzerine taş koyan bizim batakcı ağalar gibi, ödünç verenlere boyun eğmekten başka çıkar yol göremiyorlar. Öylesine bir batakcılık ki, bugün her ülkenin bütçesinde büyük büyük gider bölümleri (milletlerin akar ihtiyaçlarından önce), alınmış ödünçlerin borçlarını ödemeye gidiyor. Frankfurt'ta masrafların yarısı, eskiden alınmış ödünçlerin borç gediğini tıkamakta kullanılıyor.

O zaman, dengesiz ve anarşik kapitalist düzenin mirasyedice müsrif bezirgan çelişkileri gözler önüne seriliyor. Bir yandan, işçinin ağzına bir parmak bal vermek için, sözde ücret arttırmaları yapılırken, ötede makine ve mal fiyatlarına ondan aşırı ZAM yapılıyor. Bir yanda yeni yeni apartmanlar gökleri tırmalarken, ötede **"otomobil mezarlıkları"** şehirleri dolduruyor. Amerika'nın en ileri bölgesi Los Angeles'e bakıyoruz: Bir yanda muhteşem oto yolları gözleri kamaştırıyor, ötede gökleri kaplamış süprüntü yakanların kara dumanları gözleri yaşartıyor... Bütün bunlar, yatalak kapitalizmin iç ufunetlerinden, yüzeye vurmuş fistüller ve irinleridir.

Birbirlerini Yiyecek Kapitalist Canavarlar

Büyük Emperyalist Devletlerin faiz rayiçlerini gösteren rakkamlar bize neyi anlatıyor?

Herşeyden önce, artık, büyük emperyalistlere dediğimiz Batılı Kapitalist Devletler arasında, şimdye dek sinsi sinsi birikmiş bulunan derin farklılaşma ve zıtlaşmaları açık seçik patlak vermiştir. Diplomasilerin kaside eldivenleri içinde güçlülükle gizlenmiş **"Demirel"**ler yumruklaşıyor. Amerika %5, Almanya %8 faiz ödüyor ne demektir? Şu demektir. Amerika, bütün dünya (Bu arada Batılı Emperyalistler) zararına kendi gelişimini sağlıyor. Bu güne değin **"MUCİZE"** lakırdısı ile göklere çıkarılmış Alman gelişimi, birdenbire, Amerika'nın 2 katına yakın faiz ödemekle, Amerikan gelişiminin hemen hemen yarısı kertesine düşmüş bulunuyor.

Amerikan üstünlüğüne Türkiye hayran olabilir: Batı kapitalistleri kolay kolay katlanamazlar. Amerika-Almanya faiz rayiçlerinin iki kutbu arasında, Emperyalistler-arası zıtlık yatıyor. Bu zıtlığın, geçen yıldan beri masa başlarında gizli gizli tartışılan en keskin bir mekanizması da Para Fonu üzerine Amerikayla Avrupalı omuzdaşları arasında çıkmış, sürüp giden çekişmedir.

Amerikan emperyalizmi deyince yalnız şu iki üç dolar harcanımını göz önüne getirmek yeter: 1) Amerika yılda 50 küsür milyar dolar harp bütçesi harcıyor. Amerikan finans kapitalinin dünyada sağladığı çapulları bu milyarlar garanti edebiliyor. 2) Amerika haydutları her yıl resmi istatistiklere göre 50 milyar haraç kesiyorlar. Amerikan Finans-Kapitali, kendi yurdundaki egemenliğini (gerekirse Kennedy gibi bir Cumhurbaşkanı bile **"faili meçhul"** cinayetlerle kim vurduya getirme, **hürriyetini seçişini**) harp bütçesi kadar para ödediği gangsterleri ve Lobi adını verdiği parayla adam (Hakimden Milletvekiline dek, Senatörden Cumhurbaşkanına dek hep **"Büyük Adam"**) satın alması ile garanti altına alıyor.

Yurtta 50 milyar, Cihanda 50 milyar, her yıl dolar olarak bulunacak. Amerika kendi yurttaşlarını ve cihan milletlerini ya satın alma, ya bombayla korkutma politikası için en azından bu paraya muhtaç. Onu kimler ödeyecek? Gene Amerikan yurttaşları ile bütün dünya milletleri. Nasıl? Kumar muazzamdır. Amerika kendi yurttaşlarını, daha yüksek bir **yaşama standardının** yemi ile oltasına takmıştır. İki büyük Cihan Savaşında, başka milletler kan dökmüştür, Amerika, parayı toplamış olmakla bu standardı yükseltmiştir. Amerika başka milletleri cömertçe **"Amerikan yardımı"** denilen yemle oltasına takmıştır. O da gene, İki Büyük Cihan Savaşında her millet birbirini kırarken, Amerikanın para kırmış bulunmasından ileri gelmiştir. Kapitalizmin, gider ayak son cilvesi, böylece **"AMERİKAN MUCİZESİ"** oldu.

Amerikan mucizesiyle çarpılan Dünya içinde: İngiltere, Fransa, Almanya ve ilh. gibi, birbirini yemiş eski Dünya Emperyalistleri de var. Şimdi ikinci safaya itilmiş eski kurtlar (Avrupa Emperyalistçikleri), savaş sersemliğinden yeni yeni ayıldılar. Emperyalizm avına çıkmış iken, kendilerinin av edildiklerini acıyla duyuyorlar. Amerika'nın her yıl artan SERMAYE İHRACATI (Türkiye'deki sahte adıyla: **"Amerikan yardımı"**) denilen hileli yoldan kendi anayurtlarında sömürülüp soyulduklarını gittikçe daha iyi anlıyorlar. Dayanamıyorlar buna...

İrili ufaklı Emperyalist canavarların geri kalmış ülkeler gibi, birbirlerini de nasıl delayıp yediklerini, ayrıntılı çeşitleriyle sırası geldikçe açacağız. Artık mızrak çuvala sığmıyor. Günlük gazetelere dek patlak veren rakamlar ilginçtir. Amerika'nın yabancı ülkelere yatırdığı sermaye 1950 yılı 11.8 milyar iken, 1965 yılı 49.2 milyar dolar oluyor. Her yıl %27 ölçüsünde hızla Amerikan sermayesi yeryüzünü kaplıyor! 1966 yılı Amerika'nın yalnız **"Özel Sermaye** sektöründen ve yalnız **DOLAYSIZ** olarak denizaşırı ülkelere yaptığı SERMAYE YATIRIMI 50 milyar dolardır (500 ila 750 milyar Türk lirası). Türkiye'nin 50 yılda millettten toplayabildiği bü-

tün bütçelerinin tutarı kadar para, her yıl Amerika'ya yağlı kârlar sağlamak üzere, başka milletlerin boğazlarına oturmıştır. Amerika'nın başka ülkeleri sermayeyle istilası, ortalama yılda %6 sayılıyor. 1965 yılı %11 bulunuyor. Biz 15 yıl için %27 bulduk.

Bu "**Hayasızca akın**", Türkiye'ce değilse bile, büyücek emperyalistlerce **durdurulmak** isteniyor. Çünkü Amerika sermaye ihraç ettiği (yahut: "**Amerikan Yardımı**") ülkelerin rızkını çalmakla, toprağını üs, halkını soysuz köle yapmakla kalmıyor. O ülkelerdeki Kapitalist sınıflarının da ekonomi politikalarına, siyasetlerine ve her türlü "**içişlerine**" de el koyuyor. İşte buna, sömürgeliğe alışmamış Avrupalı Emperyalistler gelemiyorlar. De Gaulle'ün kalkık burnu altında Alman krizi çatlayınca, yeryüzünün en centilmen canavarı İngiliz Emperyalizmi bile, İşçi Partisi Lideri Wilson'un ağzından şu baklayı çıkarmadan edemiyor:

"Amerikalı dostlarımız, dostlarımız oldukları için şu söyleyeceklerimizi herhalde anlayacaklardır: İngiltere'ye veya Avrupa'nın başka ülkelerine yapılacak yeni sermaye yatırımlarını memnuniyetle karşılız. Fakat, Manş denizinin iki yanında da, sermaye yatırımlarının bir hegemonya kurma veya müdahale aracı olarak kullanılmalarını, hiç kimse kabul edemez." (Dış haberler servisi, 27/12/1966)

İngiliz İşçi Partisi diyor ki: Bre Amerika, öteki ülkeler sömürge et, onu biz de yaparız. Ama, biz yüzyıllık sömürgecilere de mi "**LO..LO..LO..!**"

EK 2

EMPERYALİSTLER ARASI BOĞUŞMA AMERİKAN SÜPEREMPERYALİZMİ

Sosyalist, 7 Şubat-4 Mart 1967

Sovyetler Başbakanı ile İngiliz Başbakanı, son haftalar Avrupa Karakıtasında karmanyol oynarca mekik dokuyorlar. Ne oluyor? İngiliz Wilson, kabinesinde "**Asileri**" temizledi: Yerlerine hep "**Ortak Pazarcıları**" bakan etti. Sonra 6 Karaavrupa ülkesine doğru paçaları sıvadı. Telaş neden?

İkinci enternasyonal kocakarılarının ağızlarında geveledikleri bir "**Süperemperyalizm**" vardı. Onlara göre Süperemperyalizm, belki de yer yüzünde Hitler'in sonradan taklide çalıştığı "**Bin yıllık barış**" bastırır. Günümüzün Süperemperyalisti Amerika'dır. Ne görüyoruz?

İkinci Cihan Savaşı bitince, Bütün Avrupa Emperyalistleri (ve Cihanın ileri geri kapitalist ülkeleri) gibi İngiltere de, Amerika'nın kucağına düştü. Amerika Süperemperyalist (aşırı emperyalist) oldu. Şimdi, bir yanda Avrupa'nın klasik sömürgeleri Avrupa Emperyalistlerini silkip atarlarken, ötede, Avrupa Emperyalistlerinin kendileri de, Amerikan Süperemperyalizmine karşı bir çeşit ekonomik "**Kurtuluş savaşı**" açmak zorunda kaldılar. Wilson'u "**tabanı yanmış it gibi**" dolaştıran zor, bu savaşın keskinleşmesidir.

Amerikan Süperemperyalizmine karşı ilk isyan bayrağını açan Fransa oldu. İngiltere'yi paçalarından yakalayıp Amerikan kuyruğunda sürükleyen safra: Kendi kuyruğunda takılı sarkan "**Ortak Evren: Commonwealth**" dediği, sözde bağımsızlaşmış eski İngiliz sömürgeleri idi. Amerika'nın dünya ölçüsünde dolarla yaptığı çapulu, İngiliz Sterlin alanında yapmakla avunuyordu. Wilson, 1961 yılı şöyle diyordu: "*Düsseldorfta (Alman şehrinde) çamaşır makinesi satmak için, Ortak-Evren dostlarımıza ihanet etmek, haksızlık olur.*" Hırsız İngiliz, büyük haydut Amerika'yı destekliyordu.

A) Ortak Evren İhaneti ve Üretim

Gel zaman git zaman, Amerikan kuyruğunda Dimyata pirince gideceğini uman İngiliz emperyalizmi, bir de baktı ki: Evindeki "**Ortak-ev-**

ren" Commonwealth pirincinden oluyor. Son on yıl içinde, İngilizin girmem dediği Ortak-Pazar'la olan alışverişi 2 kat arttığı halde, kendi Ortak-Evreniyle olan alışverişi yerinde sayıyordu. Aynı Ortak-Evren'in İngiltereyle olan alışverişi yerinde saydığı halde, Amerikayla olan alışverişi 2 kat artmıştı!.. Böyle bir denklemin sonucu ortadaydı: İngiliz Emperyalizmi, Amerikan dost kazığı ile, Ortak-Evren'den dışarıya atılıyordu.

Bu ekonomik Amerikan kazığı, politikada büsbütün çuvala girmez mızrak oldu. İngiliz Ortak-Evrenindeki ülkeler, Amerikan kuyruğu yalamakta İngilizli aştılar: Kanada, Endonezya ile İngiliz Borneo'da çatıştıkları gün Endonezya'ya uçak sattı. Avusturalya, İngilizin karışmadığı Vietnam'a, Amerika kuyruğunda asker gönderdi. Nijerya, İngilizin girmediği Ortak-Pazar'a bağlandı. Rodezya, İngilizin başına bela kesildi. Bütün bu ve benzeri "**Ortak-Evren bağımsız politikaları**" altında Amerikan süperemperyalizminin yattığını İngiliz daha fazla görmezlikten gelebilir miydi?

Onun üzerine 1963 yılı aynı Wilson şu baklayı ağzından çıkardı:

"Amerika bizi her batağın içinden kurtarmak için birebirdir diyen o rahatsever doktrinden daha etkili kuruntu olamaz. Gayri, İngiltere'nin dünyadaki sözügeçerliği, üretim yapılabildiği ölçüde varolacaktır." Amerikan kuyruğu yalamakla gününü gün eden bütün çakalların kulaklarına küpe olması gereken bu eski kurt İngiliz sözü ne demekti? Şu demekti: Üretim yarısını yitiren ülke, en kaşarlı Emperyalist Devlet bile olsa, diri diri yenilmeye mahkumdu!

İngiltere'nin Ortak-Evren dururken, Ortak-Pazar'a girmeye kalkışması: Yalnız yukarıdaki bezirgan çıkarına ve politika kompleksleri dahi, gelirler üretim temelindeki durumla bağlanırlar. İngilizin Ortak Evrenini Amerikayla alışverişe zorlayan sebep, Amerika'nın keşif icatlarla teknik ilerlemeleri haraca bağlayacak rekabetler yapışıdır. Herkes Türkiye değildir, Almanya'da 100 dolar olan malı Amerika'dan 200 dolara alsın. İngiliz sömürgesi (Ortak-Evreni) bile, ucuz bulunduğu yerden mal alır. Aldığı zaman da, İngiliz ona kızmaz, ben daha ucuz mal yapıyorum diye, toparlanırlar.

B) İki Teknik İhtilal

Son yıllarda, üretim temeline korkunç teknik ihtilaller girdi ve giriyor. Avrupalı Emperyalistlerin gözlerini faltaşı gibi açan son iki teknik ihtilal: 1- **Süpersonik** (Sesaşırı) uçaklar, 2- **Ordinatör** (buyurucular) veya **İnformatikler** (duyurucular) adını alan akıllı hesap makineleridir. Bu elektronik beyinler olmasa, o süpersonik uçakları yapmak yüzyıllara kalıyor. Bugün, Sovyetler bir yana, Emperyalist dünyada Ordinatör yapan ülke Amerika'dır. Süpersonik uçak yapma imtiyazı da Amerika'nın elindedir.

Keşif-icatları Avrupalı kafası yapsa bile, kapitalist düzenin çıkarıcı ruhu ile keşif-icat yapanları parababası Amerika satın alıyor.

İngiliz, kendi başına bu işin altından kalkamayınca Fransızla anlaştı. 1962 Kasımından beri **Concorde** adlı bir süperonik uçak yapmaya giriştiler. Az kalsın iflas ediyorlardı. Çünkü, Amerika daha 1958 yılı **B (Boeing)** ve **L (Lockhead)** firmalarını destekleyen FAA (Uçak Federal Ajansı) teşkilatında 24.000 memur çalıştırıyor ve Devletten milyarlar sunuyor. Avrupalı bu işe izzeti nefis yarısıyla girmişti. Amerika Devleti rantabilite (irat getirirlik) hesabı için 1963 yılı para verdi. 2.000 B ve 1575 L uzmanını 9 Eylül'de (1966) 8.000 sayfalık inceleme raporlarını sundular (sıkı muhafaza altında): 25 Hava Kumpanyası, maket üstünde 110 sipariş verdi. **Boeing'in** 2-707 uçağı tutuldu.

Şimdi, Süperonik uçak gerçekleşince 130.000 iş mevkii doğacak ve 10.000 işletme malzeme yetiştirecek. Bir uçak 35 milyon dolara (İstanbul'un bir yıllık bütçesi.) Ancak 200 uçak satıldıktan sonra kâra geçilecek. **B.** Firması, Devletten aldığı 4.5 milyar dolar (3 yıllık Türkiye bütçesi) ödöncü, ilk uçağı teslim ettiği 1974 yılında ödemeye başlayacak.

İngiliz-Fransız işbirliğinin **Concorde** uçağı, Amerika'ninkinden 3 yıl önce bitecek. Yarı fiyatlı. Az gürültülü olduğu için, orta mesafelerde, hele şehir üstlerinde uçması daha elverişli. Şimdiden 69 sipariş aldı, 200 uçağına çıkacağına umuyor... Ama, onu duyan Amerikan firmaları 140 kişilik 2400 kilometre saatte sürat yerine, 300 kişilik, saatte 2900 kilometre süratli uçak motoru yapıyorlar. Onun için, 3 yıl geç kalan **Boeing 2-707** uçağı, Concord'u bir çok büyük hava hatlarından dışarı atacak.

Tıpkı Türkiye ile alışverişte olduğu gibi, Amerika, Avrupalılarla ticaretinde de açık vermeyi hovardaca karşılıyor. Bu cömertlik nice darkafalı burjuvanın ağzının suyunu akıtmak ve bir ülkeyi satın almak için yapıyor. Amerika, yalnız Süperonik uçakları yabancılara sattığı zaman, 20 yılda 45 milyar dolar aşırı kar edecek: Şimdi Avrupa ticaretindeki açıkla uğradığı zararın 35 katı kar!

İşte, Avrupa Kapitalizmi, bu Amerikan Süperempyalizmi önünde ölüm kalım savaşına giriyor. Yarışı kazanabilecek mi? **Sosyalist olursa belki...**

C) Avrupa Emperyalizminin intiharı

Emperyalist Avrupa birlikleri imkansız. **Euratome:** (Avrupa Atom girişkinliği) öldü. **Kömür-Çelik birliği:** Ölüme mahkum. **Ortak Pazar Komisyonu:** Can çekişiyor. En son 1963 yılı uzayı fethetmek için Batı Avrupa Devletleri **CEST** (Uydularla Avrupalılararası Telekomünikasyon Konferansı) kurdular. J.B. Busset'nin deyimiyle, bir tek noktada anlaşılıyorlar:

Gelecek konferansın hangi gün yapılacağı bildirisini yazmakta. Neden? Özel Sermayenin cibilliyeti bu: Ne Vatan tanır, ne Millet. Amerika'yı daha emniyetli görünce, Avrupa'yı satıyor. Devletler, bağımsızlık diye kelle uçura dursunlar. Özel Sermaye kârına bakıyor. Ve ister daha feci, ister daha gülünç diyelim, Amerika'ya parayı da veren, gene Avrupa Finans-Kapital oluyor.

Örnek. CETS, güya, Avrupa'yı Uzay fethine çıkaracak. Amerikan özel COMSAT şirketiyle anlaşma yatı. Şirketin şebekesi tamamlanınca, ondan yararlanacak. COMSAT, tesis masrafları ve araştırma yatırımları için CEST'den peşin para 60 milyar dolar istedi. Dayanamayan J.JC.Chreiber şunları yazıyor: *"Devletlerin Avrupası da bu... Diplomasinin yeşil çuhalı masalarında rekabet edecek bir endüstri kurulamıyor. Üretim birlikleri ve araştırma laboratuvarları yapılamıyor. Bunun üzerine, dilim dilim, Amerikan firmalarının ortağı bile değil, müşterisi haline geliyor... Döğolvari Altılar Avrupası Teşkilatı (23'te olursa) Amerikayla rekabet şöyle dursun, Avrupa'nın Amerikaca fethedilmesi kolaylaştırılıyor, bu besbelli bir şey... Avrupa'nın Finans piyasası ise, sanayiinden de daha kemiksiz olduğu için, Avrupa'ya yerleşen Amerikan firmalarını %80 oranında finanse eden sermayeler de, gene Avrupalının tasarrufları üzerinden çekilip alınıyor."* (L'Espresso, 9-15 Ocak, 1967)

Kıssadan hisse (öztürkçesi: İlgililere bilgi): Koskoca Avrupa Emperyalistleri, Amerikan Emperyalizmi önünde (daha doğrusu: **İçinde** buldukları **Finans-Kapital** yüzünden) böyle olur ve olurlarsa, biz Türkiye'nin Türkleri niceyiz? Bizde Finans-Kapital dişe dokunur sanayiye bile tenezzül etmiyor. İlaç Sanayii, Hilton, Turizm gibi. (Amerikan mallarını gümrükten kaçırma, onarma, reklamlama ve ambalajlama) işlerine nasıl bütün emekli sandıklarımızın ve banka şirketlerimizin vatandaş tasarrufları ile yağ çaldıkları ortada. Avrupa'da namuslu kapitalistler var: Wilsonlar, İşçi Partisi maskeleriyle onları oyalıyorlar.

EK 3: EMPERYALİZM KİTABI İLE İLGİLİ SAVUNMA

Saygıdeğer hakimler;

Esas iddia içinde bence herşeyden mühim [önemli] görünen bir noktada var. Bütün davanın tahrik noktası da budur. Nitekim müddeiumuminin [savcının] iddiasına başlamazdan önce açtığı iki sualden [sorudan] ikisi de, başlıca esbabı mucibesinin [gerekçesinin] hep bu noktada gelip temerküz ettiğini [yoğunlaştığını] gösteriyor. Kitabın Türkiye ile ilişkisi.

Filhakika hukuku amme mümessili [Gerçekte, kamu hukuku temsilcisi] sıfatıyla, iddia makamının bu ciheti [yönü] araştırmasından daha tabii birşey olamaz.

İddia makamı Türkiye hakkındaki kanaatimi sordu: Türkiye'nin emperyalist bir rejim olmadığını ve şu halde kitabın ana teziyle bir alakası bulunmayacağını söyledim. (Nitekim tenkide lüzum görmüş oldukları gibi, mahkemenin aleniyetini müdafaa ederken de aynı kanaatimi tekrarlamıştım.)

Bunun üzerine aynı makam kitabın bazı sayfalarından pasajlar okudu. Bunlar içinde mesela, İş Bankası'na ve Esnaf Bankası'nın iflasına ait iki mevzu [konu] hakkında Türkiye matbuatından [gazetelerinden] kesilip ilişdirilmiş bir kaç fıkra mevcuttu.

Kendilerine bu hususta biraz daha yardım etmiş olmak için, aynı kitabın muhtelif sayfaları içinde yine Türkiye'den bahis başka zikirler arasında, bilhassa önemli gördüğüm diğer iki noktayı daha hatırlatmayı vazife bilirim:

1- Kitapta, ecnebi kapitalinin geri memleketlere giriş şekillerinden bahsederken, Osmanlı borçları hakkında şu izahat var:

"1836'dan 1879'a kadar 10 istikrazla [ödünç, borç] Türkiye'nin 238 milyon altın lira borçlanmasına mukabil (faizler, imtiyazlar vererek) eline ancak 127 milyon lira geçer? Bu, Yüzde yüz haraçtır." (44)

Daha aşağıda, Rumeli şimendiferleri istikrazı dolayısıyla 100'de 2 bin 300 çapul rakkamları verilir. bu suretle Avrupa büyük kapitalist devletlerinin Osmanlı imparatorluğunu nasıl haraca bağladıkları ve bugüne kadar kötü bir miras gibi uzanıp gelen düyunu umumiye davasının ne feci bir dolandırıcılık olduğunu anlıyorum. İddia makamı bu noktayı zikretmedi.

2- Aynı kitapta Rentenstaad denilen iradçı emperyalist devlet tipinden bahsederken yazıyorum:

"Emperyalist devlet, kendisinden mal alacaklardan ziyade, para verip de borçlu ettiklerine karşı ali kıran baş koparandır. Türkiye Osmanlı borçlarına moratoryum yapınca, emperyalistler Ağrı Dağı isyanını kıskırttıları niçin? ve ilah..." (78)

Burada Ağrı dağı isyanının bir emperyalist müdahale metodu sayılabileceğini gösteriyorum. İstintak [sorgu] hakimliği bunu benden sormuş ve izahatımı dinlemişti.

O halde, benim idda makamının bir sorusuna menfi [olumsuz] cevap verişime mukabil, Türkiye'ye temas eden bu vakıa [olay] ve tesbitlerden ne anlayalım? Acaba ben lakırdılarıma yanlış libaslar [giysiler] giydirecek kanaatimi gizlemeğe mi çalışıyorum? Yoksa ne dediğimi mi bilmiyorum?

Meseleyi böylece koyan savcılık, ikinci şıkkı kabul edemeyince birinci şıkka temayül ediyor [yöneliyor] ve benim "bahsettiğim fikirleri örtülü bulundurmak için çalıştığı"ma hükmediyor.

Fakat hayır bay reis, istirdad [reddetme] kabilinden şunu söyleyeyim ki, ben hayatımda herhangi bir suç ithamından ziyade fikirlerimi saklamış olmak ithamından korkarım. Benim için en büyük suç, şuurlu [bilinçli] bir insanın inandığı kanaatini bizzat reddetmesidir. Nitekim Türkiye teşkilatı esasiye kanunu [anayasası]da her halde memlekette böyle vatandaşlar görmek istediği için kimseyi kanaatinden dolayı muhattap tutmamaktadır.

Evet, burada gizlenen bir yön yok; yanlış anlaşılan bir yön var. O da şu:

1- Kitap, isminden de anlaşılacağı gibi emperyalizmden bahsediyor. Emperyalizm devrinde cihan ve insanlık, iddia makamının üç yerde üç defa zikrettiği gibi, iki büyük kampa bölünür: Bir tarafta birkaç kocaman emperyalist devletin bir avuç inhisarcı [tekelci] finans kapitalisti; öte tarafta bu bir avuç asri [çağdaş] derebeylerden mada [başka] ve onlara karşı hemen bütün insanlık. (İddianameden iki A pasajının zikri)

İşte, emperyalizme karşı olan bu kampın içinde Türkiye de vardır. Yani, bugün cihanda bir emperyalist dünya, bir de anti-emperyalist dünya diye iki başka ve birbirine zıt alem kabul edilirse, kanaatimce Türkiye, bu iki alemden ikincisinde yer aldı. Yani Türkiye, bu kitabın yazıldığı ana kadar emperyalist kampında değildi, belki anti-emperyalist kampta idi.

Şu halde, Türkiye'nin kitaptaki ana tezle alakasızlığı her şeyden evvel bu itibarlıdır. İddia makamı bunun aksini ileriye sürebilir mi? Hiç zannetmiyorum.

2- Saniyen [ikinci olarak] kitap, betahsis ve laalettayin [özellikle ve herhangi] bir memlekette değil, tek mil cihanda emperyalizmin mevzuu-

nu tedkık ediyor [konusunu inceliyor]. Türkiye'de hakim ekonominin ve sosyal sistemin ne olduğu ise büsbütün ayrı bir konudur. Türkiye'de kapitalizm ne isterse olabilir. Yalnız kitabı her dikkatle okuyanın sarıh surette [açık biçimde] anlayacağı gibi, muhakkak olan bir şey varsa, o da Türkiye'nin klasik bir emperyalist kapitalizm çağını ve rejimini yaşamadığı, bilakis emperyalizmin tehdidi altında duran bir memleket olduğudur.

Türkiye'de kapitalizm olabilir, İş bankası bulunabilir, Esnaf bankası iflas edebilir. Fakat bütün bunlar vehleten [birdenbire] Türkiye'nin bir emperyalist kapitalizm rejiminde olduğunu isbat etmezler.

Türkiye emperyalizmden gayrı kabili hulul bir gışa [girilmesi olanaksız bir perde] ile ayrılmış değildir. Emperyalizmle bizzarure münasebettedir [zorunlu ilişkidedir]. Cihanı sarmış bir sistemin elbet Türkiye'de bazı unsurları bulunabilir. Fakat bunlar sistem değil, unsurdurlar. Bu kabil münasebet ve unsurlara en tipik misali günün gazetelerinden alayım: 25 Mayıs 1936 tarihli Krun gazetesi, "Adli tahkikat lazım" başlığı altında, Türkiye Milli sigorta şirketi ile Füniks sigorta şirketinin ilişkisini tesbit eder. Füniks şirketi, kendisinden başka Türkiye'de bir de "Türkiye Milli sigorta şirketi" kurmuş, başına Amerikada iflas etmiş olan bir şirketin Türkiye mümessilini geçirmiş. Nihayet hepsi birden iflas etmişler. Kurun gazetesi baş mkalesinde bu münasebet şöyle tesbit edilir: "İstanbul'daki Füniks sigorta şirketinin müşkül vaziyete düşmesi, buradan Viyana'daki asıl şirket merkezine ihtiyat akçası adı altında bir çok paralar gönderilmiş olmasının neticesi olduğuna göre, iki olay arasında sıkı bir ilişki var demektir. Bu takdire acaba Füniks şirketinin Viyana'daki merkeziyle İstanbul şubesi arasındaki muameleler arasında suiistimal yönünden bir ilişki yok mudur?"

İşte emperyalizmle Türkiye ekonomisi arasında bu kabil ilişkiler vardır. Bu ilişki Türkiye okurlarına ve vatandaşlarına meğhul kalmamalıdır? Zira, bu kabil olaylar üzerinde uyanık bulunmamak, vatandaşların varlığına karşı gelebilecek tehlikeleri göstermemek olur. Nitekim aynı gazete, ekonomi bakanlığının bu olayda tedkikat yaptırdığını söyleyerek derki: "Bu tedkiklerin maksad ve gayesi her iki sigorta şirketinin mali vaziyetlerini tesbit etmek, bu şirketlere kaydedilmiş olan ailelerin meşru haklarını imkan derecesinde muhafazaya çalışmaktır."

Bu gibi olaylar Türkiye'de geçer. Fakat Türkiye sırf bu olay ve ilişkilerle dayanarak emperyalist bir memleket sayılmaz.

Emperyalizm, iddia makamının özet yaparken pek güzel işaret ettiği gibi, faraza endüstrici devletin yerine iratçı devletin geçişi ile de anlaşılır. halbuki Türkiye henüz endüstrileşen bir memleket vaziyetindedir. Türkiye'de başka memleketlere yapılmış ödünçlerin irat ve faizleri uğruna her-

şeyi göze almış bir devlet yoktur. Kitabımızda aksi davanın sahih [gerçek] olduğuna yer yer işaret edilmiştir. Osmanlı borçları mirası, ağır da-
ğı olayı misali bu meyanadır.

Emperyalizmin şıarı savaş ve işgaldir. Çini kan ve ateş içinde bırakan Japon emperyalizmidir. 1896'da İtalya'yı mağlup eden Habeşistan, İtalyan harp esirlerini tazminatsız salıvererek alicenaplığına dünyayı hayran etmişti. Avrupa matbuatı bile "Menelik, Vilhelmden daha az barbarmış" demişti. Maksudı sulhtu. o zaman Habeşistanla ebedi bir sulhdan bahseden İtalya ise, bu gün faşist emperyalizim çağında sıkışınca, ilk fırsatta, barbar diye ilan ettiği Habeşistana dinamit medeniyetini götürdü. buna mukabil, Türkiye başka memleketleri istila etmeği düşünmek şöyle dursun, henüz kendi mülki tamamıyeti dahilinde bulunan Boğazlar üzerinde dilediği meşru müdafaa tertibatını bile alamamış vaziyettedir ve buna mani olan şüphesiz kodaman emperyalist devletlerdir.

Türkiye'de doğan bir kapitalizm var mı? İddia makamı da itiraf ederler -ve zaten iddia dahi etmemişlerdir- ki, elindeki kitap böyle bir konuyu kendisine tez yapmamıştır. Dikkat edilsin, hem de gayet büyük dikkatler edilsin, biz kitabımızda doğan değil, geberen bir kapitalizmden bahsediyoruz. Bu gün bütün cihanda bir canavar gibi debelenen bir emperyalizm vardır. Türkiye gibi memleketler için bu canavarın ölümü en büyük müjdedir. Türkiye'yi bu emperyalizm ile karıştırmayı iddia makamı muvafık [uygun] görür mü?

Demek, gerek cihan politikası bakımından, gerekse memleket ekonomisi ve sosyal düzeni bakımından Türkiye emperyalist sayılmamıştır. Emperyalizim altı üstünü tutan, temel ve üst katlarıyla birlikte bütün bir sistem, tek mil bir yapıdır. Türkiye'de böyle bir sistemin hakim olduğunu kimse iddia edemeyeceği gibi, hakim olması da binde bir kişinin hatırından geçmez.

İşte onun için bay başkan, biz Türkiye'nin, memleket dahilinin bu kitapla bir alakası olamayacağını söylerken üstü kapalı konuşmamışız, tamamıyla deruni [içten] ve samimi kanaatimizi söylemişiz ve bunları mu rad etmişizdir. Açıkça fikrim budur. Fakat şüphe yok ki bu fikir bizatihi girifttir ve anlaşılması güç bir davaya temas eder. Ben de zaten bu cihetlerin bir mutahassis [uzman] tarafından incelenmesini istediğim içindir ki bir ehli hibre [bilirkişi] talebinde bulunmuşum.

İşte meselenin bu yönü -yani Türkiye'nin emperyalizmle bir alakası bulunamayacağını- böylece bir kere açıkladıktan ve kitaptaki ana tezin dünya çapında bir olayı yüzeysel bir surette tesbit ettiği anlaşıldıktan sonra, artık Stalinin bu noktada ne dediği, Ziromski'nin hangi kanaate geldiği kitabımızda kaydedildi diye, hakkımızda herhangi bir suç isnadı

zannederim iddia makamının dahi hatırından geçmez. Zira orada bahsi geçen her olay, umumiyetle emperyalizmin karakteristiğini ilmi bir şekilde anlatmış olmak için verilmiştir. Orada çıkarılmış olan her hüküm emperyalizm hakkında verilmiştir. Emperyalizm, Türkiye dışında, Türkiye kanunlarının ve Türkiye menfaatlerinin müdafa etmediği ve edemeyeceği bir sistemdir. Zira emperyalizm Türkiye'ye düşmandır.

Ve bu düşmanlık bence, Türkiye için daima göz önünde tutulması lazım gelen hayat memat meselelerinden biridir.

İddia makamı emperyalizm hakkındaki "pek sert" kinimden bahsetti. Bu zaafımı itiraf ederim. Cihan harbinde Boğazlardan Kafkaslara, Arabistandan Galicýyaya kadar dört bir cephede milyonlarca Türk çocuğunu kırdıran, mütarekede mebuslar meclisini dretnotlarının salvolarıyla tehdit eden, İstanbul'u yıllarca işgal zulmü altında tutan ve işgal masrafını da dış kirası gibi Türklere alan, bağımsızlık için ayaklanan Anadolu'yu kan içinde bırakan, emperyalizmdir.

Bu facialara şahit olmuş her genç gibi, ben de emperyalizme karşı kin beslemekten geri kalmadımsa, iddia makamı bunu bir suç değil bir fazilet saymalı değil midir?

Bununla beraber ve ona rağmen ben burada gözünü kin bürümüş bir mutaassıp gibi değil, soğukkanlılığını muhafaza eden objektif bir hakikat arayıcısı gibi hareket ettim.

Halbuki emperyalizm konusu bundan fazlasını isterdi. Zira daima Türkiye gibi memleketlere karşı dişini göstermekten geri kalmaz. Mesela: Bundan bir kaç yıl evvel, Londrada 66 devlet delegesi buhrana bir çare bulmak için toplandığı vakit, Alman delegesi, Türkiye için endüstri kurmanın lüzumsuz olduğunu ileri sürdü. Yani Türkiye'yi eskisi gibi ziraatçi, geri ve yarı sömürge bir memleket haline sokmayı teklif ediyordu.

Bundan bir kaç ay evvel, 30 kanunusani 1936 tarihli Journal des Debat gazetesinde, Paris Üniversite profesörlerinden meşhur gazeteci Moris Pernotson Türkiye, Afgan, İran anlaşması hakkında şunları yazıyor:

"Her halde Türkiye, İran, Afganistan tarafından ve Sovyetler Birliği'nin himayesi altında teşkil edilen şark [Doğu] ve Müslüman blokunun az çok büyük bir genişlik oluşturması beklenebilir. Bu sistemin meydana gelmesiyle Suriye, Filistin ve maverayı erdende mandası olan devletlerin, yani Fransa ve büyük Britanya'nın hayli müşkül vaziyette [zor durumda] kaldıklarını ilave etmek zaidir. Şüphesiz Doğu Afrika olayları ve İngiliz-İtalyan ihtilafı Türkiye'yi Karadeniz'den Basra Körfezi'ne ve Akdeniz'e kadar bir blok sağlamlaştırmak hususunda iki misli cehid [çaba] sarfetmeye sevketti. Bu bloka Mısırı da sokmaktan vaz geçmedi. Ve Avrupa'nın Ak-

deniz devletleri ordu ve üssü bahrilerini [deniz üslerini] birbirleri aleyhine çevirmenin tam zamanın buldular. Halbuki kuvvetlerini müşterek bir nizam altına sokarak menfaatlerini uzlaştırsalar elbet daha iyi olurdu."

Bu birleşecek emperyalist kuvvetlerin müşterek menfaatleri meydana: Kendi meşru müdafaasını yapmak isteyen küçük Doğu milletlerini emperyalist boyunduruğundan kurtarmamak ve Türkiye gibi yeni kurtulmuş olanlarını da hiç olmazsa nüfuzları altında tutmaktır.

Bundan birkaç gün evvelki, yani şu andaki olaylara dikkat edelim. Bütün Avrupa matbuatı şu noktada müttefik bulunuyorlar: İtalyan cephesi Habeşistandan Akdenize intikal etmiştir. 24 Mayıs 1936 tarihli Roma ajansları Musolini'nin Habeşistan zaferi üzerine faşist gençlerine şöyle haykırdığını bildiriyor:

"Mayıs'ın 24'ü olan bu günde beyan ederim ki, gelecekte de aynı biçimde hareket edeceğiz." "Bu sabah yapılan merasimin arzettiği kuvvet ve gençlik manzarası hakikaten muhteşem olmuş ve aynı zamanda bir ihtar teşkil etmiştir." "Biz burada yarının ordularını hazırlıyoruz."

Bu mübhem [örtülü, belirsiz] ve tehdit dolu sözlerin manası nedir? İtalyan emperyalizmi doymamış, Akdenizde yeni hedefler arıyor demektir. Bunun manasını, yukarıki nutuk verilirken, Tribuna isimli yarı resmi İtalyan gazetesi muhabirinin Londradan gönderdiği şu mektubundan daha iyi anlaşılır:

"Son 24 saat içinde İngiliz Dışişleri Bakanı bazı devletlerle Akdeniz'deki stratejik vaziyeti konuşmuştur." "Bu fikrin kaynağı Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan'ın Akdeniz'de İtalya'ya karşı hissettikleri endişeden ileri geliyormuş. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na yakın bir şahsın fikrince, İtalya'nın Habeşistan teşebbüsü bir ilk adımdır. Bu devlet uzak olmayan bir gelecekte İtalya hakimiyetini Yunan ve Adalara, Anadoluya, Balkanlarda Dalmaçya sahillerine tevsi etmek [genişletmek] isteyecektir." (26 Mayıs 1936: Kurun)

Bir kelime ile: İtalyan emperyalizmi Akdeniz'i Roma imparatorluğuna göl yapmak istiyor.

Biz böyle bir emperyalizm çağında, böyle bir Türkiye'de yaşıyoruz. Emperyalizm bütün zorbalığına rağmen ölen bir sistemdir. Bir Türkiye vatanı sığınağıyla ben, bu her gün tehdidini yakınlaştıran tehlikenin, emperyalizmin altına "geberen kapitalizm" müşahadesini koyarken, ölen yerine geberen tabirini kullandığım için mağdur mu olmalıyım?

Benim bu kitabımla yaptığım nedir? Türkiye'ye bu kadar düşman bir tehlikeyi izah etmek... Bütün bu olaylar, faraza bir Musolini'nin, bir Arakinin, bir Hitlerin kafasından çıkmıyor. Koskoca bir ekonomik ve sosyal

kuruluştan doğuyor. Bunu bilip de yapmamak, emperyalizmi müdafaa emektir. Türkiye şartları içinde emperyalizmi müdafaa etmekten daha büyük sosyal bir suç olamaz ve ben asıl böyle bir suçtan korkarım.

Eğer biz her anti emperyalist eser hakkında, mademki emperyalizmden bahsediyor, şu halde komünistliğe tahrikdir diye takibat ve cezayı layık görürsek, hakiki bir tehlike karşısında, Türkiye vatandaşları önünde cidden nazik bir vaziyet ihdas etmiş [ortaya çıkarmış] oluruz.

İlk isticavabım [sorgum] sırasında söylediğim gibi, bu gibi eserler Türkiye'nin genel ve devamlı menfaatleri bakımından cezaya değil, mükafatta layıktırlar.

Bundan sonra iddia makamının şahsım ve eserim hakkında bazı yanlış yorum ve iddiaları gelir. İddia makamının şahsım hakkındaki telkinlerini münakaşa etmekte bir fayda bulmuyorum. Ahvali sabıkamı ileriye sürdü. Halbuki kanuni hakikat şudur: 1925 ve 1928 senelerinde bu suçtan mahkum olan Hikmet vatandaşı, 1934 senesinde ve en son olarak aynı suçtan beraat etmiştir. İddia makamı bu son beratimi nazarı itibare almamakla haksızlık ediyor. Sorgum başlarken de söylediğim gibi ben uzun takibat ve mahkumiyet senelerinden sonra, sadece Marksizm nazariyesini ilmi yüksek bir metot sayarak o hususda objektif meşgul olan bir kimseyim.

Bu gün meslek tayini, hiç kimsenin ferden elinde olmayan bir takım kahir [zorlayıcı] sebeplere göre determine oluyor. İddia makamı esbabı mucibesini [gerekçesini] ve saikını pek de anlayamadığım bir tavsifde [nitelirmede] bulundu. Üstad kelimesini kullandı. Böyle bir iddiayı aklımdan geçirmediyimi ilk sorgumda tekrar teyid etmiştim. Ben, Türkiye kanunlarının her Türk'e bahsettiği vicdan, düşünce ve neşir [yayın] hakkına dayanarak Türkiye okurlarına bir hizmette bulunmak kastıyla eser yazmış bir vatandaştan başka bir şey değilim.

İddia makamının şahsımdan sonra eserimin izahı sırasında dahi bazı haksız imalar ve sui tefehhümler [yanlış anlama] yaptı. Ben bunlar içinde eserimi yanlış tefsire uğratabilecek bir ikisine sadece işaret etmek isterim.

Şahsım hakkında telkinlerle, kitabımın metni hakkında manayı zorlamadan ibaret olan ve varid olmadığı kendiliğinden anlaşılan bu iddialara cevap vermeyi gereksiz görüyorum.

Matbuat kanununun 40. maddesi şayanı dikkattir. Bu madde "Padişahlık ve hilafet yolunda ve komünistlik ve anarşistliğe tahrik eden yayında bulunamaz" der.

Yani, Kanun irticai mahiyette aleliltlak [genellikle] her türlü yayını men eder. "Hilafetçilik yolunda yayında bulunamaz" der. Komünistliğe ait ya-

yınlarda ise "tahrik" arar. Yani bir vatandaş bütün sosyal doktrinler gibi, komünizmin de ne olduğunu anlatan ilmi bir inceleme yapabilir. Lakin, bu incelemede tahrik olmamalıdır. Nitekim, Marksizm ve Komünizmin ne olduğunu anlatan Türkçe bir çok eserler çıkmış, hiç bir takibata uğramamışlardır.

Halbuki bu eser, evvela, komünizmi anlatma gibi hiçbir iddia ortaya atmaz. Kitabımız sadece emperyalizmi, yani bir cihan olayını anlatır.

Saniyen [ikinci olarak], iddia makamı baştan aşağı tahlil ettiği halde, hangi noktada tahrik yaptığını zikretmez. Yalnız: "Bizim kanaatimizce bu kitap komünizme tahrik için yazılmıştır" der. Fakat, iddia makamının elinde matbu [yazılı] bir kitap var. Burada şahsi kanaatini değil, kitabın komünizmde bahis ve tahrik eden noktasını göstermeliydi. Göstermedi.

Hatta bizzat iddia makamı da sarih [açık] bir delile dayanmadığını iddianamesinde iki defa tekrarlar. İddia makamı adeta bir tahrik icad etmek isterken "fikirlere örtülü bulundurmak için" "bir takım maske yapmış" sözlerini harcar. Fakat bu sözler iddia makamının bizzat kendi sözlerine ve iddiasına ihanet ederler. "Örtülü", "maskeli" demek vuzuhsuz, sarahatsız [açık olmayan] demektir. Ceza kanununun birinci maddesine göre, açıklık olmayan yerde suç olmaz. Demek savcının kendisi dahi, kitap hakkındaki samimi intibai [izlenimi] itibarile açık bir suçtan bahsetmiyor. Bu da dolaylıca masumiyetimi teyid oluyor.

Tahrik, Fransızca ajitasyon mukabilidir. Bir fikri bir çok kimselere tehyc edici [heyecanlandırıcı] bir şekilde anlatmaktır. Kitapta bir değil binlerce olay ve fikir zikredilir. Tahrik, kelimenin kendisinden de anlaşıldığı şekilde hareket emreder: Haydi ne duruyorsunuz, yürüyün demektir. 150 sayfalık kitapta böyle bir tek cümle yoktur.

Bu kitap tahrik değil, izah eseridir. İzah, hadiselerin gerçek sebeplerini göstermek demektir. Yağmur niçin yağıyor? Gece, gündüz niçin oluyor? Bunların sebeplerini göstermek, izahtır. "Gelin yağmur yağdıralım" "geceyi gün yapalım" demek tahriktir. Bir zamanlar izah da bir suçtu. Venedik'te ilk astronomi gözlüğünü bulan Galile: "Güneş dünyanın etrafında değil, dünya güneşin etrafında döner" dediği zaman, Engizisyon mahkemesine verilmişti. Fakat 17. asırla bu günkü 20. asır arasında 300 yıl geçmiş, insanlık olaylar karşısında kapalı kalmaktansa, acı da olsa doğruyu öğrenmeği makul bulmuştur. Ben emperyalizm olayını, muayyen [belirli] ilmi bir metotla izaha çalıştım. Kimseye, gidin kapitalizmi öldürün demiyorum. Kapitalizm ölüyor, diyorum. Bu tahrik olamaz. Bir müşahededir (gözlemdir). Bu gözlemin doğruluğu ve yanlışlığı ilim sahasında bir münakaşa konusu olabilir, fakat suç konusu olamaz.

Eğer, gözlem ve tahlillerin neticesi proletaryanın lehinde, mazlum milletlerin lehinde çıkıyorsa, bu herhalde Türkiye'den başka yerlerde ancak

emperyalist memleketlerde, silah fabrikacılarına hoş gelmeyecek bir neticedir. Mamafi [hal böyleyken] o netice de, benim kuruntum, uydurmam değil, bir olaydır. Türkiye emperyalizme karşı ve ona rağmen milli kurtuluşunu yapmış bir memlekettir. Bu netice önünde sadece sevinebilir.

Onun için, yüksek heyetinizin bu celselerle tevazzuh eden [açıklığa kavuşan] masumiyetin üzerine beraatime karar vereceğine ve masrafa katlanarak bastırduğım kitabımın toplanmış nüshalarının iadesini emredeceğine eminim.

Şüphesiz böyle bir karar, Türkiye'nin en mümtaz şehrinin en yüksek mahkemesi için hayırlı bir şeref olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

E.Varga: Economie mondiale

E. Dniault, G. Monod: Histoire politique et sociale, 1911, Paris

H. Kmlamh'nın "Türkiye'de Finans Kapital Saltanatı" notları

K.Marx: Adresse

K.Marks: Kapital

Lenin: İmperialisme dernidre etape du capitalisme

Lenin: Pages choisie, c.I. II. III. Paris

Lenin: Çeviren H. Kıvılcımlı. Karl Marks'ın Hayatı Felsefesi, Sosyolojisi İst. 1935

Lenin: Çeviren H. Kıvılcımlı. Karl Marks'ın Ekonomi Politikği, Sosyalizmi Taktiği, İstanbul 1935

Lapidus-Ostrovitianov: Economie Politique, Paris, 1929

Molotof: Raport du C.E. del'U.R.S.S

M. Cavid : İلمي İktisad, c.III, 1317, İstanbul

Programme de l'int. Gomm. 1926

R.Saka-H.Tahsin: Sermaye Hareketleri, 1930, İstanbul

Stalin: Les Questions du Leninisme

150 Millions chômeurs, 1930 Paris

1932 ve 1933: Sanayi İstatistikleri

Dergi ve Gazeteler

Adana Tecim Gazetesi

Bibliyografya (Demokrasi için)

Correspondance internationale

Cumhuriyet Gazetesi

Enformasyon

İstanbul Ticaret Sanayi Odası mecmuası Türkçe Gazetelerin 1928'den 1935'e kadarki küpürleri (Son Posta, Cumhuriyet, Akşam, Milliyet vb.)

Lu 1934 ilâ 1935

L'Ekonomiste d'Orient

Le Capital

L'Intern. Comm

M. Zeki, "Mıntıkamızın kitabı", İzmir 1930

Mercure d'Orient 1936

Merkez Bankası Bülteni

Yeni Gün Gazetesi